

New Political Equilibrium and The Kurdish Question

Türkiye'de Yeni Siyasi Dengeler ve Kürt Sorunu

Li Tirkîyeyê Mêzîneyên Nû Yên Sîyasî û Pirsgirêka Kurdî

Ali Bayramoğlu

New Political Equilibrium and The Kurdish Question

Türkiye’de Yeni Siyasi Dengeler ve Kürt Sorunu

Li Tirkîyeyê Mêzîneyên Nû Yê Sîyasî û Pirsgirêka Kurdî

Ali Bayramoğlu

Democratic
Progress
Institute

September / Eylül / İlon

Published by / Yayınlayan / Weşandin

**Democratic Progress Institute / Demokratik Gelişim Enstitüsü /
Enstîtuya Pêşveçûna Demokratîk**

11 Guilford Street

London WC1N 1DH

United Kingdom

www.democraticprogress.org

info@democraticprogress.org

+44 (0)203 206 9939

ISBN: 978-0-9930751-0-0

© DPI – Democratic Progress Institute / Demokratik Gelişim Enstitüsü /
Enstîtuya Pêşveçûna Demokratîk - 2014

DPI – Democratic Progress Institute is a charity registered in England and Wales.
Registered Charity No. 1037236. Registered Company No. 2922108.

DPI – Demokratik Gelişim Enstitüsü İngiltere ve Galler'de kayıtlı bir vakıftır.
Vakıf Kayıt No. 1037236. Kayıtlı Şirket No. 2922108.

DPI – Enstîtuya Pêşveçûna Demokratîk weqfê e, ku li İngiltere û Gallerê hatiye qeyd
kirin. Hejmara Qeyda Weqfê: 1037236. Hejmara Qeyda Şirketê: 2922108.

This publication is copyright, but may be reproduced by any method without fee or
prior permission for teaching purposes, but not for resale. For copying in any other
circumstances, prior written permission must be obtained from the publisher, and a fee
may be payable. be obtained from the publisher, and a fee may be payable

Bu yayının telif hakları saklıdır, eğitim amacıyla telif ödenmeksizin ya da önceden izin
alınmaksızın çoğaltılabilir ancak yeniden satılamaz. Bu durumun dışındaki her tür
kopyalama için yayıncılardan yazılı izin alınması gerekmektedir. Bu durumda yayıncılara
bir ücret ödenmesi gerekebilir.

Mafên telifê yên vê weşanê parastî ne, ji bo mebestên perwerdehiyê dikare bêyî telifê yan
destûrekê were zêde kirin lê nabe ku were firotin. Ji bilî vê yekê, ji bo hemû kopîkirinan
divê destûra nivîskî ya weşangeran were stendin. Ev yek jî dibe ku beranber mûçeyekê be.

Addendum

28 October 2014

The train of Turkish and Kurdish peace experienced a serious crash soon after this assessment was written. Suddenly, a period of relative stability was replaced with crisis. Turkey's story of up and downs continues...

This crisis period included protests on Turkey's streets, in reaction to the government's policy in relation to Kobane, in the Kurdish region of Syria. During these protests, 49 people lost their lives across 35 different cities in Turkey. 1,113 public buildings, including 212 schools, 67 police stations and 25 local government buildings were destroyed. The image following the protests can only be described as one of "uprising". The connecting tie between the different sides became strained. Language became harder. Accusations followed one another. Efforts for peace have been seriously damaged.

In this assessment, you will come across the message that 'the main internal contradiction of the solution process in Turkey is the different expectations of the sides, and different meaning given by the sides involved'.

The events described above, are the culmination, or explosion, of these differences and tensions, which were initially expected to decrease as a result of the start of negotiations between the sides.

It is useful to emphasise the reasons behind such an ‘explosion’.

Since the beginning of this process, there has been a ‘paradigmatic difference’ between the AK Party’s search for a solution and the expectation of those within the organisation with which it is negotiating.

The Government’s ideas and expectations for a solution are based on a principle of ‘democratic evaporation’. Its expectations and targets regarding the solution process include disarming the PKK, it evaporating slowly, and solving the problem by way of democratic integration through the widening of an arena for individual rights and politics; an extraction of discriminatory laws; and new citizenship.

As has been stated in different ways and using different discourses, the main aims of the Kurds, the organisation and imrali, include self administration to a certain level in a given territory; the establishment of their own institutions; entry into politics for the those in the mountains and the release of Öcalan - a strong version of autonomy.

In Turkey, the paradigmatic differences between sides include the interconnectedness of the conflict and the ongoing meetings that are taking place; something which has also been the case in many other experiences and solution processes. The difference in this case, however, is deeper, because the Government’s

‘democratic evaporation’ policy, for the Kurds, entails liquidation of the Kurdish organisation, while the notion of strong autonomy continues to be a ‘red line’ for the government. In other words; declarations of will for a solution, the non-conflict situation in Turkey, communications with İmralı, the recent Framework Law and decree to implement the law, and making the public familiar with the idea of peace, do not reduce these paradigmatic differences. As outlined in this assessment, although it is certainly meaningful and has brought with it some success, the solution process is at present, no more than an overture.

One matter which should be given particular attention is the fact that the real meaning of the solution process can be summarised in terms of the political progress that has been made until now, and its value. The only way to reduce the gap, to minimise the contradictions of the solution process, is through the solution process itself; progress *could* be made through dialogue and mutual compromise.

This ‘train crash’ has happened as a result of developments which made it impossible to ignore such contradictions, keeping it in second place on the agenda, as a result of pressure to make any solution package go beyond national boundaries by adding a new element to it.

The situation can be summarised as follows:

The gap in authority in Syria has allowed the PKK to implement an ‘autonomy formula’ that they desire, and has prepared ground for the PKK to have political roots outside of Turkey. This has been mentioned on several counts as being contrary to Turkey’s democratic evaporation policy. The Rojava factor became a new element and problem for Turkish-Kurdish peace for this reason. While Turkey was following policies to dismantle autonomy in different ways, the PKK-PYD was in collaboration with Assad. The explosion point was ISIL’s siege on Kobane. Pace increased when ISIL appeared and Kobane approached the edge of its fall. Sensitivity towards Kobane ascended among the Kurds in Turkey, the organisation escalated its demands and took the route of bringing Rojava into the solution process and into Turkey as matter of urgency. In short, it brought the paradigmatic differences to a head. Turkey tried to use its observation of the situation as a triumph, despite seeing all of these developments and risks. Instead of dealing with the Kobane and Rojava element in a different way, Turkey has continued with its evaporation policy. Turkey has interwoven its helping of Rojava and its demand of the PKK to take steps back from autonomy in Rojava.

How we can this recent ‘explosion’ be reconciled with this assessment?

The following conclusions can be drawn in relation to the current situation: (1) stagnation is in evidence again (2) a political bridge between Rojava/Kobane and the Kurdish problem in Turkey has been established (3) borders have been redrawn: the organisation should have seen the risk of involving other actors such as Hizbullah and the military in sharing the area under their (the Kurdish organisation's) own control, as well as that of making the army a player, something which follows a policy of uprising. The State also envisaged the risk of being confronted by the people. In some districts in Southeast Turkey, 70 per cent of the population took to the streets, which highlighted the limits of the powers of state officials (4) the international nature of Turkey's Kurdish problem has increased.

Nonetheless, the Kobane events are one word in a paragraph. The periods before and after these events show an historical search for a solution.

Contents

Foreword.....	11
Turkey as a country of paradoxes.....	15
Which one was true?	20
So what happened in the other pan of the scales during the same period?.....	22
The founding effects of the Peace Process.....	34
Kurdish Movement: “From rebellion to being a founding actor”	36
“The Kurdish question is perceived as a conveyer that will resolve Turkey’s problems”	38
AK Party: Class change, creation of a middle class, rise in self-confidence and the mode of patriarchal politics	41
How and why?	44
Turkey on the verge of institutional change: towards a new constitution and a presidential system	46
Can the AK Party achieve its goals?	47

Foreword

This assessment by Ali Bayramoğlu¹ outlines the author's perspectives on the evolution of the solution process in Turkey over recent years and evaluates the current challenges faced in relation to the resolution of the Kurdish conflict. This assessment is part of DPI's continuous evaluation of the situation in Turkey in relation to the Kurdish resolution. It forms part of a series of assessments on this topic, undertaken by various experts, both nationally and internationally. Further assessments of this kind will be published by the Institute by the end of the year, on the resolution of the Kurdish Conflict in Turkey.

The last two years in Turkey have seen significant change and a number of important developments relating to the resolution process currently underway. At the same time as the positive advances being made however, comes the expression of fears that backward steps are also being taken. A series of democratisation packages have been announced by the government over the last year, in addition to a law entitled the *'Law on Eradication of Terrorism and Strengthening Communal Integration'*; all of which have raised hopes surrounding the process, and simultaneously drawn criticism. While the new law goes some way in formally acknowledging the solution process for the first time in Turkey's history, and fulfils one of the main conditions of the Kurds in terms of giving legality to the process, it has also been met with negativity

1 Ali Bayramoğlu is a widely published author and a columnist with Turkish Daily Newspaper Yeni Şafak. He is a member of President Erdoğan's Wise Persons' Commission, and is part of the Democratic Progress Institute's Council of Experts.

on the part of the Kurds and some segments of civil society, namely due to the fact that it avoids naming the conflict, and the Kurds in particular, perhaps in order to preserve the government's position within nationalist sectors of Turkish society in advance of the forthcoming general elections in 2015. Additionally, despite media coverage to the contrary, neither the law, the articles therein nor the explanation added to it, mention the Kurds, the Kurdistan Workers' Party (PKK) nor the ongoing process, but rather discuss the eradication of 'terrorism' and a 'solution process' more generally. While representing a positive step, this remains a 'skeleton law', the implementation of which will need to be supplemented through further secondary legislation and legislative reforms. While many Kurds accept that the law is a positive step, in that it establishes a much needed legal framework for, and provides direction to the ongoing process, and will allow for future legal procedures to be put in place to further recognise the conflict and the resolution process in future, there are concerns regarding the law's failure to acknowledge the Kurds as an equal partner for the solution process, focusing instead on 'terrorism'.

The law has been praised by some for its protection of the parties and individuals involved in the process, however the blanket protection it affords to those engaged in discussions has also provoked debate, with criticisms put forward that this provides too much power to the government.

In terms of the reactions of opposition parties in Turkey's parliament to the law, the Nationalist movement in Turkey, namely the Nationalist Movement Party (MHP) have rejected it and have

made clear that they will not give any support to it. The Republican People's Party (CHP) have expressed conditional support for the law, and have proposed the setting up of a 'Commission for Social Reconciliation' and a 'Joint Advisory Delegation' to work in civil society in a coordinated way with parliament, in response to the law. While the response of the CHP represents a positive shift in their policy, it is vital that the solution process is felt to be an inclusive one, which does not exclude any group or party, and that opposition groups feel they are part of the process. A perceived lack of inclusivity has previously created difficulties in advancing the process, and will continue to create further difficulties in maintaining momentum, if not addressed.

In addition to internal issues affecting the process, it has become increasingly clear that events in the region as a whole, in particular relating to the establishment and rise of the Islamic State (IS) in the region, are inextricably linked to the process in Turkey, and a failure to consider such events as being wholly connected would have serious ramifications. Recent developments will impact the entire region, but issues relating specifically to Rojava (the Kurdish region of Syria) are even more greatly interconnected to those relating to the Kurdish Question in Turkey, and will have a direct impact on the resolution process there.

Despite a number of positive developments, the state of Turkey's solution process is undeniably fragile. It is clear that greater choreography is needed for the process to continue on a more structured and solid footing. Recent incidents and regional developments have further contributed to this fragility, and have

brought about a new lack of confidence between the parties to the process. It is even more vital for considerations such as greater confidence building measures to be seriously taken into account by the actors concerned, in order to provide the opportunity and the space needed for effective dialogue.

Kerim Yildiz

Democratic Progress Institute

September 2014

Turkey as a country of paradoxes

We citizens of Turkey live in a difficult part of the world with a daunting imperial legacy. We have profound problems as regards becoming a society and social reconciliation. Despite our appearance of superficial modern standardisation, deep down the social fabric is made up of many pieces. In these lands it is as if the old Ottoman 'millet' system of regional, cultural, local and ethnic communities, living separately with their own mentality, expectations, demands and political order is continuing under a different guise.

We have a political culture of communities, where our understanding of politics is a person broadening his personal space in his own community, and, more importantly, the community extending its space to the disadvantage of others. In this situation, naturally internal solidarity in the community and irregular competition between communities constitutes the basis of our political understanding. Hence, crude interest and utilitarianism rather than principles and rules govern our actions. It is due to our political mechanisms being founded on distribution of resources that we possess a natural populism.

Although the system of government is based on the rule of law and democracy, we have an authoritarian state tradition. The role of the military in the administration of the country is long-established. The narrative of a search for security based on the mentality of migrants and its strong historical and social links to the national identity maintains the political functions of the army with a

militarist tendency that legitimises it, investing it with political power.

The fundamental question for such societies is co-existence, preventing acrimonious polarisation and managing the problems that arise. They do this both by adapting themselves to the dynamics of the period in which they live, and by attempting to protect themselves from the effects of these dynamics. They thus constantly encounter the pressure of change in the social order from internal and external input. On the other hand, they experience difficulties due to their limited ability to change themselves on the political level and conform to the dynamics of the age. In such lands, for example in Turkey, the narrative of society and of politics is a power relationship, or even a relationship of conflict, as much as one of interaction. This situation may be summarised as a political structure relationship in which the changing social fabric extols a static understanding of society, which is anxious about change and resists it.

It is easy to explain countries like Turkey, but difficult to understand. In order to partially reduce this difficulty it will be useful to take a look at recent origins and at the national model. This model is based on “migration, religion and political transformation”. Let us summarise it thus: the underlying foundations of the national structure in Turkey were the unceasing migration of Moslems to Anatolia which began in the 1800s and continued for 150-200 years. This wave of migration was so strong that in the early years of the Republic migrant Moslem groups that were not Turkish, or, even if they were, had no ideas of their origins, made up close to

half of the population of Anatolia. These circumstances well explain the fundamental nation-state project of the Republic of Turkey founded in 1923. The first project was to Turkicise the Moslems of different ethnic origins. The second was to domesticate Islam while creating a nation from Moslems. These projects were based on an authoritarian model of government. Both projects made an authoritarian structure with a rapid centralising influence on society inevitable. Over the years, apart from the Kurds, the Moslems were Turkicised and a significant proportion of the Moslems were domesticated. But the success was partial. Hence, today the Moslems who resisted the taming policies, whom we define as the Islamist segment, and those Moslems who were not Turkicised, that is, the Kurds, continue to constitute the fundamental problem, from the point of view of the system.

The first decade of the 21st century may be described as the period when Turkey reformed the existing system and resolved these problems. However, efforts at change and resolution progressed in a paradoxical way given the nature of the system. In this framework, from the Kurdish question to the other issues, paradoxes confront us frequently. In the early years of the century the average pace of democratisation was faster than steps taken regarding the Kurdish question. Turkey made swift progress in areas such as demilitarisation, the broadening of fundamental rights and freedoms and the democratisation of secularism, whereas steps taken on the Kurdish question consisted of lifting the ban on speaking Kurdish, or mother tongue, in public spaces and a relative broadening of the right to organise. The system was reluctant to think differently, define the question politically or make contact

with the organisation [PKK]. This situation at first glance brings to mind a phased process of change. It may be said that these first steps to democratisation changed the political climate and equilibrium, making possible and encouraging the definitions and steps to be taken in later years regarding the Kurdish question. But the proportion is not linear, as supposed.

Hence the relationship between the democratic climate and the Kurdish question was inverted in the subsequent period.

In today's Turkey with the announcement of the process of resolution in the framework of the peace process commencing in 2013, while rapid and radical steps are being taken with talks beginning with Öcalan, the general mechanism of democratisation appears to have slowed down. In fact, instead of democratisation, there are concerns regarding the authoritarianism and personalisation of the government. The dominant view in opposition and liberal circles in Turkey and in the West is of an AK Party government that has an authoritarian tendency, and that Recep Tayyip Erdoğan has control of political decision-making, something that has been manifested in many political areas. It is now necessary to give this paradox a name. Let us look at the political developments from May 2013 onwards and take notice of the two pans of the scale. On the one hand increasing authoritarianism, and on the other, the Kurdish question.

Last year in May Turkey was shaken by the Gezi events. When an environmental protest in Taksim Square met with intolerance and disproportionate violence from the authorities it was transformed

into a great wave of dissent, opposition and resistance. The events gained momentum from the accumulated opposition created by Erdoğan's increasingly harsh, moralistic and patriarchal language and turned into an anti-government wave that spread to around 20 cities. The Gezi movement, nourished by the perception of an increasingly authoritarian and personalised government, grew as it was reduced to an issue of law and order by the government. The Gezi events pointed to a crisis in relations between society and politics and a blockage in society-state relations and indicated a breaking point for the AK Party and for the climate of democracy. These events were followed by the corruption investigations that began in December 2013. On 17 December investigations launched into four government Ministers, and on 25 December into Erdoğan's son and his coterie shook Turkey. These investigations were explained in two ways: according to the first explanation the government was mired in corruption and the police and judiciary had caught them, whereas according to the second explanation a group called the Fethullah Gülen movement within the judiciary and the police were using the power of the state to overthrow the government. Hence, members of the police force and prosecutors carrying out the investigations into the government soon found themselves under investigation. The government's majority in parliament passed a bill allowing the Minister of Justice to shape the body that appoints prosecutors and judges. In addition to corruption, this violation of the separation of powers made the government the subject of serious accusations and controversy. The government was sure that an "Opus Dei" type group, that had infiltrated the judiciary and the police, was planning to overthrow them by hiding behind the independence of the judiciary and

using the pretext of corruption files, and declared war on it. This situation swiftly created two separate perceptions, building on the accumulation of the Gezi events. Firstly, according to the equation advocated by the liberals and urban secular segment of society “the AK Party government is sunk in corruption and has intervened in the judicial process in order to conceal this. This is also a new stage in increasing authoritarianism.” As for the conservative part of society, they considered that the government’s intervention was not designed to prevent the investigation into corruption, but stemmed from a necessity to intervene in an illegitimate structure and to protect both itself and democracy.

Which one was true?

Probably both ... There was a force that found files regarding theft, exaggerated them and concocted extra evidence, using them in order to attempt to unseat the government. On the one hand there were allegations of corruption, some of which were backed up by strong evidence, while on the other hand a prosecutor and a police officer, were using illicit means to bug the Prime Minister and other ministers. Months later the audio recordings were made public. The powers of the state being hijacked by a religious movement constituted another problem of democracy. Hence, as the days passed it emerged that police officers and prosecutors alleged to be members of the Gülen movement had, using subterfuge, (false names to obtain permission, or without permission) listened in on the Prime Minister’s generals, security bureaucrats, the head of intelligence, businessmen and journalists for months. Moreover,

audio recordings were turned into tools of political struggle and to shake reputations and were published on the internet. For three months Turkey was politicised by listening to these illegal recordings about corruption and other entirely unrelated matters. The way the Gülen movement, which had become a covert and effective force within the Turkish political system, by means of its presence in the police and judiciary, made use of its power and illegitimate methods, was known, or at least sensed from the KCK investigations (on account of it having a different Kurdish policy). Consequently, it is necessary to say the following: the taking over of the judicial system by certain individuals, and the state's excessive response to this constituted a dual authoritarianism.

All this had a seriously negative effect on the image of Erdoğan. The social opposition that sprouted during the Gezi events bloomed. A political movement emerged amongst the Alevis. In Istanbul in particular young Alevis played a key role in the Gezi events. The tacit alliance between liberally minded people and the AK Party suffered a major blow. Liberals became divided among themselves. A significant proportion of them criticised the authoritarianism of Erdoğan. It would also not do to ignore the Middle East and Arab Spring factor when mentioning the factors that have had a negative effect on the image of the AK Party and Erdoğan. The fundamental elements of this were the government's harsh reaction to the coup in Egypt which coincided with the Gezi events, "tacit link between Hamas-Muslim Brotherhood-AK Party", the increasing Islamic sensitivity in foreign policy, opposition to Israel, occasional anti-West language and controversy over Turkey's support for Salafi groups

and its pro-Sunni tendencies. This combined with debates over environmental policies, a law restricting alcohol etc., and claims that the AK Party's own system of cultural and political values was being imposed in an authoritarian way, and was politicised by the opposition. Related questions in the Western media and public opinion regarding Turkey's image began to increase.

So what happened in the other pan of the scales during the same period?

2013 was a critical year as regards the Kurdish question. After the first indications emerged at the end of 2012, it was officially announced that talks were going on between Öcalan and MIT (National Intelligence Organisation) and the process of resolution was proclaimed. On the one hand Öcalan was talking to the head of the intelligence service, while on the other the legal and parliamentary wing of the Kurdish movement, the BDP, was having meetings with Öcalan and Kandil, maintaining the link between them. On 21 March 2013 at the Newroz festival in Diyarbakır Öcalan's letter proclaiming the launch of the process of resolution, that for the Kurds the period of armed struggle was being replaced by a political period and that the guerrillas should be withdrawn from Turkey was read out in front of a million people. Justice Minister Sadullah Ergin defined a new 3-phased process with headings of giving up arms, democratisation and implementation/normalisation.²

2 Sabah Gazetesi, 29.03.2013, "Bakan Ergin'den Öcalan Açıklaması", <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/03/29/bakan-erginden-ocalan-aciklamasi>, Erişim Tarihi 27.07.2014

This was followed immediately by the formation of Wise Persons' Delegations, which were to travel all over Turkey at the beginning of April to explain the importance of the peace process and discuss and legitimise it. These delegations were active until the Gezi events began at the beginning of June, and played a key role in disseminating the idea of a resolution and familiarising the public with it. The first steps began to be taken for PKK groups to leave Turkey. Demirtaş, the co-president of the HDP and its candidate in the recent Presidential elections in Turkey, made the following assessment to a Wise Persons' delegation in February regarding the end of the period of armed struggle:

“Öcalan has met Fidan [head of MIT] almost 50 times. 16 delegations have been to Imralı. When the hunger strikes began there was contact between MIT and Imralı. The hunger strikes ended when Öcalan issued an appeal. Most importantly, a timetable for talks was made and the process duly commenced. On 4 January Öcalan said: ‘we’ve spoken with the state for the first time since Oslo. He told the BDP delegation: ‘I see the delegation as a state delegation, they can persuade the politicians. I can persuade Kandil’. The first agreement was on giving up weapons. Then came the Newroz declaration, which is in fact an accord. It went backwards and forwards a few times between Imralı and the Prime Minister, Changes were made, and withdrawal came onto the agenda within this framework. This was also based on the accord. Agreement was reached that withdrawal would be accompanied by a law. But the state delegation said: ‘the PM cannot risk this,’

*so Öcalan said: 'in that case let it happen without a law and the guerrillas should gather in one place for security' and the withdrawal began....*³

Then the Gezi events began. As much as the political climate, the centre of political concentration changed. Public opinion and political energy became entirely linked to the Gezi events and the perception of crisis. This period also coincided with the peace process encountering its first crisis. It cannot be said that there was absolutely no connection between these two developments. It is necessary to emphasise two points in particular. While the Gezi protests attracted political attention and energy on the one hand, on the other it exposed and deepened the authoritarian and law and order stance of the government. This deepening reflected indirectly on the peace process. The incidents of violence, the anger of the state, the harsh political discourse and mentions of terrorism opposed to the emphasis on politics and freedom stressed by the peace process began to turn into factors that collided with each other.

3 Bayramoğlu , Ali, "Nevroz 2014 ve Gelecek", Yeni Şafak, 21.03. 2014 <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/AliBayramoğlu/nevroz-2014-ve-gelecek/50894>, Erişim Tarihi 29.08.2014

But the most important factor was that was the blockage experienced in the peace process. This blockage may be described as a crisis of confidence between the state and the organisation. Government statements claimed the guerrillas had not completed their withdrawal from Turkish territory, that they were delaying and had prioritised women and the wounded. As for the PKK, it said that the army had fortified its positions in areas from which it had withdrawn, had built military posts, and that this stance was not appropriate to the spirit of the peace process, adding that this was a new delaying policy of the government. This was followed by statements from both sides implying a lack of confidence between the two parties. The crisis resulted in the first setback in the process, with the organisation announcing that it was maintaining its ceasefire, but had halted the withdrawal of guerrillas. HDP co-President Demirtaş described this deadlock in the following way:

“The state began to build military posts in areas the PKK evacuated, made unilateral statements regarding the withdrawal, and, with the Gezi events, the PKK and Öcalan put the brakes on. ‘You’re deploying military force behind us. The ceasefire is secure, but we’re halting the withdrawal,’ they said. At first the government took a negative attitude, but then began to say: ‘let’s restart talks...’”⁴

But this situation did not result in a breakdown, had no effect on other political elements or tensions, and these tensions were not

4 Bayramoğlu , Ali, “Nevroz 2014 ve Gelecek”, Yeni Şafak, 21.03. 2014 <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/AliBayramoglu/nevroz-2014-ve-gelecek/50894>, Erişim Tarihi 29.08.2014

instrumentalised by the Kurdish movement. On the contrary, for the first time an indirect solidarity emerged between the AK Party and the Kurdish political movement. As a consequence of the vital importance attached to the continuation of the peace process by the Kurdish movement, its sensitivity to a government that would maintain the stability needed to continue this process and the durability of the AK Party-Erdoğan government, the Kurdish movement did not support the Gezi events. When they went on to the streets they avoided any actions that would shake the government or threaten stability. Although after the 17 December crisis they did not stand alongside the AK Party, they did not oppose it, either. The Kurdish movement declared that it considered the Gülen movement's existence and methods illegitimate.

In his second Newroz message Öcalan demonstrated with the following words that in the government-Gülen movement dispute he backed the AK Party, alluding to the movement's attempts to mount a coup.

“The thing that is awaiting an answer before us is whether we shall continue to experience repeated coups. or whether we shall continue on our path with a radical democracy. The concrete situation we have lived through since last Newroz indicates a parting of the ways. Either the regime based on 200 years of capitalist modernity will restore itself, or Turkish-Kurdish relations will introduce a genuine democraticconstitutional regime, demolishing the old mechanisms. All transitional paths are no longer valid...”⁵

5 Yüksekovahaber.com, “Abdullah Öcalan’ın Newroz Mesajı”, <http://www.yuksekovahaber.com/haber/abdullah-ocalanin-2014-newroz-mesaji-125867.htm>, Erişim Tarihi 12.08.2014

On the evening of the day these words were being read out in Diyarbakır, on 21 March 2014, BDP co-President Demirtaş consolidated Öcalan's words on a programme on the IMC TV channel, clearly expressing the stance of the Kurdish movement:

“If the anti-AK Party front is a ‘Gülen movement-MHP-CHP’ front, then it is true that we are not part of it.” In his Newroz message Öcalan has proclaimed he is not in this front. A section persists in telling the Kurdish movement, ‘you must join the anti-AK Party front.’ This is a trap we will never fall into. We will continue to tell them: ‘your position is erroneous, your aims are not legitimate, your methods of opposition are not correct.’ ‘All these tapes, audio recordings etc, would take down a normal government, but because society questions the aims and legitimacy of all this the government has not fallen. If you have accumulated all this information legally for years why haven’t you revealed it before? Society is asking this question and so are we. If there was theft you should have mentioned it before. It means your aim is not to expose corruption but to use it as a political tool prior to elections. This is the first point. Secondly, you are revealing this but how clean are you? Did the Gülen movement have no role in the KCK operations? The third point is that illegal bugging took place, private phones were listened to and the recordings disseminated. And they want us to conduct opposition on this basis. We are opposed to this on principle...”⁶

6 Çoşkun, Vahap, “ Kürt Siyaseti ve Meşruiyet”, Sebestiyet.com, <http://serbestiyet.com/kurt-siyaseti-ve-mesruiyet/>, Erişim Tarihi: 20.08.2014

The two dimensions of the course of the peace process consisting of the “blockage” and the “Kurdish movement-AK Party political relationship” may be summarised in the following way. A year has needed to pass for this blockage to be overcome and for the Gezi spirit to partially recede. During this period when claims of increasing authoritarianism were at a high, new critical openings were to begin regarding the Kurdish question which were the opposite of these claims. Following the local elections of 30 March, coming immediately after the Newroz period mentioned above, signals emerged that the crisis in confidence had been overcome.

Events developed like this:

- A crucially important meeting took place on 19 May at which the peace process was discussed. This meeting was attended by the Prime Minister, Justice Minister, Interior Minister, Deputy Prime Minister and the head of MIT. From statements made by the Ministers, it was apparent that the PM had given instructions for a concrete road map with a time table to be prepared.
- Coinciding with this meeting Kurdish MPs who had been to Imrali announced that meetings between Öcalan and MIT had restarted. At a meeting between Öcalan and a HDP delegation on 1 June 2014, he said: “the process has reached a new stage. There is significant hope for a serious start, and this should be nurtured and developed ...”⁷.

7 Özgür Gündem, “Abdullah Öcalan 01.06.2014 İmralı Görüşmesi”, <http://www.a-ocalan-ozgurkadin.info/abdullah-ocalan-1-6-2014-imrali-gorushmesi/>, Erişim Tarihi 25.07.2014

HDP MP Pervin Buldan, one of those who had been to Imrali, made the following striking comments: “Öcalan met the state delegation twice before seeing us. He mentioned two laws. He said: ‘if these two laws come into effect the Kurdish question will be resolved.’ The impression we gained was that there is a positive atmosphere. I am therefore hopeful that the process will go forward without a hitch and reach a solution.....”⁸

- These developments were followed by a Kurdish workshop organised by the AK Party in Diyarbakır on 6 June 2014. The principal function of this meeting was to send the message that a new period was beginning and that the peace train was to gain momentum. Beşir Atalay’s opening comments at the workshop are noteworthy:

“Messages coming from Imrali concur with our ideas. We are close to a solution. We are working on a new road map. We are trying to speed up the process. Our dialogue is of course continuing. Recently we have been endeavouring to keep the political institutions to the fore. We see this as the most important facet and it is our ultimate goal for all these issues to be debated democratically and resolved. This workshop gives us another opportunity to examine these issues. If necessary we will frame a law.”⁹

8 Zaman Gazetesi, “Öcalan ve Hükümet Anlaşığı”, http://www.zaman.com.tr/medya-ocalan-ile-hukumet-anlasti_2215968.html, Erişim Tarihi: 28.07.2014

9 Milliyet Gazetesi, “Çözüm Sürecinde Yeni Yol Haritası”, <http://www.milliyet.com.tr/cozum-surecinde-yeni-yol-haritasi/siyaset/detay/1893517/default.htm>, Erişim Tarihi: 27.07.2014

Atalay's emphasis on the political institutions indicated new meetings, a "triangular system" and a new energy in the search for negotiations and an accord. According to this "principal matters" were being discussed between Öcalan and MIT and BDP MPs (Buldan, Önder and Baluken) and the AK Party delegation (Interior Minister Ala, Justice Minister Bozdağ and Deputy PM Atalay) were discussing the 'road map', while the same BDP delegation was creating a bridge between the three focal points by meeting Öcalan and travelling to Kandil. The symbolic change of venue from the AK Party central office to the Prime Minister's office indicated that contacts had begun to operate in a more systematic way.

- This critical start-up continued with what both Öcalan and Atalay had pointed to, and Öcalan and the Kurdish side defined as a 'sine qua non' - a 'framework law'. The existence of this law and its content demonstrated that a new stage had been reached in the process of resolution and that the actors had been defined and 'formalised' and that it had been turned into a state policy approved by Parliament. It is possible to place the points emphasised in the law into three groups: 1. the government was given the authority to hold meetings with persons and structures at home and abroad and appoint others to do the same. 2. The authority to reintegrate members of the organisation who give up their weapons. 3. The authority to take political, judicial, economic and cultural steps to complete the process of resolution. The law has defined the main elements (legal steps, disarmament and reintegration) of the process and also indirectly implied the parties and the talks and safeguarded them. The absence of the words negotiation, Kurdish and question and the stress on terror may seem to be a shortcoming,

but the law has met expectations and put the peace process on a firm footing. It is worth drawing attention to this comment of Atalay's in this regard:

“In this way it will be easier for state institutions to determine their contribution to the process of resolution within the framework of their own legislation and carry out the work required. The law enables the cabinet to take a decision rather than an individual ministry, which means that implementation by the administration as a government policy will be more rapid and effective. It is a general provision, which provides a general perspective for subsequent work.... Within this framework the law will constitute the basis of a road map containing more detailed concrete steps relating to the process and a plan of action.”¹⁰

Following this law and meetings strong messages came from Atalay and Öcalan. While Öcalan said: “This 30 year war is at the stage of concluding with great democratic negotiations. The process of democratic negotiations has a profound historical and social meaning. We are going through a process with great causes and effects.

10 CNN-Turk, “Çözüm Paketi Meclis’te”, <http://www.cnntrk.com/haber/turkiye/cozum-paketi-mecliste>, Erişim Tarihi: 28.07.2014

This process contains historical possibilities within it that can be a model for the resolution of the most severe problems in the region, not just in Turkey, on the basis of peace and freedom.”¹¹, it is necessary to note that Atalay mentioned direct talks with Kandil and the organisation for the first time during these days.¹²

- While expectations for September rose, news leaked to the press showed the stage that had been reached. In these articles it was claimed that instead of a general amnesty changes to the Anti-Terror Law and the granting of guarantees to those who return were being considered. It was also claimed that in talks with Öcalan agreement had been reached regarding a complete withdrawal of armed elements from Turkey. According to an article by Faruk Balıkçı in Hürriyet newspaper, efforts were being made to complete the main points of the process by 1 September. Balıkçı wrote: “while Öcalan is expected to issue a message on 1 September, World Peace Day, regarding a solution, the state will be in contact with Öcalan regarding the main points of the process, with the HDP regarding legal provisions and with Kandil regarding disarmament. In order for the process to go smoothly a commission will be set up incorporating a monitoring body and expert social teams.

11 Sabah Gazetesi, “30 Yıllık Savaş Bitiyor”, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2014/08/17/30-yillik-savas-bitiyor>, Erişim Tarihi 18.08.2014

12 Atalay “Our MIT head speaks mainly to İmralı but from now on the delegations front we speak to the HDP delegation. I would like our new delegation to speak directly to Kandil.”(<http://haber.stargazete.com/politika/besir-atalay-kandile-de-direkt-gorusulmeli/haber-928043>). The reply from Kandil was prompt and positive. “We are always open to everyone, We have not rejected anyone. It may be the press, delegations or international bodies.” ...<http://www.aktifhaber.com/pkkli-bayik-besir-atalayi-kandile-daver-etti-1035371h.htm>]

All talks will be recorded by a secretariat to be established within the Public Security Secretariat. On 1 September World Peace Day the road map agreed between Öcalan and the state will be announced. Firstly, Wise Persons who have crisis-management skills will be brought in, then the ‘monitoring council’ and commission will be established. In this way the road map will come in. It is said that bearing in mind the experience of Oslo, agreement has been reached on the process being conducted in a more transparent way, and that instead of a general amnesty changes will be made to the Anti-Terror Law, guarantees given to those who return. The definition of organisation membership will be reframed. New work will begin for the return of those who are in Europe, and have judgments against them, have lost their citizenship or have Interpol warrants against them. The process of withdrawal that was halted last year will be completed and the disarmament of all armed groups in Turkey will be ensured. At meetings with Öcalan in Imrali regarding the ‘disarming of the PKK’, it was said that while all armed elements would withdraw from Turkey, it was not at this stage possible to carry out disarmament outside Turkey. Öcalan said that after ISIS captured Mosul and while conflict continued the disarming of the organisation would not be possible. Having international observers at the talks was not accepted...”¹³

13 T24.com, “Çözüm sürecinde genel af yok, teminat var”, <http://t24.com.tr/haber/cozum-surecinde-genel-af-yok-teminat-var,268643>, Erişim Tarihi: 26.08.2014

Another point that needs to be underlined with regard to this development is that there are other indications of political will. Evidence of this is the importance attached to the process of resolution by Tayyip Erdoğan in his manifesto for the Presidential election and its listing as a pledge. Hence, the first information regarding the new Davutoğlu government programme shows that the process of resolution will be one of the main planks of the programme.¹⁴

The founding effects of the Peace Process

Another element to be added to the paradox of the authoritarian political direction and the deepening of the policy of resolution in the Kurdish question, is the effect of the peace process on the political and social system.

The way the framework law, the content of which would have provoked a furore a few years ago, was accepted without protest or debate indicates that the peace process has been accepted by society and that it has been turned into a natural political expectation. It would not be a mistake to interpret HDP Presidential candidate Demirtaş's vote increasing from 6.5% to 9.5% as rising support for the peace process, beyond just the Kurdish vote.

14 Ensonhaber.com, “Çözüm sürecine final yılımız”, <http://www.ensonhaber.com/davutoglu-2015-cozum-surecinde-final-yilimiz-2014-09-08.html>, Erişim Tarihi: 10.08.2014

One of the points where this effect on society has been seen is undoubtedly the political sphere. The main opposition party, the CHP, which at the beginning of the peace process and during the activities of the Wise Persons' Delegations expressed doubts about it and criticised the state talking to Öcalan, and even instrumentalising it politically, has now reached the point of declaring its support and changing its policies due to the developing social and political climate. Kılıçdaroğlu's declaration of support for the peace process at a meeting with NGOs in Diyarbakır is important in this respect. Hence, the CHP's support for the Framework Law in the Turkish Grand National Assembly (TBMM) constitutes a transition for the party. Of the four parties represented in the TBMM, now all of them apart from the nationalist MHP have backed this law, which defines the process of resolution as a state policy.

If we look at the picture as a whole, we will see that the peace process, with the influence of the social debate generated by the Wise Persons' Delegations has created a political and social climate, which has drawn the CHP into the peace process. This is a significant development, since it indicates that the peace process is not just a matter for the AK Party, the government or the organisation, but that the whole system with its social and political dimensions has gradually become involved.

Kurdish Movement: “From rebellion to being a founding actor”

At exactly this juncture there is an important point that needs to be underlined. This is the effect of the peace process on the Kurdish political movement. This effect seems to have triggered a serious and qualitative process of change.

I define this situation as “the path from leading from rebellion to being a founding actor”. Although it may be an ambitious claim to say the Kurdish movement is one of the founding actors of the new Turkey, it is appropriate if you look at how it has functioned in the last 18 months and the role for which it is a candidate. The various political actors of the Kurdish political movement have the power to transform its political role and influence alliances and the balance of power in the political system, in addition to challenging the system. The stability-protecting function mentioned previously, an effect that produces legitimisation in political struggle and form, offering oneself as a candidate to be one of the leading political actors in the new Turkey (Demirtaş aspiring to be the Turkish President) may be accepted as one of the first indications of this situation.

It is necessary to add that with the move from the BDP to the HDP, which has a Turkey-wide focus, Kurdish political actors began to see themselves as “elements of equilibrium” as well as being in a position within the political system in favour of stability. Within this framework another important issue, although it is unclear whether it will succeed, is the Kurdish movement’s assertion of

becoming a national movement representing all victim identities, surpassing the Kurdish issue. The assertion of a more democratic opposition, to represent a more principled politics, is accepted by commentators as a factor in HDP co-President Demirtaş increasing the party's vote from 6.5% to 9.5% at the Presidential elections. This is undoubtedly the starting point for the integration of the Kurdish movement in the system and the assertion of restructuring that system. Hence, Öcalan too defines the new stance of Kurdish politics to be democratic integration and democratic co-existence in a Turkey-wide framework.

Although developments in the region where Kurds live such as the creation of the Rojava Kurdish administration, Barzani's independence tendency, the ISIS threat and factors like the blockage in Turkish foreign policy have put pressure on the peace process, the internal dynamics emphasised above still constitute the main balances and equations. If it is necessary to summarise, despite the ups and downs, what we see is a situation that is progressing positively with every passing day. This is continuing in spite of the debates over authoritarianism and arbitrariness. The principal questions that need asking are: "Can these two extremes continue to co-exist in the same place?", "Can democratisation in the Kurdish issue enable a route that will to a certain extent compensate for the other problems?" or "on the contrary, can problems experienced on the other side derail the Kurdish issue?"

“The Kurdish question is perceived as a conveyor that will resolve Turkey’s problems”

It appears that Turkey’s patriarchal political fabric will not change in the near or medium term, and that the country will experience the crises this creates. Despite this, the Kurdish issue will continue to play a conveying role within this patriarchal political fabric as regards democracy.

The historical and social character of the Kurdish issue shows that it has the power to influence democratic perceptions and practices in the country as a whole. One of the difference in Turkey’s Kurdish issue from Britain’s Northern Ireland, Spain’s Basque or France’s Corsica questions is that the effects and consequences of ‘resolution of the problem’ do not remain ‘local’, but are capable of shaping the national fabric and polity.

The widespread presence of the Kurds throughout the country, the demands of Kurdish politics, the historical sensitivities of the Turkish political system, the concept of a new Turkey on which the parties agree within the framework of democratic integration, mean that every reform or resolution project becomes the main political and administrative issue. In concrete terms, the straightening out of the Kurdish issue in Turkey will not only affect the regions where the Kurds are concentrated (in fact, the majority of the Kurdish population has been distributed outside that region), but will necessitate that rights given to the South East will spread and be standardised throughout the country, making an essential renewal

of the political fabric and a new constitution. For instance, as soon as autonomy or stronger local government is implemented, not just in the South East but all over Turkey, this will imply a great change in the centralised system. The new definition of citizenship which will require change to the constitution will also apply to the 'sine qua non' issues, such as the right to education in the mother tongue and the restoration of representation in public life.

A similar conclusion confronts us regarding the course of the peace process. The Kurdish movement has three main ostensible goals. Firstly, 'to be accepted as a party', 'as an interlocutor' as 'the representative of the Kurdish issue'. Öcalan's insistence on the framework law is based on this. Secondly, 'satisfying the Kurds' desire for self-government' that has been continuing since the 1830s in a series of rebellions and politicisations. Perhaps the debate has not yet been had as to what form this government would take, and this discussion is one of the hypotheses of the peace project once the Kurds achieve full representation in the political sphere, and is a desired outcome. The most important subject of discussion on the table right now is the removal of obstructions to the strengthening of local government and the question of local autonomy. Thirdly, there is the issue of the transition from arms to politics, and the question of amnesty and re-integration. The removal of armed groups from Turkish territory and the re-integration of PKK members into the system, and on the other hand, the status of Öcalan and the facilitation of freedom of movement. This second point in particular is both for symbolic and practical reasons of a determining importance. The Turkish state is conducting the peace process with Öcalan, meaning it is unavoidable that his status be

changed and that he be granted more freedom of movement. Öcalan is also the most important symbol of the Kurdish movement and of politicisation, meaning his conditions are synonymous with the direction of the Kurdish issue. Speaking of which, it is necessary to state that the accord between the AK Party and Öcalan gives prominence to the third issue, the question of the re-integration of PKK cadres and their involvement in politics, which should be defined as freedom of political association. The Kurdish side will be satisfied at the first stage as regards autonomy with the adoption of the European Charter of Local Self-Government, and probably envisage further steps during the framing of a new constitution. It is apparent that Kurdish policy and the peace process is advancing around these three issues. Steps taken in these three areas will lead to changes in the paradigm of the Turkish political system. The transfer of powers to local government in Turkey, which has an extremely centralised system, means a transition to a de-centralised model. This would require constitutional provisions and open the way to a broad democratisation going beyond the Kurdish question. Therefore, many observers and commentators now see the Kurdish issue not as one that causes a blockage from the point of view of the system, but, on the contrary, as one that can work as a conveyer towards democratisation. This perception is of the utmost importance, and is a perception that is of a guiding, directive character that is gradually spreading through society and in liberal and democratic circles.

Regarding the resolution of the paradoxes mentioned above, rather than the climate of democratisation opening the way to a resolution of the Kurdish question, the democratic dynamics of

the resolution of the issue may be discussed. It is evident that in addition to democratic intention, the process of resolution requires the existence of a stable politics and a strong political will. Today the AK Party government expresses this in one way for the Kurds. Today for a resolution of the Kurdish question political stability and political will are of primary importance and this criteria is satisfied by the AK Party. Democratisation is inevitable as the issue is resolved in the medium or long term in a direction leading to re-integration.

AK Party: Class change, creation of a middle class, rise in self-confidence and the mode of patriarchal politics

In order to understand the significance of the AK Party as regards a solution of the Kurdish question and the peace process, it will be useful to take a quick look at the 12-year balance sheet of this political party. In this framework there are four elements that define the AK Party.

The first is of a sociological nature: Society in Turkey is made up in part of an aggregation of communities. If ethnic groups and the Sunni-Turkish superiority be put to one side, the life-styles and social values of the secular-modernist community and the pious-conservative community represent two separate social fronts.

A significant part of the history of Turkey has passed with struggle and tension between dominant groups.¹⁵ One of the most important of these has been the friction between the Islamist and secular sections of society. For years the Islamist section had been unable to gain a sufficient share of the economy, and also not been able to find sufficient room within the state. It has waged a struggle and the AK Party is a political party of conservative pious groups that has come to power. It is different from previous parties in that it has not just come to power, but in that it is producing and represents constant change, and reducing the gap between classes. The story of the AK Party is in a way the story of the inclusion at the centre of those sections of society that were defined as being, and held, outside the political, economic and cultural centre of the founding model of the Turkish Republic, and their changing the established model. The demilitarisation assisted by relations with the EU and the Copenhagen Criteria, the restructuring of the state, allowing expression of the Kurdish identity, acceptance of the headscarf in public places, normalisation of religion-state-society relations and the broadening of fundamental rights and freedoms to include the democratisation of the principle of secularism have all been both instruments and outcomes of this change.

The second is of an economic nature: the economic performance of the AK Party complements and deepens its sociological performance. The AK Party, which injects a strong dose of social politic into its liberal economic requirements, has effected the emergence of a

15 Roughly speaking the tension is between Sunni-Turkish groups mentality, and non-Muslims and Alevis. And between Turks and the official ideology/state that represents them, and the Kurds. And between the secular and the political force that represent them and the pious.

new, strong middle class. A study by the World Bank found that the proportion of the population that was middle class rose from 21% in 2002 to 41% in 2011. The average national income is today around \$11 thousand, having tripled since 2002, while prices of basic commodities have risen by 70%. Debt stock, which was 74% when the AK Party came to power in 2002, had fallen to 36% in 2012. This opened the way to more investment and spending. A strong policy of public services led to a broadening of the area of middle class mobility, from the health sector to transportation and technological fields, raising the quality of prosperity and self-confidence. Today millions of people receive free treatment in hospitals and women and the elderly receive social assistance from municipalities. The strong social policy, liberal policy and policy of growth are the main reasons for the AK Party's electoral victories over the last 12 years. This has been perceived by different groups in society, first and foremost the conservative segments, as an "economic levelling out" and a kind of "democratisation".

The third element is that of identity, and is related to a rise in social self-confidence that has come about during AK Party rule. In Turkey, which is the heir to a great empire, the AK Party's stance on foreign policy in particular has transformed the feeling of belonging to society into a feeling of pride/honour, becoming a very important political /psychological element. For instance, the effect of Erdoğan's saying "one minute" at Davos [to Israeli President Peres] was reflected in the self-confident identity role he played in the Arab Spring and in Gaza. Being a member of a country that has power contains a whole different emotion of levelling...

The fourth concerns political governance, and Erdoğan's style of rule based on a patriarchal understanding of politics. This style is based on a religious community political perception and structure. In this framework there is a system of loyalty to a leader which means his hegemony is not limited, and that political decisions are not connected to social demands, but are taken at the discretion of the centre, with a rejection of elements of institutional democracy accompanied by a limited tolerance of criticism. This has been the AK Party and Erdoğan's unchanging style since 2002. While Erdoğan was engaged in struggle with the army, universities and elements of the old Kemalist judicial regime, this style was perceived as "strong political will and courage". It was later to become the focal point of problems.

How and why?

Although the first two elements listed above regarding the AK Party's performance indicate an opening up, a levelling out and democratisation, the third element points to the opposite. The political reality in Turkey is that of a unity of two opposite poles. This method of politics reflects not just the mentality of the AK Party, but of conservatism in Turkey. It was also the principal character of the Ottoman Turkish political system.

The AK Party has been in power for 12 years. While in the first 8 years the actors of the ancient regime were edged out there were such intensive clashes that the first three elements (class and system change, prosperity and social self-confidence) played

such a determining role that social and political perceptions, even amongst the opposition, were concentrated on these points. The fourth element, that of a patriarchal style of politics, was in these circumstances seen as a sharp political will against the old system. There is no doubt that in the last few years this fourth element has gained prominence and is felt independently of the other elements.

The first reason for this was the change in the conjuncture of regional and global politics. With this change Turkey's foreign policy confronted the West, with the crisis in Syria Turkey followed a pro-Sunni emphasis, and with problems of the Arab Spring there was an increasing visibility of the Hamas-Moslem Brotherhood-AK Party relationship. Added to Turkey's friction with Israel over Gaza, the perception of a change in political identity became identified with a patriarchal style.

The second reason was that after a long struggle the AK Party dominated the state. In other words, the old regime had gone and it was time for a new regime to be established. From then on micro, macro, political and environmental demands and how the new regime would be established became the subject of social and political debate. In one way the AK Party, which had been in power for 12 years as society became more prosperous, and whose attitude was 'if I'm winning elections, I should rule, not the army', was beginning to seem inadequate as it confronted the demands of a participatory democracy which it categorically rejected. The AK Party's patriarchal stance began in these circumstances to be perceived not as a force against those that were not wanted, but as a means of imposing its own opinions and of throttling press

freedom. The AK Party's rejection of environmental concerns and sensitivity over social demands regarding the use of public space, and its reduction of these demands to a matter of law and order, its defining of participatory democratic demands as an intervention in the democratic order and its signalling of a reliance on its majority and the national will led to it being seen as a deepening of this political style and identical to authoritarianism.¹⁶

Turkey on the verge of institutional change: towards a new constitution and a presidential system

With regards to the Kurdish issue, general policies and balances. Turkey's future evolution, political balance of power are all important questions in the prevailing conditions.

The clearest hints in this regard are to be found in the expectations and policies of the ruling party.

In its early years the AK Party embarked on change that was its very mission. Gaining strength from the EU as regards political climate and legitimacy, it pushed through significant legal and constitutional changes and realised important reforms in fundamental rights and freedoms. In the second period came the power struggle with the old regime.

¹⁶ The Turkish conservative tradition that views democracy as winning elections on behalf of the national will, and then acting as a regulator.

In the third period the AK Party defeated the political actors of the old regime, so that at the end of this period the elite cadre in the army, universities, judiciary and bureaucracy had to a great extent been replaced and a new balance of power achieved between institutions.

We are now in the fourth period, which may be defined as the phase of establishing a new regime or of institutional change. The AK Party has announced two principal goals in this respect. The first of these is the framing of a new constitution, while the second is a transition to a presidential system.¹⁷ Erdoğan and his teams first goal is to win at least 330 seats at the General Elections in June 2015, thereby achieving a constitutional majority that would allow the party to submit a new constitution to a referendum in the following months. This strategy will keep Turkey in an election atmosphere for at least two more years.

Can the AK Party achieve its goals?

The prospects of the government look good judging from the existing balance of forces. As demonstrated at the recent Presidential elections the AK Party's social support is still around 50%. Its consistency in winning elections is worthy of attention, and it is the dominant party. Hence, in the 30 March 2014 local elections the AK Party won more than 40% of the vote in 70% of

¹⁷ The third declared goal is the completion of the process of resolution. Erdoğan in his manifesto and Davutoğlu in the new government programme announced a constitution (including a presidential system), the process of resolution and struggle with the Gülen movement as the three main political goals.

Turkey's provinces. In only three provinces did it receive less than 10% of the vote. In the remaining 27% of provinces its vote was between 20% and 40%. Whereas the vote of the CHP, the largest opposition party, was less than 10% in 30 provinces. The CHP is increasingly becoming sociologically confined to the regions of Thrace and the Aegean while the growing ruling party is gaining strength sociologically everywhere.

Being the dominant sociological party undoubtedly influences the political sphere and activity. The rotation of elite administrators is taking place within the party and political debate is beginning to gain meaning in this frame work.

In this regard, following Erdoğan's election as President and the edging out of former President Gül, who was seen as the AK Party's second in command, the promotion of Foreign Minister Davutoğlu to PM by Erdoğan portrays the current situation within the AK Party. Under Erdoğan's leadership is a disciplined political fabric open to stability run with limited democratic rules.

'A dominant political party order', whether due to the shortcomings of the opposition or the success of the government, is a problematic situation for democracy. It will lower the bar of competition and pluralism and affect the nature of politics. This is what we are experiencing today.

Hence changes in the government of the country are now something that takes place within the ranks of a political party and politics is indexed to this transformation. It may be said that political debate

in the coming period will be based on this matter. Hence, Tayyip Erdoğan has said on many occasions that he will be the guardian of the country's government based on the legitimacy given him by his election as President. Although the current constitution stipulates that the President should be impartial, he played a key role in the reshaping of the AK Party and the appointment of the new Prime Minister. However, when the President is a decisive and strong leader of a ruling party such as Tayyip Erdoğan the conclusion to be drawn is this: the President will either exercise his executive powers responsibly or exercise them based on a broader interpretation of the current constitution. Implementation and transition are important as regards the future and politically critical. 'What kind of model of administration' Erdoğan will put in place in Çankaya, and 'with which constitutional interpretation' will he be President is, as mentioned before, will be the basis of political debate and tension in the upcoming period.

It may be said that while both the goal of a new constitution and a presidential system and the intermediate political period will make up the political agenda, the other political parties, the CHP and MHP will oppose these goals and measures, and in this respect be a variant dependent on this agenda. As regards outside parliament it may be guessed that the Gülen movement will be kept under close watch and distanced from power, while secular nationalist forces will become involved in waves of social opposition that will break out from time to time. As for the role of the Kurdish political movement, it will probably be different and more effective, as particularly within the framework of a new constitution and presidential system the Kurdish question will both play an

important role and be likely to be influenced by this framework. A gaining of momentum in the process of resolution will facilitate the AK Party achieving its goals by gaining Kurdish support. In return it is a serious possibility that the Kurdish political movement will be a stake holder in the shaping of a new Turkey by means of a new constitution and democratic integration. On the one hand these circumstances, and on the other HDP candidate Demirtaş's receiving 9% of the vote, show that the Kurdish movement has begun, even if in only a small way, to make progress towards being one of the main political currents. It is significant to view the Kurdish issue as separate from the function of filling the opposition and representative vacuum.

As long as the MHP and CHP maintain their conservative stance on the process of resolution and its connection to a new Turkey, a rapprochement and tacit cooperation between the AK Party and the Kurdish movement is inevitable. There is no change in the MHP's stance on the Kurdish question, as it has backed itself into a corner with its Turkist, negationist attitude. It opposes all manner of reform or resolution and represents a 10% constituency. As for the CHP, despite its support for the Framework Law, it is unable to produce a consistent Kurdish policy, as the co-existence in the party of nationalists, liberals and Kemalists has a blocking function on this political party.

The near future will bring debates on authority and change and the Kurdish issue. Undoubtedly it will also be necessary to add to these developments in the Middle East and the question of Rojava.

İlave

28 Ekim 2014

Bu değerlendirmenin kaleme alınmasından bir süre sonra Türk-Kürt barış treni ciddi bir yol kazası yaptı. İstikrar dönemi yerini bir anda krize haline bıraktı. İniş ve çıkışlar öyküsü...

Türkiye'nin Kobane politikasına yönelik protesto gösterilerinde 35 ilde 42 kişi hayatını kaybetti. 212 okul, 67 emniyet, 25 kaymakamlık olmak üzere bin 113 bina tahrip edildi. Ortaya bir "ayaklanma" görüntüsü çıktı. Taraflar arasındaki ipler gerildi. Dil sertleşti. İthamlar arka arkaya geldi. Barış çabaları ciddi bir hasar gördü.

Bu raporun bir yerinde şu ifadelerle karşılaşacaksınız: "Türkiye'de "çözüm sürecinin temel iç çelişkisi (...) tarafların bu sürece verdikleri farklı anlamlar ve sürece yönelik farklı beklentileridir."

Yukarıda altı çizilen olaylar da, tam olarak, taraflar arasında müzakerelerin başlamasıyla azalması beklenen bu fark ve gerilimin kısmi ancak etkili patlaması halidir.

Bunun nedenleri üzerinde kısaca durmakta fayda var.

AK Parti'nin çözüm arayışı ve beklentileri ile örgütünkiler arasında işin başından itibaren 'paradigma farkı' var

Hükümetin çözüm fikri ve beklentisi "demokratik buharlaşma" esası üzerine oturuyor. Bu cephede çözüm süreciyle hedeflenen ve

beklenen, bireysel hak alanı ve siyaset alanının genişlemesi, yerel yönetimlerin güçlenmesi, ayrımcı yasaların temizlenmesi, yeni bir vatandaşlık gibi unsurlar üzerinden, PKK'nın silahları bırakması, yavaş yavaş buharlaşması, demokratik entegrasyon yoluyla sorunun kendiliğinden çözülmesidir.

Buna karşın Kürtler, örgüt ve İmralı için, esas hedef, türlü biçimler ve yollarla dile getirildiği üzere, Kürtlerin sınırları belirli bir bölgede ve önemli ölçüde kendilerini yönetmeleri, kendi kurumlarını oluşturmaları, dağ kadrosunun siyasete girişi, Öcalan'ın serbest bırakılması üzerinden “kuvvetli bir özerklik türü”dür.

Pek çok deneyimde, pek çok çözüm sürecinde yaşanan, bu süreç sırasındaki sert inişler ya da çatışma ve görüşme iç içeliği halinin temelinde Türkiye açısından bu paradigma farkı bulunmaktadır. Bu fark derindir: “Demokratik buharlaşma” örgüt için bir tasfiye politikası, kuvvetli özerklik fikri ise devlet için hala kırmızı bir çizgi olmayı sürdürmektedir. Diğer bir ifadeyle çözüm iradesinin beyanı, çatışmasızlık hali, İmralı'yla temaslar, çıkan çerçeve yasa ve ilgili kararname, toplumun barış fikrine aşına haline getirilmesi, paradigma farklılıklarını ortadan kaldırmıyor. Çözüm süreci ise bu açıdan, yine bu raporda altı çizildiği gibi tüm başarısına ve anlamına rağmen bir “peşrev” olmanın ötesine geçmiş değildir.

Ancak altı özellikle çizilmesi gereken husus şudur: Asıl anlamı, siyaseten, alınan yolda, yani çözüm sürecinin şu ana kadar olan, son derece önemli ve değerli hali ve özetinde

Zira söz konusu farklı azaltacak, çözüm sürecinin çelişkilerini en aza indirecek, belki de ortadan kaldıracak olan da, şüphe yok çözüm sürecinin kendisidir, diyalog ve müzakerelerle, karşılıklı tavizlerle alınacak yoldur.

Yaşanan büyük yol kazası, bu çelişkiyi, göz ardı etmeyi, ikinci planda tutmayı, hatta zamana yaymayı bir anda imkansız kılan kimi gelişmelerden, çözüm sürecine bir yeni unsurun eklenmesinden, çözüm paketinin milli sınırları aşma baskısından ileri gelmiştir.

Durum somut olarak şu şekilde özetlenebilir:

Suriye'de otorite boşluğu, Rojava'da PKK'nın arzu ettiği özerklik formülünü uygulamasına, Türkiye dışında siyasi olarak kökleşme hamlesi yapmasına zemin sağlamıştır. Bunun, Türk devletinin için demokratik buharlaşma politikalarına ters düştüğü çeşitli biçimlerle dile gelmişti. Rojava faktörü bu nedenle ortaya çıktığı andan itibaren Türk-Kürt barışında yeni bir unsur ve sorun oldu. Türkiye'nin türlü yollarla özerkliği kırma politikaları izlemesi, buna karşı PKK-PYD'nin Esad'la işbirliği, karşılıklı hamleler olarak gitti geldi. Sorunun patlama noktasına gelmesi IŞİD'in Kobane kuşatmasıyla oldu. IŞİD ortaya çıkıp Kobane düşme noktasına gelince zaman hızlandı. Türkiye Kürtlerinde Kobane hassasiyeti yükselirken, örgüt taleplerini yükseltti, Rojava'yı hızla ve acilen çözüm sürecine ve Türkiye'ye taşıma yolunu tuturdu. Velhasıl paradigmasını öne aldı. Türkiye ise tüm bu gelişmeleri ve risklerini gördüğü halde seyirci kalmayı bir koz kılmak istedi. Kobane ve Rojava fatkörünü farklı bir şekilde kuşatacağına, buharlaşma politikasından taviz vermedi,

yardımı için PKK'nin Rojava'da özerklikten geri adım hamleleriyle iç içe soktu.

Bu patlamayı elinizdeki raporun verileriyle nasıl birleştirmek gerekir?

Bugün gelenin noktada görüşmelerde (1) tıkanıklık boyutu tekrar öne çıkmıştır. (2) Rojava ve Kobane siyasi açıdan Türkiye'nin Kürt sorunuyla köprüler kurmuştur. (3) Sınırlar tekrar çizilmiştir: Örgüt bu tür kalkışma politikaları üzerinden denetim altında tuttuğu bir sahayı Hizbullah gibi güçlerle, askerle paylaşma, askeri yeniden oyuna sokma riskini görmüş olmalıdır.Devlet ise halkla karşılaşma riskinin ne olduğunu görmüştür. Güneydoğu'da halkın yüzde 70'inin sokağa indiği kimi ilçeler, devlet yöneticileri açısından kendi güç sınırlarına işaret etmiştir. (4) Türkiye'nin Kürt sorunun uluslararası niteliği artmıştır.

Bununla birlikte Kobane olayları bir paragraf içinde cümledir. Öncesi ve sonrası ise tarihsel bir çözüm arayışının içinde bulunmaktadır.

İçindekiler

Önsöz.....	56
Paradokslar Ülkesi Olarak Türkiye.....	60
Hangisi doğruydı?	64
Barış sürecinin kurucu etkileri	79
Kürt Hareketi: “İsyandan Kurucu Aktör Olmaya”	80
“Kürt Sorunu Türkiye’nin Sorunlarını Çözecek Bir Taşıyıcı Olarak Algılanıyor”	83
AK Parti: Sınıfsal Değişim, Orta Sınıf Yaratılması, Toplumsal Özgüven Yükselmesi ve Ataerkil Siyaset Tarzı	86
Nasıl ve neden?.....	89
Kurumsal Değişimin Eşiğinde Türkiye: Yeni Anayasa ve Başkanlık Sistemine Doğru	91
AKP hedeflerine ulaşabilir mi?.....	93

Önsöz

Demokratik Gelişim Enstitüsü (DPI), anlaşmazlıklara demokratik çözüm yolları geliştirilmesi amacıyla, farklı kesimlerden düşünce insanlarının sorununa ilişkin çatışmanın çözümünü amaçlayan çözüm sürecinin bir değerlendirmesini ve bu sürecin karşı karşıya bulunduğu engellerin neler olduğuna dair yazarın görüşlerini içermektedir. Değerlendirme çalışması DPI tarafından Türkiye'de Kürt sorununun çözümüne ilişkin düzenli olarak gerçekleştirilen değerlendirme çalışmalarının bir parçası olarak hazırlanmıştır. Bu değerlendirme çalışması hem yerel hem de uluslararası düzeyde konunun uzmanı olan kişiler tarafından yapılan değerlendirme çalışmaları serisinin bir parçasını oluşturmaktadır. Türkiye'de Kürt sorunu ve çatışmanın çözümüne ilişkin farklı değerlendirme metinleri de enstitümüz tarafından bu yılın sonuna kadar yayınlanmaya devam edecektir.

Son iki yıllık dönemde, halen devam etmekte olan çözüm süreci çerçevesinde Türkiye'de çok belirgin değişimler ve önemli gelişmeler yaşanmıştır. Süreci olumlu anlamda ileriye taşıyan olumlu adımların kaydedilmesine karşılık süreci geriye götürdüğünden kaygı duyulan adımların atıldığına dair korkular da ifade edilmektedir. Geçen yıldan bu yana hazırlanan bir dizi demokratikleşme paketinin yanı sıra yakın dönemde yasalaşan Terörün Sona Erdirilmesi ve Toplumsal Bütünleşmenin Güçlendirilmesine Dair Kanun gibi yasalar bir yandan sürece dair umutları arttırırken beraberinde bazı eleştirileri de getirmektedir. Yeni kabul edilen ve adına çerçeve yasa denilen bu yasayla Türkiye'de ilk kez tarihsel anlamda çözüm

süreci resmen kabul edilmekte, sürece bir yasallık kazandırılması için Kürtlerin ortaya koyduğu ana şartlardan bir tanesi yerine getirilmektedir. Ancak yasa Kürt toplumunun bir kısmı ve bazı sivil toplum örgütleri tarafından çatışmanın adını koymaktan imtina etmesi, yapılan isimlendirmenin hükümetin 2015 yılında yapılacak seçimler öncesinde milliyetçi kesimlerin tepkisini çekmemeye yönelik hamle olması gibi sebeplerle eleştirilmektedir. Buna ek olarak medyada yansıtılanın aksine yasa maddelerinde ne Kürtlerden, ne Kürdistan İşçi Partisi (PKK)'nden ne de devam eden süreçten açıkça bahsedilmekte, bunun yerine 'terörün' sona erdirilmesinden bahsedilerek genel anlamda bir çözüm süreci vurgusu yapılmaktadır. Olumlu bir adımı temsil eden bu yasanın uygulanması ancak hazırlanacak ek yasalar ve reformlar ile mümkün olabileceğinden, yasa bu haliyle tam bir iskelet yasa durumundadır. Kürtlerin pek çoğu yasanın olumlu bir adım olduğunu, süreç için gerekli olan yasal çerçeveyi oluşturduğunu, devam eden sürece bir yön verdiğini, çatışmanın ve çözüm sürecinin kabul görmesi için ileride yapılacak yasal düzenlemelere imkan sağlayacağını kabul etmektedir. Öte yandan yasanın terörizme odaklanarak Kürtleri çözüm sürecinin eşit bir ortağı olarak açıkça kabul etmemesi ayrı bir kaygı olarak ifade edilmektedir. Yasa bir yandan sürece dahil olan taraflara ve bireylere getirdiği koruma açısından pek çok kesimin takdirini kazanırken, öte yandan sürece ilişkin görüşmelere dahil olan kişilere getirdiği sınırsız koruma nedeniyle hükümete çok fazla yetki verildiğine dair bir dizi eleştiriyi de beraberinde getirmektedir.

Türkiye'de parlamentoda yer alan muhalif siyasi partilerin yasaya verdiği tepkiye bakıldığında, Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'nin yasayı bütünüyle reddettiği ve desteklemeyeceğini açıkça ifade

ettiği görülmektedir. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ise yasaya şartlı destek sunacağını, sivil toplum ile parlamentonun yasa üzerinde koordinasyonlu bir şekilde çalışmasına imkan sağlayacak bir 'Toplumsal Mutakabat Komisyonu' ile 'Ortak Akıl Heyeti'nin kurulması gerektiğini ifade etmiştir. Bu anlamda CHP'nin verdiği yanıt, partinin bugüne kadar takındığı tavırın olumlu yönde değiştiğine işaret etmesi bakımından önemlidir. Aynı zamanda sürecin, kendisini sürecin bir parçası olarak gören bütün muhalif kesimleri içeren, hiç bir grubu dışlamayan kapsayıcı bir süreç olması çok önemlidir. Sürecin katılımcı olmadığı yönündeki algılar geçmişte sürecin ilerlemesi önünde çeşitli engeller ortaya çıkarmıştır. Bu soruna yanıt bulunmaz ve bu yöndeki algı devam ederse bunun süreç önünde daha fazla engel çıkarması ihtimal dahilindedir.

Sürece etki yapan iç sorunların yanı sıra, özellikle İslam Devleti (ID) örgütünün yakın dönemde Orta Doğu'da güçlenmesiyle birlikte ortaya çıkan gelişmeler, bölgede yaşanan gelişmelerin de Türkiye'deki sürece doğrudan bir etkisi olduğunu; bu gelişmelerin Türkiye'deki süreçle yakından ilişkili olduğunu ve bu ilişkiyi değerlendirirken yapılacak olası hataların ciddi olumsuz sonuçlara sebep olabileceğini göstermiştir. Yakın dönemdeki gelişmelerin bir bütün olarak bölgeye etkileyeceği bilinmektedir ancak özellikle Rojava bölgesinde (Suriye'nin Kürt bölgesi) yaşananlar Türkiye'deki Kürt sorunuyla ciddi anlamda ilişkili olduğu için çözüm sürecine doğrudan bir etkide bulunacaktır.

Biz dizi olumlu gelişmeye rağmen Türkiye'deki çözüm süreci oldukça hassas bir noktadadır. Sürecin daha sağlam ayaklar üzerinde

ve daha yapısal bir şekilde devam edebilmesi için daha büyük bir koreografiye ihtiyaç olduğu açıktır. Yakın dönemde yaşanan olaylar ve bölgede yaşanan gelişmeler sürecin hassasiyetini daha da arttırmış, taraflar arasında sürece dair yeni güvensizliklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Etkili bir diyalog için gerekli fırsatın ve zeminin yaratılabilmesi için, sürece dahil olan aktörler arasında güveni sağlayacak adımların atılması her zamankinden daha fazla önem arz etmektedir.

Kerim Yıldız

Demokratik Gelişim Enstitüsü Direktörü

Eylül 2014

Paradokslar Ülkesi Olarak Türkiye

Biz Türkiyeliler zor bir coğrafyada yaşar, zorlu bir imparatorluk mirası üzerinde otururuz. Toplum olmaya ve toplumsal mutabakatlara dair derin sorunlarımız vardır. Yüzeydeki modern ve stardize görüntümüze rağmen, derinde toplumsal dokumuz çok parçalıdır. Bu topraklarda, bölgesel, kültürel, yerel, etnik farklı toplulukların zihniyet, beklenti, talep ve siyaset düzeyinde birbirine değmeden, yan yana yaşadıkları Osmanlı'nın milletler sistemi âdeta yeni bir yüzle devam eder.

Cemaatçi bir siyasi kültüre sahibizdir. Siyasetten anladığımız, kişinin kendi topluluğu içinde özel alanını genişletmesi, daha önemlisi, bir topluluğun yaşam alanını diğerlerinin aleyhine keyfi olarak genişletilmesidir. Doğal olarak bu durumda cemaat içi dayanışma, cemaatler arası kuralsız yarışma siyasi anlayışımızın temelini oluşturur. Böyle olunca eylem ve arayışlarımızı kural ve ilke yerine kaba çıkar ve faydacılık yönlendirir. Siyasi mekanizmanın kaynak dağıtma üzerine kurulu olması, doğal bir popülizme sahip olmamız da bu yüzdendir.

Rejimin formatı hukuk devleti ve demokrasi üzerine otursa da otoriter bir devlet geleneğimiz vardır. Askerî otoritenin ülke idaresinde oynadığı rol köklüdür. Göçmen bir öykünün ve zihniyetin ürettiği güvenlik arayışı ya da fikri ile ulusal kimlik arasında sıkı tarihsel ve toplumsal bağlar toplumu özünde ordu-millet tabir edilen militarist bir eğilimle ve ordunun siyasi işlevini meşrulaştıran anlayışla, bunu askeri ya da siyasi hükümlerle atında devam ettiren bir zihniyet ile kuşatır.

Bu tür toplumların temel meselesi bir arada yaşamak, sert kutuplaşmaları kuşatabilmek ve buradan doğan sorunlarını yönetilebilir bir hale sokmak olmuştur. Bunu hem kendilerini yaşadıkları dönemin dinamiklerine uyarlama, hem bu dinamiklerin etkisinden korunma gayreti etrafında yaparlar. Böyle oldukça, iç ve dış girdiler üzerinden toplumsal düzeyde sürekli bir değişim baskısıyla karşı karşıya bulunurlar. Buna karşılık siyasi düzeyde kendilerini değiştirme, çağın dinamiklerine uyum sağlama açısından sınırlı kabiliyetlerinin sıkıntılarını yaşarlar. Bu durum bu tür diyarlarda, örneğin Türkiye'de toplumun öyküsüyle siyasetin öyküsünü bir etkileşim ilişkisi kadar, bir güçler ilişkisi, hatta bir çatışma ilişkisi olarak karşımıza çıkar. Değişen ve değişme hattında ilerleyen toplumsal doku, statik bir toplum anlayışını yücelten, değişimden endişe eden, direnen siyasi yapı ilişkisi olarak özetlenebilir bu durum.

Türkiye gibi toplumları açıklamak kolay, ama anlamak zordur. Bu zorluğu kısmen azaltmak için yakın köklere, ana ulusal modele göz atmakta fayda var. Bu model "Göç, din, siyasi dönüştürme" üzerine kuruludur. Şöyle özetleyelim: Türkiye'deki ulus oluşumunun temelinde, temel olarak 1800'larda başlayan biteviye Anadolu'ya doğru akan yaklaşık 150-200 yıllık bir Müslüman göçü yatar. Göç dalgası öylesine güçlüdür ki, Cumhuriyetin ilk yıllarında Anadolu nüfusunun yarıya yakını göçmen ve etnik olarak Türk olmayan ya da Türk olsa bile köken fikrinden uzak Müslümanlar gruplardan oluşmaktadır. Bu koşullar 1923'te kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ulus-devlet fikri etrafındaki iki temel projesini iyi açıklar. İlk proje farklı etnik kökenlerden gelen Müslümanları Türkleştirme projesidir. İkincisi ise Müslümanlardan bir ulus yaratırken İslam'ı

ehlileştirmek projesidir. Bu projeler, otoriter bir yönetim modelinin temelinde de yatarlar. Her iki proje de otoriter bir yapıyı, merkezin çevreye ve topluma süratle, etkili, dayatmacı bir nüfuzunu kaçınılmaz hale getirmiştir. “Rejim” ödenen ciddi bedellere rağmen, bu projelerde önemli ölçüde başarılı olmuştur. Yıllar içinde Kürtler dışındaki Müslümanlar Türkleşmiş, Müslümanların önemli bir kısmı da ehlileşmiştir. Ancak başarı kısmi olmuştur. Nitekim sistem açısından temel sorunu bugün İslami kesim olarak tabir ettiğimiz bu ehlileşme politikalarına direnen Müslümanlarla, Türkleşmeyen Müslümanlar, yani Kürtler oluşturmaya devam ederler.

2000’li yıllar Türkiye’nin bu sistemi mevcut sistemi reforme etme, bu sorunları çözme dönemi olarak tanımlanabilir. Ancak değişim ve çözüm çabaları doğal olarak sistemin tabiatına uygun paradokslarla yol almış, sistemin farklı parçaları etrafında farklı hızlar ve istikametler kazanmıştır.

Bu çerçevede, Kürt sorunundan diğer sorunlara giden hat üzerinde, paradokslar sık karşımıza çıkan bir durumdur. 2000’lerin ilk bölümünde Türkiye’deki ortalama demokratikleşme hızı Kürt sorununda atılan adımların önünde gidiyordu. Demilitarizasyon, temel hak ve özgürlükler alanının genişlemesi, laikliğin demokratikleştirilmesi gibi konularda, keskin reformlarla Türkiye hızlı yol alırken, Kürt meselesinde atılan adımlar Kürtçenin ya da vatandaşlara ait bir ana dilin kamusal alanda konuşulması gibi ölümcül kimi yasakların kaldırılmasından, örgütlenme hakkının görece genişletilmesinden ibaret kalıyor, sistem farklı düşünmeye, sorunu siyasi açıdan tanımlamaya ve görmeye, bu çerçevede Kürtlerle, örgütle temasa yanaşmıyordu. Bu durum ilk bakışta

kademeli bir değişim sürecini akla getirmektedir. Denebilir ki, ilk demokratikleşme hamleleri siyasi iklimi ve dengeleri değiştirmiş, Kürt meselesinde daha sonraki dönemde yapılacak tanımlar ve atılacak adımlar böylece mümkün olmuş, teşvik görmüş ve doğal hale gelmiştir. Ancak orantı sanıldığı gibi doğrusal değildir. Nitekim demokratik iklim ve Kürt sorunu arasındaki ilişki bir önceki dönemin tersi denge üzerine oturmaktadır.

Bugünün Türkiye'sinde 2013'te başlayan barış süreci çerçevesinde Kürt sorununda çözüm sürecinin ilanıla, Öcalan'la başlatılan görüşmelerle hızlı ve radikal adımlar atılırken, ülkedeki genel demokratikleşme mekanizması 2010'dan itibaren tedrici biçimde yavaşlamış görüntü sunmaktadır. Demokratikleşme bir yana eksik demokratik durumla, otoriterleşmeyle, siyasi iktidarın kişileşmesiyle ilgili sorular ve endişeler ön plana çıkmaya başlamıştır. AKP iktidarının otoriterleşme eğilimi, iktidar ve siyasi karar süreçlerinde Tayyip Erdoğan üzerinden yaşanan şahsileşme görüntüsü, pek gerekçeyle ve pek çok politik alandaki tezahürleriyle bugün Türkiye'de muhalif ve liberal çevrelerde, Batı'da resmi bakışta ve kamuoyunda hakim kanaattir.

Şimdi bu paradoksu anlamlandırmak lazım. 2013 Mayıs'ından bugüne uzanan siyasal gelişmelerin üzerinden giderek yol alalım ve iki kefeyi dikkate alalım: Bir tarafta otoriterleşme meselesi, diğer tarafta da Kürt sorunu olsun.

Geçen yıl Mayıs ayında Türkiye'ye Gezi Olaylarıyla sarsıldı. İstanbul'un en önemli meydanlarından bir tanesinin Taksim Meydanı'nın amenajmanıya ilgili çevreci bir tepki ve direniş siyasi

İktidarın toleranssız davranışları ve ölçsüz şiddetiyle karşılaşınca büyük bir itiraz, muhalefet ve direniş dalgasına dönüştü. Farklı muhalif unsurların bir araya geldiği olaylar, Tayyip Erdoğan'ın son dönemlerde sertleşen ve meydan okuyucu bir nitelik kazanan ahlakçı ve ataerkil dilinden, çoğunlukçu tavrından, bunların yarattığı birikimlerden de hız alarak hükümet karşıtı bir dalgaya dönüştü ve 20'ye yakın kente yayıldı. Otoriterleşen ve şahsileşen iktidar algısından beslenen Gezi hareketi, hükümet tarafından bir kalkışmaya, dolayısıyla bir asayiş nesnesine indirildiği ölçüde bu derinleştirecek gelişmelere tanıklık yaptı. Gezi hadiseleri toplum-siyaset ilişkilerinde bir krize, toplum-devlet ilişkilerinde bir tikanıklığa işaret ettiği kadar, AKP açısından ve demokrasi iklimi açısından da bir kırılmaya işaret etti.

Bu olayları Aralık 2013'te başlayan yolsuzluk soruşturmaları izledi. 17 Aralık'ta Tayyip Erdoğan hükümetinin dört bakanı hakkında, 25 Aralık'ta ise oğlu ve çevresi hakkında açılan soruşturmalar Türkiye'yi sarstı. Bu soruşturma iki şekilde açıklandı: İlk açıklamaya göre hükümet yolsuzluğa batmış polis ve yargı bunu yakalamıştı. İkinci açıklamaya göre, devletin, yargının ve polisin içine yerleşmiş olan Fethullah Gülen cemaati adlı bir grup iktidarı devirmek için devlet gücünü kendi hesabına kullanmıştı. Nitekim bu soruşturmaları hızla hükümetin soruşturmaları yürüten emniyet mensuplarına ve savcılara yaptığı sert müdahaleler takip etti. Parlamentodaki siyasi iktidar çoğunluğu Adalet Bakanı'nın savcı ve yargıç atamaları yapan kurulu şekillendirmesine imkan veren bir yasayı onayladı. Yolsuzluklar yanında, kuvvetler ayrılığının ihlali hükümete yönelik ciddi bir suçlama ve tartışma konusu oldu. Hükümet bu yolsuzluk dosyalarının yargıya ve emniyette sızmış "Opus Dei" tarzı bir

grubun yargı bağımsızlığının arkasına saklanarak, yolsuzluk dosyalarını bahane ederek hükümeti devirme planı olduğuna emindi, buna bayrak açan bir siyaset izlemeye başladı. Bu durum toplumda hızla, Gezi olaylarının birikimi üzerinden, iki farklı algıya, iki farklı siyasallaşmaya, iki farklı denklem tanımına yol açtı. Liberallerin, kentli laik kesimin savunduğu birinci denkleme göre “AKP hükümeti yolsuzluklara batmıştı ve bunları örtbas etmek için yargıya müdahale etmekteydi, bu da bu otoriterleşmenin geldiği yeni bir aşamayıydı.” Muhafazakar kesim ise devlet içinde büyük iktidar kavgası yaşandığı düşünüyor, hükümetin yargıya müdahalesinin yolsuzlukları bastırmak arayışından değil, gayri meşru bir yapıya müdahale etmek, kendisini ve demokrasiyi korumak zorunluluğundan kaynaklandığını düşünüyordu.

Hangisi doğrudu?

Muhtemelen ikisi de... Hırsızlık dosyalarını bulup ya da abartıp, mevcut delillere ek üretip iktidarı devirmek için kullanan bir güç vardı. Bir yanda ortada yolsuzluk iddiaları ve bunların bazılarıyla ilgili kuvvetli kanıtlar bulunuyordu. Fakat öte yandan da bir savcının, bir polisin yasal olmayan yollarla başbakanı, bakanları dinlemesi ve aylar sonra bunları servis etmesi, devlet gücünün bir dini cemaat tarafından ele geçirilip kullanılması başka bir hukuksuz tablo ve demokrasi sorunu oluşturuyordu. Nitekim izleyen günlerde Gülen cemaatinin üyesi olduğu iddia edilen polislerden savcılardan içi boş kimi soruşturma dosyalarıyla, sudan gerekçelerle, sahte isimlerle izin alarak veya izin almadan başbakan ve bakanları devlet birimlerini, generalleri, güvenlik bürokratlarını,

istihbarat teşkilatı başkanını, iş adamlarını, gazetecileri aylarca dinlediği ortaya çıktı. Bununla da kalmadı, ses kayıtları siyasi mücadele ve itibar sarsma aracına çevrildi, internet üzerinden servis etmeye başladı. Böylece Türkiye üç ay boyunca yolsuzluklarla ilgili ilgisiz bu yasa dışı kayıtları dinleyerek siyasallaştı. Emniyet ve yargı üzerinden Türk siyasal sisteminin gizli ve etkin bir gücü haline gelen Gülen Hareketi'nin elindeki gücü kullanım ve gayrimeşru yollara başvurma tarzının, Türkiye'deki otoriterleşmeyle kaynaklarından birisini oluşturduğu Kürtlere yönelik keyfi biçimde aynı grup (farklı bir Kürt politikasının peşinde koşulduğu için) tarafından yürütülen KCK gibi soruşturmalara ve diğer önemli Gladyo davalarıyla biliniyor, en azından seziliyordu. Sonuç olarak şunu söylemek gerekir: Birilerinin adli düzeni ele geçirmesi iktidarın kendisine yönelen bu gücü engellemek için hukuk devleti sınırlarını aşan, demokrasiyi zorlayan, yargı gücüne müdahale eden hamleler yapması sistem üzerinde çifte otoriterleşme baskısı oluşturdu.

Bunlar Tayyip Erdoğan imajını son derece olumsuz yönde etkiledi. Gezi olaylarıyla filizlenen toplumsal muhalefet arttı. Alevilerde bir siyasi hareketlenme ortaya çıktı. Özellikle İstanbul'da yaşayan genç Aleviler Gezi Olayları'nda çok kritik bir rol oynadılar. Liberal düşünce insanları ve AK Parti arasındaki zımni ittifak çok ağır yara aldı. Liberaller de kendi içinde bölündü. Önemli bir bölümü AKP'ye ve Tayyip Erdoğan'a otoriterleşme eleştirisiyle tavır aldı. AKP ve Erdoğan imajındaki olumsuz seyiri etkileyen faktörler arasında Ortadoğu ve Arap Baharı faktörünü saymamak olmaz. Gezi olaylarıyla eş zamanlı gelişen Mısır'daki darbeye karşı hükümetin sert tavrı, " Hamas-Müslüman Kardeşler-AKP arasındaki zımni bağ", Türk dış politikasında artan İslami hassasiyet, keskin İsrail

karşıtlığı, bu ortamda zaman zaman iyice sivrilen Batı karşıtı bir dil, Türkiye'nin süni selefi gruplara verdiği destek tartışmaları, sünicilik eğilimi eleştirileri bu faktörün temel unsurları oldular. Bunlar kamusal alan politikası tartışmaları üzerinden (çevre politikaları, içki yasağı yasası, vb) AKP'nin kendi kültürel ve siyasal değer sisteminin öne alan kimlikçi politikalar izlediği, bunu otoriter yollarla dayattığı iddialarıyla birleşti ve muhalefet tarafından siyasallaştırıldı. Batı medyası, kamuoyunda Türkiye'nin imajıyla ilgili sorular bu çerçevede artmaya başladı.

Peki, aynı dönemde kefenin diğer tarafında ne oldu?

2013, Kürt sorunu açısından da kritik bir yıldır. 2012 sonunda ortaya çıkan ilk işaretlerden sonra, resmi ağızlar Öcalan ile MİT arasında görüşmelerin yapılmakta olduğunu ve çözüm sürecini ilan ettiler. Bir yandan Öcalan istihbarat teşkilatı başkanı arasında görüşmeler yapılıyor, diğer yandan Kürt Hareketi'nin yasal ve parlamenter ayağı olan BDP Öcalan, Kandil'le görüşmeler yürütüyor ve ana bağı kuruyordu. 21 Mart'ta 2013'te Newroz'da Diyarbakır'da 1 milyon kişinin önünde Öcalan'ın çözüm sürecinin başladığı ilan eden, Kürtler için silahlı dönem bittiğini yerine siyasi dönemin başladığını vurgulayan, gerillaların Türkiye sınırları dışına çekilmesi gerektiğini söyleyen mektubunun okunması devreye girdi.

Adalet Bakanı Sadullah Ergin, silahların bırakılması, demokratikleşme, uygulama/normalleşme başlıklarıyla üç kademeli yeni bir süreç tanımladı.¹ Hemen ardından Nisan ayı başında tüm Türkiye'yi dolaşacak, ilan edilen barış sürecinin önemini anlatacak, tartışılmasını ve meşrulaşmasını sağlayacak Akil İnsan Heyetleri kuruldu. Bu grupların çalışmaları Haziran ayı başında Gezi olaylarının başlamasına kadar sürdü ve çözüm fikrinin toplumsallaşması ve toplum tarafından aşına hale gelmesi istikametinde daha sonra ortaya çıkacak son derece olumlu sonuçlar verdi. PKK'lı grupların Türkiye'den çekilmesiyle ilk adımlar atılmaya başlandı. Kürt Hareketi'nin yasal temsilcisi HDP'nin eş başkanı ve cumhurbaşkanı adayı Demirtaş Şubat ayında Akiller İnsanlar Grubu'ndan bir heyete bu konuda şu değerlendirmeyi yapıyordu:

“Öcalan, Hakan Fidan'la 50'ye yakın görüşme yaptı. İmralı'ya şu ana kadar 16 heyet gitti. Açlık grevleri başladığında bir mektup üzerine önce MIT-İmralı teması oldu. Öcalan'ın çağrısı üzerine açlık grevleri sona erdirildi. Asıl önemlisi bir görüşme takvimi yapıldı ve süreç böyle başladı. 4 Ocak'ta Öcalan, 'Oslo'dan sonra devletle ilk kez temas kurduk' diyordu. BDP heyetine 'gelen heyeti devlet heyeti olarak algılıyorum, onlar siyaseti ben Kandil'i ikna edebilirim' demişti. İlk uzlaşma silah bırakma konusunda oldu. Arkasından Nevroz bildirisi geldi. O bildiri aslında bir mutabakat metnidir, bir mutabakat metni gibidir.

1 Sabah Gazetesi, 29.03.2013, “Bakan Ergin'den Öcalan Açıklaması”, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/03/29/bakan-erginden-ocalan-aciklamasi>, Erişim Tarihi 27.07.2014

Başbakan'la İmralı arasında kaç kez gitti geldi, kaç kez üzerinde değişiklik yapıldı. Bu durum, bu metin üzerine görüşmeler de başladı. Ve geri çekilme bu çerçevede gündeme geldi. Bu da bir mutabakata dayalıydı. Geri çekilmenin bir yasayla olacağı konusunda mutabakata varılmıştı. Ancak bir devlet heyeti gidip 'Başbakan bunu göze alamıyor' deyince, Öcalan 'o zaman yasa çıkmadan olsun, güvenlik açısından da gerillalar hızla bir yerde toplansın' dedi ve çekilme başladı..."²

Ardından Gezi Olayları başladı. Siyasi iklim kadar, siyasi konsantrasyonunun merkezi değişti. Kamuoyu ve siyasi enerji tümüyle Gezi olaylarına ve kriz algısına kilitlendi. Bununla eş zamanlı olarak barış sürecinin hız kesmesine, ilk kriziyle karşılaşmasına da tanıklık edildi. Bu iki gelişme arasında ilişki olmadığı elbette söylenemez. İki noktanın altını özellikle çizmek gerekir. Gezi hadisesi bir yandan siyasi dikkat ve enerjiyi hızla kendisine çekerken, öte yandan siyasi iktidarda otoriter ve asayişçi bir tavrı ortaya çıkardı ya da derinleştirdi. Bu derinleşme barış sürecine dolaylı olarak yansdı. Şiddet hadiseleri, devlet öfkesi, sert siyasi söylem, terörizm açıklamaları ile barış sürecinin ifade ettiği siyaset ve özgürlük vurgusu birbirini iten faktörler haline dönüşmeye başladılar.

2 Bayramoğlu , Ali, "Nevroz 2014 ve Gelecek", Yeni Şafak, 21.03. 2014 <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/AliBayramoglu/nevroz-2014-ve-gelecek/50894>, Erişim Tarihi 29.08.2014

Ancak asıl önemli faktör barış sürecinin yaşadığı tıkanıklıktı. Bu tıkanıklık devlet ve örgüt arasında bir güvensizlik krizi olarak tarif edilebilir. Hükümet kanadından gelen açıklamalar gerillanın Türk topraklarından tam geri çekilmediği, bunu yavaş ve aksak olarak yaptığı, kadın, yaralı gibi unsurlara öncelik verdiği yönündeydi. Buna karşın PKK, çekildikleri yerlere ordunun tahkimat yaptığını, kalekollar inşa ettiğini, bu tutumun barış sürecinin ruhuna uygun olmadığını, devletin oyalama politikalarından yeni birisiyle karşı karşıya olduklarını söylüyordu. Her iki taraf da ardı ardına birbirlerine güvenmediklerini ima eden açıklamalar ve hamleler yaptılar. Kriz ilerledi ve ilk duraklama yaşandı. Örgüt ateşkese devam ettiğini, barış sürecininin kapanmadığını ancak gerillanın çekilmesini durdurduğunu açıkladı. HDP Eşbakanı Demirtaş bu kilitlenmeyi şöyle tarif ediyordu:

“Devlet PKK'nın boşalttığı yerlere karakollar yapmaya başladı, geri çekilmeyle ilgili tek taraflı açıklamalar yaptı hükümet, bunlara Gezi olayları da eklenince PKK ve Öcalan frene bastı. ‘Arkamıza askeri güç yığıyorsunuz, ateşkes tamam ama çekilmeyi durdurduk’ dediler. Hükümet önce bu durumda biz adım atmamız eğilimine girdi, sonra ‘tekrar görüşmelere devam edelim’ demeye başladı...”³

Fakat bu durum mevcut siyasi koşullar içinde bir kopmaya neden olmadı, diğer siyasi unsur ve gerilimler üzerine yansımada, en azından bu gerilimler Kürt hareketi tarafından araçsallaştırılmadı. Tersine, ilk defa AKP ve Kürt siyasi hareketi arasında dolaylı bir dayanışma ortaya çıktı. Kürt hareketi açısından barış sürecinin

3 Age.

devamına verilen hayati önem, bu sürecin devamını sağlayacak siyasi istikrar ortamına ve AKP-Erdoğan iktidarına siyasi irade zeminin sağlamlığına gösterilen hassasiyet sonucu Kürt hareketi hareketi Gezi Olayları'na destek vermedi. Sokağa inmeleri halinde iktidarı sarsacak, istikrarı bozacak bir girişimden uzak durdular. 17 Aralık krizi ve sonrasında da, belki AK Parti'nin yanında yer almadılar, ama karşısında da olmadılar. Kürt hareketi, Kürt siyaseti Gülen cemaatinin varlığını ve yöntemini gayri geçru bulduğunu ilan etti.

Öcalan 2. Newroz konuşmasında şu sözlerle siyasi iktidar-cemaat kavgasında, cemaate yönelik darbeci imasıyla AKP'nin arkasında durduğunu gösteriyordu:

“Önümüzde en yakıcı bir şekilde cevap bekleyen şey, birbirini tekrarlayan darbelerle mi yoksa tam ve radikal bir demokrasiyle mi yola devam edeceğimiz sorusudur.Son Newrozdan bugüne yaşadığımız güncel somut durum tam da çatallaşmaya başlayan bu yol ayrımını ifade etmektedir. Ya son 200 yıllık kapitalist moderniteye dayalı komplocu-darbeci rejim kendini yeniden restore ederek sürdürecektir ya da tarihsel rotasına oturtulmuş Türk-Kürt ilişkileri en kapsamlı demokratik reformlardan geçerek demokratik anayasal bir rejimle komplocu-darbeci mekanizmaları parçalayarak çözümlenecektir. Bütün ara yollar ve geçici biçimler artık miyadını doldurmuştur...”⁴

4 Yüksekovahaber.com, “Abdullah Öcalan'ın Newroz Mesajı”, <http://www.yuksekovahaber.com/haber/abdullah-ocalanin-2014-newroz-mesaji-125867.htm> , Erişim Tarihi 12.08.2014

Bu satırların Diyarbakır meydanında okunduğu günün 21 Mart 2014 gecesi BDP eşbaşkanı Demirtaş'ın İMC televizyonunda bir programda yaptığı açıklamayla Öcalan'ın sözlerini yerli yerine oturtuyor ve Kürt hareketinin tavrını açık sözlerle ortaya koyuyordu:

“AKP karşıtı cephe, eğer ‘cemaat-MHP-CHP’ cephesiyse biz o cephede değiliz, bu doğru. Öcalan yaptığı Nevroz açıklamasıyla o cephede olmadığını deklare etmiş oldu. Israrla bir kesim Kürt hareketine ‘AKP karşıtı bir cephe içinde yer alacaksınız, o cephe burasıdır, başka yerde duramazsınız’ diyor. Bu, bizim asla düşmeyeceğimiz bir tuzaktır. ‘AKP karşıtıysan senin yerin bizim yanımızdır’ diyenlere, ‘hayır kardeşim yerimiz sizin yanınız değil, durduğunuz yer yanlış, amacınız meşru değil, muhalefet tarzınız doğru değil’ demeye devam edeceğiz. Niye amaçları meşru değil diyorum, bakın şu ortaya dökülen bilgilerin, tapelerin, kayıtların normalde bir tanesi bir hükümeti götürür. Ama toplum bunların amacını, meşruiyetini sorguladığı için hükümet düşmüyor. Elinizde bu kadar bilgi, belge varsa, bu kadar dinlediyseniz, her şey hukuka, yasaya uygunsu yıllardır niye ortaya koymadınız bunları? Toplum bunu soruyor, biz de soruyoruz. Hırsızlık varsa zamanında açıklayacaktınız. Demek ki sizin amacınız yolsuzlukları ortaya çıkarmak değil, seçimlerin arifesinde elinizdeki malzemeyi siyaseti dizayn etmek için kullanmak. İlk nokta bu. İkinci mevzu ise şu: Bunları ortaya döküyorsun da sen ne kadar temizsin? KCK operasyonlarında cemaatin hiç mi rolü yok? Üçüncü mevzu hukuk dışı, kanun dışı dinlemeler yapılmış, özel hayatlar dinlenmiş, bunlar gayri

meşru yollarla servis ediliyor ve bunlar üzerinden muhalefet yapmamız isteniyor. Biz ilkesel olarak buna da karşıyız...”⁵

Barış sürecindeki seyrin, “tıkanıklık” ve “Kürt Hareketi-AKP siyasi ilişkisi”nden oluşan iki boyutu ana hatlarıyla bu şekilde özetlenebilir.

Bu tıkanıklığın aşılması, Gezi ruh halinin kısmen geri plana düşmesi için 1 yıl kadar bir süre geçmesi gerekmiştir. Otoriterleşme iddialarının en yoğun olacağı bu dönemde döneminde Kürt meselesinde yeni ve kritik, otoriterleşme istikametinin tam tersi açılımlar yaşamaya başlanacaktır. Altını çizdiğimiz Newroz dönemi çıkışlarından hemen sonra 30 Mart 2014'te yapılan yerel seçimleri takiben, güvensizlik krizinin aşıldığına dair sinyaller gelmiştir.

Bu hareketliliğin akışı şöyle oldu:

- Mayıs'ın 19'unda konusu barış süreci olan, Başbakan, Adalet Bakanı, İçişleri Bakanı, Başbakan Yardımcısı, MIT müsteşarı ve birkaç bürokratin katıldığı son derece önemli ve kritik bir toplantı yapıldı. Bakanların açıklamalarından başbakanın somut ve tarihli bir yol haritası belirlenmesi talimatı verdiği anlaşıldı.

- Bu toplantıyla eş zamanlı olarak Öcalan ve MİT görüşmelerinin yeniden başladığı, İmralı'ya giden Kürt milletvekilleri heyeti tarafından kamuoyuna açıklandı.

⁵ Çoşkun, Vahap, “ Kürt Siyaseti ve Meşruiyet”, Sebestiyet.com, <http://sebestiyet.com/kurt-siyaseti-ve-mesruiyet/>, Erişim Tarihi: 20.08.2014

Öcalan'ın HDP heyetiyle 1 Haziran 2014 tarihinde yaptığı görüşmede, “Süreç yeni bir aşamaya gelmiştir. Gelineen noktada ciddi bir başlangıç için önemli bir umut vardı ve bu umut korunarak geliştirilmelidir...”⁶ diyordu. İmralı'ya gidenler arasında bulunan HDP milletvekili Pervin Buldan'ın, “Öcalan bizden önce devlet heyeti ile iki kez görüştü. İki tane yasadan bahsetti. ‘Bu iki yasa çıkarsa Kürt sorunu bu çerçevede çözüme kavuşacak’ dedi. Bizim gözlemlerimiz, bizim aldığımız izlenim şu ki; bu konuda bir şey var. Olumlu bir hava var. O yüzden ben de görüşen biri olarak umutluyum. Sürecin ilerleyeceğine dair, sürecin sorunsuz bir şekilde çözüme kavuşacağına dair umudum var...”⁷ sözleri de dikkat çekiciydi.

- Bu gelişmeleri 6 Haziran 2014 tarihinde Diyarbakır'da AKP teşkilatının düzenlediği bir Kürt çalıştayını takip etti. İlgili bakanların katıldığı bu çalıştayın temel işlevi yeni bir dönemin başlayacağına, barış treninin hız kazanacağına ilişkin kamuoyuna verdiği mesajlardı. Beşir Atalay'ın Çalıştay açılışında sarf ettiği sözler bir kenara not etmeye değer nitelikteydi:

“İmralı'dan gelen mesajlarla bizim düşüncelerimiz örtüşüyor. Çözüme yakınız. Yeni bir yol haritası üzerindeyiz. Sürece yeni bir ivmekazandırma çalışması içindeyiz. Yeni bir yol haritası üzerinde çalışma kararı çıktı ve biz şu anda bu çalışmayı yapıyoruz. Diyaloglarımız tabii ki sürüyor.

6 Özgür Gündem, “Abdullah Öcalan 01.06.2014 İmralı Görüşmesi”, <http://www.a-ocalan-ozgurkadin.info/abdullah-ocalan-1-6-2014-imrali-gorusmesi/>, Erişim Tarihi 25.07.2014

7 Zaman Gazetesi, “Öcalan ve Hükümet Anlaştı”, http://www.zaman.com.tr/medya-ocalan-ile-hukümet-anlasti_2215968.html, Erişim Tarihi: 28.07.2014

Ama son zamanlarda siyaset kurumunu, siyaset kesimini daha ön planda tutma yönünde de çabalarımız var başarabilirsek. Doğrusu biz siyaset kurumu daima en önemli ayak olarak görüyoruz. Nihai hedefimiz bütün bu sorunlar siyaset kurumu içinde tartışılın, demokratik siyaset içinde çözülsün. Bu çalıştay vesilesiyle bu sorunlar bir kez daha masaya yatırılıyor. Gerekirse yasa da çıkabiliriz. ”⁸

Atalay’ın siyaset kurumu vurgusu yeni bir görüşme trafiğine, bir “üçgen sistemi’ne ve bu çerçevede müzakere ve mutabakat arayışında yeni bir zıplamaya işaret ediyordu. Buna göre Öcalan ve MİT arasında “esaslar” üzerine, BDP milletvekilleri (Buldan, Önder ve Baluken) ve AKP heyeti (İçişleri Bakanı Ala, Adalet Bakanı Bozdağ, Başbakan Yardımcısı Atalay) arasında ise “yol haritası” üzerine görüşmeleri yapılıyor, ayrıca aynı BDP heyeti Öcalan’la ve Kandil’le temas kurarak üçgeni tamamlıyor, üç odak arasındaki köprüleri kuruyordu. Toplantı yeri olarak AKP Genel Merkezi yerine başbakanlığın seçilmesi simgesel değişikliğin gibi temaslar bu kez daha tanımlı ve daha sistematik olarak yürümeye başlamıştı.

- Bu kritik başlangıcın devamında gerek Öcalan’ın gerek Atalay’ın işaret ettiği, Kürt tarafının, Öcalan’ın “olmazsa olmaz” olarak tanımladığı “çerçeve yasa”yla geldi. Bu yasa gerek varlığı gerek içeriğiyle çözüm sürecinde yeni bir aşamaya gelindiğini gösteriyor, çözüm sürecinin unsurlarını da tanımlayarak “resmileştiriyor”, parlamento tarafından onaylanmış bir devlet politikası haline çeviriyordu.

8 Milliyet Gazetesi, “Çözüm Sürecinde Yeni Yol Haritası”, <http://www.milliyet.com.tr/cozum-surecinde-yeni-yol-haritasi/siyaset/detay/1893517/default.htm>, Erişim Tarihi: 27.07.2014

Yasanınaltını çizdiği üç grupta toplamak mümkündür. 1. Hükümete yurtiçi ve yurtdışında kişi ve yapılarla görüşme yapma ve bu konuda görevlendirme yetkisi. 2. Silah bırakan örgüt mensuplarının entegrasyonunu sağlama yetkisi. 3. Çözüm sürecinin tamamlanması için siyasi, hukuki, ekonomik, kültürel adımları atma yetkisi, Yasa, bu haliyle, çözüm sürecinin ana unsurlarını (yasal adımlar, silahsızlandırma ve entegrasyon) tanımladığı gibi, dolaylı olarak tarafları ve görüşmeleri ima ediyor ve güvence altına almıştır. Müzakere kelimesinin yokluğu, Kürt kelemesi ve meselesinin metinde yer almaması, terör vurgusu eksikleri gibi görünse de, yasa beklentileri karşılamış ve barış sürecini ayaklarının üzerine oturtmuştur. Atalay’ın bu konudaki şu yorumuna dikkat çekmek de fayda var:

“Bu şekilde devlet kurumlarının kendi kuruluş kanunları çerçevesinde çözüm sürecinde katkı verecek konuları belirleyebilmeleri ve gerekli çalışmaları yapmaları da kolaylaşmış olacaktır. Yasa, süreç kapsamında temas diyalog, görüşme gibi siyasi irade ve kararlılık getiren konularda bir Bakanlık veya kurum işlemi yerine, Bakanlar Kurulu kararı alınması ve görevlendirme yapılması yoluyla konunun bir hükümet politikası olarak idare tarafından daha hızlı ve etkin şekilde uygulanmasına imkan sağlanmaktadır. Genel bir düzenlemedir. Sonraki çalışmalar için genel perspektif sunmaktadır... Bu çerçevede yasa halen çalışmaları devam eden, sürece ilişkin daha detaylı somut adımlar içeren yol haritası ve eylem planına temel teşkil edecektir.”

9 CNN-Türk, “Çözüm Paketi Meclis’te”, <http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/cozum-paketi-mecliste>, Erişim Tarihi: 28.07.2014

- Bu yasayı ve görüşme trafiğini takiben Atalay ve Öcalan'dan güçlü mesajlar gelmiştir. Öcalan, “Bu 30 yıllık savaş büyük bir demokratik müzakereyle sonuçlanma aşamasındadır. Demokratik müzakere süreci tarihi ve toplumsal olarak derin bir anlama sahiptir. Etkileri ve sonuçları çok büyük olan bir süreçten geçiyoruz. Bu süreç sadece Türkiye’de değil tüm bölgede ağır sorunların çözümüne dönük barış ve özgürlükler temelinde model olacak tarihi imkanlar barındırmaktadır” derken¹⁰, Atalay’ın Kandil ve örgütlü doğrudan görüşmeler fikrini ilk kez bu günlerde zikrettiğini de bir kenara not etmek gerekir¹¹.

- Eylül ayı beklentileri bu çerçevede yükselirken basına sızan haber de, gelinen aşamayı gösteriyordu. Bu haberlerde genel af yerine Terörle Mücadele Yasası’nda değişiklikler yapılması ve geri dönenler için teminat verilmesi düşünüldüğü iddia ediliyor, Öcalan ile yapılan görüşmelerde, Türkiye içindeki silahlı unsurların tamamen çekilmesinde anlaşıldığı öne sürülüyordu. Faruk Balıkcı’nın Hürriyet Gazetesi’deki’teki haberine göre, çözüm sürecinin ana hatları 1 Eylül tarihine yetiştirilmeye çalışılıyordu: “Öcalan’ın 1 Eylül Dünya Barış Günü nedeniyle çözüme ilişkin vereceği mesaj beklenirken devlet, sürecin ana hatlarını Öcalan’la, yasal düzenlemeleri HDP ile silahsızlanmayı ise Kandil ile temas içinde yürütecek.

10 Sabah Gazetesi, “30 Yıllık Savaş Bitiyor”, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2014/08/17/30-yillik-savas-bitiyor>, Erişim Tarihi 18.08.2014

11 Atalay “MİT müsteşarlığımız daha çok İmralı ile görüşüyor ama görüşme heyetleri bundan sonra biraz genişleyecek. MİT dışından da devletin diğer kurumlarında da katılım olacak. HDP heyeti ile siyasi boyutta biz görüşüyoruz. Oluşacak yeni heyetimizin Kandil’le de direkt görüşmesini ben arzu ediyorum” açıklamasını yapıyordu. (<http://haber.stargazete.com/politika/besir-atalay-kandile-de-direkt-gorusulmeli/haber-928043>). Kandil’den gelen cevap ise çabuk ve pozitifdi: “Biz her zaman açığız. Herkese açık davrandık. Bugüne kadar kimseyi reddetmedik. Bu basın olabilir, heyetler olabilir, uluslararası kurumlar olabilir...” <http://www.gazetevatan.com/rusen-cakir-671047-yazar-yazisi-kandil-den-her-zaman-kapimiz-acik-mesaji/>

Sürecin sağlıklı işleme için izleme kurulu ve STK uzman ekiplerinin içinde yer aldığı bir 'komisyon' oluşturulacak. Yapılacak tüm görüşmeler ise Kamu Güvenliği Müsteşarlığı içinde oluşturulacak sekreteryaya tarafından kayda alınacak. 1 Eylül Dünya Barış Günü'nde Öcalan'ın devlet ile yaptığı ve mutabakata vardığı görüşmelerdeki yol haritası açıklanacak. Öncelikle krizi yönetecek beceriyle donanımlı akil adamlar devreye sokulacak. Ardından 'izleme kurulu' ve 'komisyon' oluşturulacak. Böylece yol haritası devreye girecek. Oslo tecrübesi de dikkate alınarak sürecin daha şeffaf yürütülmesinde anlaşmaya varıldığı, genel afyerine Terörle Mücadele Yasası'nda değişiklikler yapılacağı ve geri dönenler için teminat verileceği öğrenildi. Örgüt üyeliği tanımı ise yeniden yapılacak. Avrupa'da bulunan ve haklarında yargı kararı olan, vatandaşlıktan çıkarılan, kırmızı bültenle arananların dönüşü için yeni çalışmalar başlatılacak. Geçen yıl yarım kalan çekilme tamamlanarak Türkiye içindeki silahlı grupların silahsızlandırılması sağlanacak. İmralı'da Öcalan ile yapılan 'PKK'nın silahsızlandırılması' görüşmelerinde, Türkiye içindeki silahlı unsurların tamamen çekileceği ancak Türkiyede dışında bu aşamada silahsızlanmanın mümkün olmayacağı ifade edildi. Musul, IŞİD tarafından alındıktan sonra Öcalan, savaş sürdüğü müddetçe örgütün silahsızlanmasının mümkün olmadığını açıklamıştı. Görüşmelerde uluslararası kurumun gözlemciliği ise kabul edilmedi...”¹²

12 T24.com, “Çözüm sürecinde genel af yok, teminat var”, <http://t24.com.tr/haber/cozum-surecinde-genel-af-yok-teminat-var,268643>, Erişim Tarihi: 26.08.2014

Bu gelişme ve haberlere uygun olarak altı çizilmesi gereken diğer bir husus siyasi iradenin kararlığına ilişkin diğer işaretlerdir. Bunun kanıtlarından birisi Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı adaylığının temelini oluşturan vizyon belgesinde çözüm sürecine özel bir önem verilmesi, bir taahhüt olarak ifade edilmesidir. Nitekim yeni hükümet programıyla ilgili gelenik bilgiler Davutoğlu hükümetinin programında temel ayaklarından birisinin çözüm süreci olacağını göstermektedir.¹³

Barış sürecinin kurucu etkileri

Otoriter siyasi istikamet ve Kürt sorununda çözüm politikasının derinleşmesi arasındaki paradoksa, eklenecek diğer bir unsur, barış sürecinin siyasal ve toplumsal sistem üzerindeki etkileridir.

İçeriği itibariyle bir kaç yıl önce çıkması halinde büyük bir gürültü koparabilecek çerçeve yasanın toplum tarafından tepkisiz ve tartışmasız kabul ediliş biçimi, barış sürecinin benimsenmesi ve doğal bir siyasi beklenti haline dönüşmesinin bir ifadesidir. HDP'nin cumhurbaşkanı adayı Demirtaş'ın partisinin oylarının yüzde 6,5'tan yüzde 9,5 a çıkarmasını bir açıdan barış sürecine verilen desteğin artması, Kürt desteğini aşması olarak yorumlamak yanlış olmaz.

13 Ensonhaber.com, “Çözüm sürecine final yılımız”, <http://www.ensonhaber.com/davutoglu-2015-cozum-surecinde-final-yilimiz-2014-09-08.html>, Erişim Tarihi: 10.08.2014

Toplum üzerindeki bu etkinin yansıdığı noktalardan birisi şüphe yok ki siyasi alandır. Barış sürecinin ilk döneminde ve Akil İnsanlar Heyetleri'nin faaliyetleri sırasında barış sürecini şüphayle karşılayan, devletin Öcalan'la görüşülmesini eleştiren, hatta siyasi açıdan araçsallaştıran ana muhalefet partisi CHP, oluşan toplumsal ve siyasi iklim sonuncunda barış sürecine desteğini beyan etmek noktasına gelmiş, politikaları bu yönde yol almış ve etki altında kalmıştır. Kılıçdaroğlu'nun Diyarbakır'da yaptığı sivil toplum örgütleriyle yaptığı görüşmede barış sürecine desteğini ilan etmesi bu açıdan önemlidir. Nitekim CHP'nin, TBMM'de Çerçeve Yasa'yı desteklemesi kendisi açıdan bir geçiş oluşturmuştur. Bu şekilde parlamentoda temsil edilen 4 siyasi partiden, milliyetçi MHP dışındaki 3'ü yasayı desteklemiş çözüm sürecini bir devlet politikası olarak tanımlayan bir yasaya destek vermiş oldular.

Resime bir bütün olarak bakılırsa aslında barış süreciyle, bu sürecin Akil İnsan Heyetleri üzerinden toplumsal tartışma gibi unsurlarıyla bir siyasi ve toplumsal iklimin oluştuğunu görülür. Bu iklim CHP'yi barış sürecinin içine girmeye davet etmiştir. Bu gelişme önemlidir, zira barış sürecinin sadece AK Parti, iktidar ya da örgüt meselesi olmadığını, bütün bir sistemin, sosyal ve politik boyutuyla bu sürecin içine adım adım dahil olmasına işaret etmektedir.

Kürt Hareketi: "İsyandan Kurucu Aktör Olmaya"

Tam bu noktada altını çizilmesi gereken önemli bir husus bulunuyor. Bu husus, barış sürecinin Kürt siyasi hareketi üzerindeki etkisidir.

Bu etki ciddi ve nitelikli bir değişim sürecinin tetiklenmesine yol açmış görünmektedir.

Bu durumu, “isyandan kurucu aktör olmaya giden bir yol” olarak tanımlıyorum. Yeni Türkiye'nin kurucu aktörlerinden birisi olmak Kürt hareketi iddialı bir ifade olsa da, bu hareketin son 1,5 yılda yerine getirdiği işlev ve aday olduğu rolle bakıldığında yerindedir. Kürt siyasi hareketinin kendisine biçmeye başladığı çeşitli aktörleri sistemi zorlamak kadar, ondan daha çok yeniden yapılandıran siyasi rol tanımı, siyasi sistem içindeki ittifakları, dengeleri etkileyebilecek bir gücü ve özgül ağırlığı ifade etmektedir. Daha önce altını çizdiğimiz istikrar koruyucu bir işlev, siyasi mücadelelerde ve siyaset tarzında meşruiyet üreten bir etki, Türkiye'nin yeni döneminde önde gelen aktörlerinden birisi olmaya adaylığını koymak (Demirtaş'ın cumhurbaşkanlığı adaylığıyla Kürt hareketi temsilcisinin Türkiye Cumhuriyeti'nin bir numarası olmaya talip olması) bu durumun ilk işaretleri olarak kabul edilebilir.

Ekleme gerekir ki BDP'den Türkiyelileşme iddasını taşıyan HDP'ye geçişle birlikte Kürt siyasi aktörleri siyasal sistemin istikrar içinde var olmasına yönelik açık bir siyasi pozisyon ortaya koymak yanında, kendilerini “denge unsuru” olarak da görmeye başladılar. Bu çerçevede önemli başka bir husus da, sonuç verir mi vermez mi bilmesede Kürt hareketinin, Kürt meselesini aşan, diğer mağdur kimliklerinin temsiline, Türkiye'nin temel eğilimlerine yönelen bir ulusal hareket olarak muhalefet alanına yerleşme iddiasıdır. Daha demokratik bir muhalefet, daha ilkeli bir siyaset temsilcisi olma iddiasınının, HDP eşbaşkanı Demirtaş'ın

partisinin oylarının yüzde 6,5’tan yüzde 9,5’a çıkarmasına yol açan faktörlerin arasında bulunduğu yorumcular tarafından kabul edilmektedir. Bu tablo şüphe yok ki Kürt hareketinin sistemle onu yeniden yapılandırma iddiasıyla entegrasyonun bir tür başlangıç noktasıdır. Nitekim Öcalan da Kürt siyaseti de yeni tavrı demokratik entegrasyon, demokratik birlikte yaşama, Türkiyelilik çerçevesinde tanımlamaktadır.

Bölgede Kürt yaşam alanlarında meydana gelen gelişmeler Rojava Kürt yönetiminin oluşumu, Barzani’nin bağımsızlık eğilimi, İŞİD tehdidi, Türk dış politikasının yaşadığı blokaj gibi yeni girdiler, barış süreci üzerinde bir baskı unsuru, bir revizyon gereği oluşturmakla birlikte, ana denge ve denklemleri hala yukarıda altını çizdiğimiz iç dinamikler oluşturmaktadır.

Özetlemek gerekirse iniş çıkışlara rağmen karşımızda her geçen gün güç kazanan, olumlu ilerleyen, netleşen bir tablo bulunuyor. Bu tablo varlığını otoriterleşme ve keyfilik tartışmalarının öbeğinde sürdürüyor. Bu durumda sorulması gereken temel sorular şunlardır: “Bu iki uç bir arada yaşamayı sürdürebilir mi?”, “Kürt meselesindeki demokratikleşme diğer sorunları bir miktar telafi edecek bir güzergah ortaya çıkarabilir mi?” ya da “tam tersi diğer tarafta yaşanan sorunlar Kürt meselesini raydan çıkarabilir mi?”

“Kürt Sorunu Türkiye’nin Sorunlarını Çözecek Bir Taşıyıcı Olarak Algılanıyor”

Görünen şudur: Türkiye’nin ataerkil siyasi dokusu yakın ve orta vadede değişmeyecek, ülke bunun yarattacağı krizleri soluyacaktır. Buna karşısın bu ataerkil politik doku içerisinde Kürt meselesinin demokrasi açısından taşıyıcı bir rol oynamaya devam edecektir.

Kürt sorununun tarihsel ve toplumsal tabiatı, sorunun ülke genelinde demokratik algı ve uygulamaları aşağı ya da yukarı çekme gücüne sahip olduğunu göstermektedir. Türkiye’nin Kürt sorununun İngiltere’nin Kuzey İrlanda, İspanya’nın Bask, Fransa’nın Korsika sorunlarından bir farkı, “sorun çözümü”ün etki ve sonuçlarıyla “lokal” kalmayıp, ulusal dokuyu ve siyaseti şekillendirme ihtimalidir.

Kürtlerin ülke sathındaki yaygınlığı, Kürt politikasının talepleri, Türk siyasal sisteminin tarihsel hassasiyetleri, tarafların demokratik entegrasyon çerçevesinde hem fikir oldukları yeni Türkiye tasavvuru, soruna ilişkin her reform, iyileştirme ve çözüm projesini ülkenin ana siyasi ve idari dokusunun elden geçirilmesiyle birlikte düşünmeyi getirmektedir. Somut bir ifadeyle Türkiye’de Kürt sorunun düzeltilmesi sadece Kürtlerin yoğun yaşadıkları (kaldı ki Kürt nüfusunun çoğunluğu bu bölge dışında dağılmıştır) Güney Doğu bölgesine verilecek hakları, o bölgeye yönelik düzenlemeleri tüm ülkeye yaymayı, ülke çapında standartize etmeyi, siyasal dokuyu buna göre yenilemeyi, bir tür yeni cumhuriyet sözleşmesi yapmayı gerektirmektedir. Örneğin özerklik ya da yerel yönetimlerin güçlendirilmesi sadece Güney Doğu’da değil tüm

Türkiye’de uygulandığı anda, bu durum merkezîyetçi bir sistemde büyük reform anlamına gelecektir. Anayasal sözleşmede değişiklik gerektiren yeni vatandaşlık tanımı, kamu alanında ve devlet hayatında siyasal simge ve temsilin yeniden tanzimi, anadilde eğitim hakkı gibi “olmazsa olmaz”lar da keza öyledir.

Barış sürecinin akışıyla ilgili de karşımızda benzer bir sonuç bulunuyor. Kürt siyasi hareketinin görünür üç temel hedefi bulunuyor: Birincisi “taraf olarak kabul edilmek”, “muhatap alınmak”. “Kürt meselesinin temsilcisi” olarak görülmektir. Öcalan’ın çerçeve yasadaki ısrarı da özellikle bu hususa, tanım ihtiyacına dayanmaktadır. İkincisi Kürtlerin 1830’lardan bu yana şu veya bi dille devam eden, isyan ve siyasallaşma serilerine yol açan “kendi kendilerini yönetme arzusunun tatmin edilmesi”dir. Bu yönetimin belki hangi formda olacağı tartışması henüz yapılmamıştır, dahası bu tartışma Kürtlerin siyasal alanda tam özgür olarak temsili üzerinden devreye girmesi barış projesinin varsayımlarında birisidir arzu edilen bir meseledir, Bununla birlikte bu açıdan şu an masada bulunan en önemli tartışma yerel yönetimlerin güçlendirilmesinin önündeki engellerin kaldırılması ve yerel özerklik gibi meselesidir. Üçüncüsü ise silahtan siyasete geçiş, af ve entegrasyon meselesidir. Bir yandan Türkiye’de silahlı gücün ülke dışına çıkması, PKK üyelerinin ve sivil kadrolarının geri dönüşü ve sisteme entegre edilmeleri, diğer yandan Öcalan’ın statüsü ve serbet dolaşım imkanlarının sağlanmasıdır. Özellikle bu ikinci husus hem sembolik hem fiili açıdan belirleyici bir önemdedir.

Türkiye devleti barış sürecini Öcalan'la yürütmektedir, bu durum Öcalan'ın hareket kabiliyetinin artırılması, tatüsünün değişmesinin kaçınılmaz kılmaktadır. Öte yandan Öcalan, Kürt hareketinin ve siyasallaşmasının en önemli simgesidir, onun koşulları bu açıdan Kürt sorununun istikametiyle eşdeğer bir anlam taşımaktadır. Yeni gelmişken belirtmek gerekir ki, AKP ve Öcalan arasındaki mutabakat bu üçüncü husus öne almakta, bu hususu taşıyıcı kılmaktadır. Bu hususu PKK kadrolarının, siyasi alana girmeleri, örgütlenme ve siyaset özgürlüğü olarak tanımlamak gerekir. Özerklik konusunda Avrupa Yerel Yönetimler Şartı'nın kabulüyle ilk aşamada tatmin olacak Kürt hareketi, muhtemelen, ileri adımları siyaset üzerinden, anayasa hazırlıkları sırasında yapamayı öngörmektedir. Kürt politikasının ve barış sürecinin bu üç mesele etrafında ilerlediği açıktır. Bu üç meselesinde atılacak adımlar temel olarak Türk siyasal sistemin paradigmasıyla ilgili değişikliklere yol açacaktır. Aşırı merkezîyetçi bir idari yapıya sahip Türkiye'de yerel yönetimlere idari yetki aktarımı adem-i merkezi bir modele geçişi ifade eder. Anayasal düzeyde düzenlemeleri gerektirir ve Kürt sorunun da ötesine geçen büyük bir demokratikleşme sayfasını açar. Bu nedenledir ki, pek çok gözlemci ve yorumcu bugün Kürt sorununu sistem açısından bir blokaj nedeni olarak değil, tersine demokratikleşme bağlamında bir taşıyıcı olarak görme eğilimindedir. Kürt sorununun Türkiye'nin sorunlarını çözecek bir taşıyıcı olarak algılanması kendi başına önemlidir ve bu algı toplumda, liberal ve demokrat çevrelerde git gide yayılan, yönetici ve yönlendirici bir niteliktedir.

Yukarıda değindiğimiz paradoksların çözümüne ilişkin olarak demokratikleşme ikliminin Kürt sorununun önünü açmasından

çok, sorun çözümünün getireceği demokratik dinamiklerden söz edilebilir. Çözüm sürecinin demokratik bir niyet kadar istikrarlı bir siyaset, siyasetçi duruşu, güçlü bir siyasi iradenin varlığına bağlı olduğu açıktır. Bugün AKP iktidarı bir yönüyle Kürtler açısından bu durumu ifade ediyor. Kürt sorununun çözümünde şu anda siyasi istikrar ve siyasi irade birincil önemlidir ve bunlar AKP tarafından tatmin edilen kriterlerdir. Demokratikleşme ya da bu işin demokratik nitelik orta ve uzun vadede sorun demokratik integrasyon istikametinde çözüldükçe kaçınılmazdır.

AK Parti: Sınıfsal Değişim, Orta Sınıf Yaratılması, Toplumsal Özgüven Yükselmesi ve Ataerkil Siyaset Tarzı

AKP'nin Kürt sorununun çözümü ve barış süreci için ifade ettiği anlamı yerli yerine oturtmak için bu siyasi partinin 12 yıllık bilançosuna hızla göz atmakta yarar var. AKP'yi bu çerçevede tanımlayan dört unsur var.

İlki sosyolojik niteliklidir: Türkiye toplumu bir yönüyle bir cemaatlar toplamı olma özelliği taşır. Etnik gruplar ve bunlar arasındaki Sünni-Türk üstünlüğü bir yana bırakılırsa, seküler-modernist cemaat ile dindar-muhafazakar cemaat yaşam biçimleri, toplumsal değerleri arasında iki ayrı toplumsal cepheyi temsil ederler.

Türkiye tarihinin önemli bir kısmı hakim gruplarla diğerleri arasındaki mücadele ve gerginliklerle geçmiştir.¹⁴ İslami ve laik kesimler arasındaki gerilim bunların en önemlilerinden birisidir. İslami kesim yıllar yılı ekonomiden yeterli pay alamamış, devlet içerisinde yeteri kadar yer bulamamış, sistemin merkezinde hareket edememiştir ve bunun mücadelesini vererek yol almıştır. AKP muhafazakâr dindar grupların iktidara gelen bir siyasi partidir.

Kendisinden öncekilerden farkı sadece iktidara gelmesi değil, iktidar değişim sistematik olarak üretmesi ve temsil etmesidir. AKP simgeleyen ana unsur büyük sınıfsal yer değişimi temsil etmesi ve bu çerçevede sınıfsal mesafelerin azaltılmasıdır. AKP'nin öyküsü bir bakıma, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş modelinde siyasi, ekonomik ve kültürel merkezin dışında tanımlanan ve tutulan kesimlerin bu merkezlere dahil olmasının, bu yerleşik modelin değiştirilmesinin öyküsüdür. AB'yle ilişkilerin ve Kopenhag kriterlerinin de yardımıyla yaşanan demilitarizasyon, devletin yeniden yapılanması, Kürt kimliğinin kendisini ifadesinden, kamusal alanda başörtünün kabulüne, din-devlet-toplum ilişkilerinin normalleşmesine, laiklik ilkesinin demokratikleşmesine kadar giden temel hak ve özgürlüklerdeki genişleme bu değişimin hem araçları hem sonuçları olmuştur. İktidar mücadelesiyle demokratikleşme iç içe geçmiş ve bu durum toplum nezdinde ve toplumsal algıda “eşitlenme” hali olarak yer etmiştir.

14 Üç gerilim eksenine kabaca Sünni-Türk gruplar ve zihniyet ile gayri müslimler ve Aleviler, Türkler ya da onları temsil eden resmi ideoloji/devlet ile Kürtler, Laikler ya da onları temsil eden siyasal güç ve dindar arasında yaşanmaktadır.

İkincisi ekonomik niteliklidir: AKP’nin ekonomideki performansı sosyolojik performansını tamamlamakta ve derinleştirmektedir. Liberal ekonomi gereklerine kuvvetli bir sosyal politika dozunu enjekte eden AKP, kendi döneminde yeni ve güçlü bir orta sınıfın doğmasına yol açmıştır. Dünya Bankası’nın bir araştırması toplam nüfustaki orta sınıfın oranını 2002’den 2011’de yüzde 21’den yüzde 41’e yükseldiğini ortaya koymaktadır. Bugün 11.000 dolar civarında olan milli gelir 2002-2012 dolar bazında 3 misli, basit fiyatlarla yüzde 70 artmıştır. AK Parti’nin iktidara geldiği yıl olan 2002’de yüzde 74 olan AB tanımlı borç stoku 2012’de yüzde 36’ya düşmüş, yatırım ve hizmet harcamaların önü açılmıştır. Kuvvetli ve yaygın bir kamu hizmeti politikası sağlık sektöründen ulaşıma sektörüne ve teknolojik alana kadar bu orta sınıfın hareket ettiği alanı genişletmiş ve refah-yaşam-özgüven kalitesini yükseltmiştir. Bugün milyonlarca kişi hastanelerde bedava tedavi edilmekte, sosyal yardım, kadınlara, yaşlılara belediyeler tarafından tek tek yapılmaktadır. Kuvvetli sosyal politika, liberal politika, büyüme politikası üçlüsü, AKP’ye 12 yıldır seçimleri kazandıran ana unsurlardan birisidir. Bu durum başta muhafazakar kesimler olmak üzere, toplumun farklı grupları tarafından “ekonomik bir eşitleme”, bir tür “demokratikleşme” olarak yaşanmış ve algılanmıştır.

Üçüncü unsur kimlikseldir, AKP iktidarıyla yaşanan toplumsal özgüven yükselmesine ilişkindir. Büyük bir imparatorluğun mirasçısı olan Türkiye’de Ak Parti’nin özellikle dış politikadaki tutumu, toplum içerisinde topluma ait olma duygusunu bir gurura/onura dönüştürerek çok önemli bir politik/psikolojik unsur haline dönüştü. Örneğin Erdoğan’ın Davos’ta “one minute” demesinin

etkisi, Arap Baharı'nda ve Gazze'de oynadığı rolün kimliksel alana kuvvetli bir özgüven hali olarak yansımıştır. Yapabilen ve güçlü ülkenin üyesi olmak bir başka eşitlenme duygusunu içermektedir...

Dördüncüsü siyasidir, yönetimle ilgilidir. Erdoğan'ın ataerkil bir siyaset anlayışı üzerine oturan yönetim tarzıyla ilgilidir. Bu tarz cemaatçi bir siyasi algı ve yapılanmaya dayanmaktadır. Bu çerçevede asli siyaset cemaatler arası olmak kadar bir cemaat için bir lider, kişi, kişileşme tarafından temsil eden merkeze ulaşma ve yakınlaşma siyasetidir. Sadakat sistemini, iktidarın kişileşmesini, eksik kurumsallaşmayı içerir. Bu dairede, siyasetin hiç bir alana özerklik bırakmayan hegemonyası, siyasi kararların toplumsal taleplerle ilişki içinde değil, merkezi takdir çerçevesinde verilmesi, kurumsal demokrasi unsurlarının reddi, eleştiri karşısındaki sınırlı tahammül AKP ve Erdoğan'ın 2002'den bu yana değişmeyen tarzıdır. Bu tarz Erdoğan ordu, üniversiteler, kemalist yargı eski rejim unsurlarıyla mücadele ederken "güçlü siyasi irade ve cesaret" olarak algılanmıştır. Daha sonra bir sorun odağı haline gelecektir.

Nasıl ve neden?

Yukarıda sıraladığımız AKP' performansına ilişkin ilk iki unsur, üçüncü unsur ne kadar bir açılmaya, bir eşitlenmeye ve demokratikleşmeye işaret ediyorsa, üçüncü unsur da bir o kadar tersine işaret etmektedir. Türkiye aktüel siyasi gerçeği de bu iki zıt kutbun birlikteliğinden ileri gelir. Bu siyaset yöntemi ise sadece AKP'nin değil Türkiye'deki muhafazakârlığın zihniyetini yansıtır, aynı zamanda Osmanlı Türk siyasal sisteminin temel niteliğini oluşturur.

AK Parti 12 yıldır iktidarda bulunuyor. Bu iktidarın ilk evresinde, ilk 8 yılda eski rejim aktörleri devre dışı kalırkenöyle yoğun bir çatışma yaşanmıştır ki, ilk üç husus, (sınıfsal ve sistemsal değişim, refah ve toplumsal özgüven) o denli belirleyici bir rol oynamıştır ki, toplumsal ve siyasal algıda, daha muhalefette bile yoğunlaşma bu noktalara olmuştur. Dördüncü unsur, ataerkil siyaset tarzı ise bu koşullarda eski sisteme karşı bir siyasi irade keskinliği olarak görülmüştür. Son bir kaç yıldır dördüncü unsurun da diğer unsurlardan bağımsız bir şekilde öne çıktığına ve duyumsandığına şüphe yoktur.

Bunun ilk nedeni dünya ve bölgedeki konjonktür değişimidir. Bu değişimle birlikte Türkiye'nin dış politikasının Batı'yla karşı karşıya gelmesi, Suriye krizi üzerinden Türkiye'nin Sünni politikalar izlediğine dair vurgu, Arap Baharı'nın sorunlu hal almasıyla Hamas-Müslüman Kardeşler-AKP ilişkisinin görünürlülüğünde artış, Gazze meselesinde İsrail'e yaşanan gerginlik Türkiye'ye yönelik siyasi kimlik değişimi algısını beslerken ataerkil tarz bu kez bu algıyla özdeşleştirilmiştir.

İkinci neden uzun bir iktidar mücadelesi sonrasıAKP'nin devlet alanına hakim olması, diğer bir ifadeyle eski rejimin yıkılması ve yeni rejimin kurulma zamanının gelmesidir. Bu andan itibaren yeni rejime ilişkin mikro, makro, siyasi, çevreci talepler ve “yeni”nin nasıl kurulacağı meselesi bir toplumsal ve siyasal tartışma konusu olmuştur. Bir anlamda AKP, kendi iktidarı döneminde, 12 yıl boyunca zenginleşen, değişen ve demokratikleşen bir toplumun taleplerinin muhatabı olmuş, “seçim kazanıyorsam asker değil, ben yönetmeliyim” temeli üzerine oturan temsili demokrasiyle sınırlı iktidar tavrı, kategorik olarak reddettiği katılımcı demokrasinin

talepleri karşısında yetersiz kalmaya başlamıştır. AKP’nin ataerkil tutumu da bu koşullarda artık istenmeyenlere karşı bir gücü değil iktidarın kendi kanaatlerini dayatma, basın özgürlüğünü boğma aracı olarak algılanmaya yüz tutmuştur. AKP’nin çevre duyarlılığına, kamusal alan politikalarına ilişkin yeni toplumsal talepleri dışlaması ve asayiş nesnesine indirgemesi, katılımcı demokrasiye ilişkin talepleri demokrasiye müdahale olarak tanımlaması, çoğunlukçuluğa ve milli iradeciliğe¹⁵ dönüş sinyalleri vermesi bu siyasi tarzın derinleşmesine ve otoriterleşmeyle özdeş görülmesine yol açtı.

Kurumsal Değişimin Eşiğinde Türkiye: Yeni Anayasa ve Başkanlık Sistemine Doğru

Gerek Kürt sorunu bağlamında gerekse genel dengeler ve politikalar itibariyle mevcut koşullarda Türkiye’nin nasıl bir yakın geleceğe, ne tür siyasi dengelere doğru evrildiği önemli sorudur.

Bu konuda en açık ipuçlarını iktidar partisinin beklentileri ve politikalarında bulmak mümkündür.

AKP ilk yıllarında kendi siyasi varoluşuyla sistem değişikliğini iç içe sokmuş, Avrupa Birliği’nden siyasi iklim ve yol haritası açısından güç ve meşruiyet almış, yasalar ve anayasal değişikliklerle devlet alanında, temel hak ve özgürlükler sahasında önemli reformlar gerçekleştirmişti. İkinci dönemde öne çıkan ise iktidar kavgasıydı,

¹⁵ Demokrasiyi milli irade adı altında seçim kazanmaya, seçimlerden alınan yetkinin kurala ve kayıtlar kadar kral koyucu olduğu düşünen Türk muhafazakar geleneği.

AKP eski rejim aktörleri ve kurumlarının büyük bir direnciyle . Asker, bürokrasi, merkez medya ile siyasi iktidar arasında bir meydan savaşı yaşandı. Üçüncü evre AKP'nin eski rejim aktörlerini tasfiye etme evresidir. Bu evre sonunda orduda, üniversitelerde, yargıda, bürokraside kadrolar, yönetici elit önemli ölçüde değişmiş, kurumlar arasında yeni bir denge oluşmuştur.

Bugün dördüncü evrede bulunuyoruz. Bu evre, yeni rejimin tesisi veya kurumsal değişim fazı olarak tanımlanabilir. AKP'nin bu istikamette ilan ettiği iki temel hedefi bulunuyor. Bunlardan birincisi yeni bir anayasanın hazırlanması, ikincisi başkanlık sistemine geçiştir.¹⁶ Erdoğan ve ekibinin ilk hedefi 2015'te Haziran'ında yapılacak genel seçimlerde 330 koltukla anayasal çoğunluğa (yeni bir anayasayı referanduma sunmaya yetecek milletvekili sayısı) ulaşmak, takip eden aylarda ise anayasa ilişkin referandum düzenlemektir. Bu strateji Türkiye'yi en az iki yıl daha seçim atmosferinde tutacak, bu istikamette bir siyasi seferberliği ifade edecek bir nitelik taşıır.

16 İlan edilmiş üçüncü hedef çözüm sürecinin tamamlanmasıdır. Cumhurbaşkanı Erdoğan vizyon belgesinde, Davutoğlu yeni hükümet programında anayasa (başkanlık sistemi dahil), çözüm süreci ve Gülen cemaatiyle mücadeleyi önümüzdeki dönemin üç temel siyasi hedefi olarak açıklamış bulunuyorlar.

AKP hedeflerine ulaşabilir mi?

Siyasi iktidarın önü mevcut siyasi dengelerden hareketle açık görünüyor. AKP'nin arkasında toplumsal destek cumhurbaşkanlığı seçimlerinin de ortaya koyduğu gibi yüzde 50'ler civarında seyretmektedir. AKP iktidarınının 12. yılında ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ulaştığı seim kazanma istikrarı dikkat çekicidir, daha önemlisi hakim siyasi parti düzenine işaret etmektedir. Nitekim 30 Mart 2014 yerel seçimlerine göre AKP Türkiye'nin yüzde 70'ine yakın ilinde yüzde 40'tan fazla oy almaktadır. Yüzde 10 altında oy aldığı il sayısı sadece 3'tür. Yüzde 27 civarında ilde aldığı oy yüzde 20 ile 40 arasında. AK Parti'nin 1. ya da 2. olmadığı il sayısı ise 10'un altındadır. Buna karşılık ana muhalefet partisi CHP'nin oyları Türkiye'nin 1/3'ünde, yaklaşık 30 ilde yüzde 10'dan azdır. Ülkenin 1/4'ünde ise sadece yüzde 10 ile 20 arasındadır. Önemli ölçüde Türkiye'nin iki bölgesine Trakya ve Ege Bölgesine sıkışmış sosyolojik olarak daralan bir muhalefet ile Türkiye'nin her noktasında güç kazanan sosyolojik olarak büyüyen bir iktidar partisi tablosu her seçimde daha yerleşik hale gelmektedir.

Hakim sosyolojik parti oluşumu şüphe yok siyasi eylem ve alanı da etkilemektedir. Yönetici elit dönüşümü hakim parti içinde yaşanmakta, siyasi tartışmalar bu çerçevede anlam kazanmaya başlamaktadır.

Bu açıdan da Erdoğan'ın cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra AKP'nin ikinci adamı olarak görülen eski cumhurbaşkanı Gül'ün etkin siyasi manevralarla devre dışı bırakılması, Dışişleri Bakanı

Davutoğlu'nun Erdoğan'ın tercihi ve rekabeti devre dışı bırakan istişare yöntemiyle AKP'nin başına getirilmesi, Türkiye'nin yeni başbakanı olması, iktidar partisi içindeki siyasi ahvalin resmini çekmektedir. Buna göre Erdoğan liderliğinde, kendi içinde disiplinli, yarışmaya kapalı, sınırlı demokratik kurullarla istikrara açık bir siyasi doku karşımıza çıkmaktadır.

'Hakim siyasi parti düzeni' ister muhalefet eksikliğine bağlı olsun, ister siyasi iktidar başarısına, demokrasi açısından doğal olarak sorunlu bir durumdur. Rekabet ve çoğulculuk çıtasını aşağı çeker, siyasetin tabiatını etkiler. Bugün bir bakıma bunun yansımalarını yaşamaktadır.

Nitekim ÷lke yönetimindeki değişim, bir siyasi partinin yönetim kadrolarındaki değişimle iç içe girmiş bulunmakta ve siyaset temel olarak bu dönüşüme endekslenmektedir. Önümüzdeki dönem siyasi tartışmaların ve siyasi istikrarın bu mesele üzerine temelleneceği söylenebilir. Nitekim Tayyip Erdoğan, halk tarafından seçilmesinin getirdiği meşruiyete de dayarak ÷lke yönetiminin vasisi olacağını pek çok kez açıklamış bulunuyor. Bunun yanında geçtiğimiz günlerde görevi devralmadan ancak seçilmiş cumhurbaşkanı olarak AKP yeni yapısının şekillenmesinde, kendisinden sonraki başbakan adayının belirlenmesinde etkin bir rol oynadı. Oysa mevcut anayasa cumhurbaşkanının tarafsız olmasını gerektiriyor. Ayrıca aynı anayasa cumhurbaşkanına devletin şekillenmesi ve işleyişi açısından pek çok önemli yetki verse de bunlar arasında icracı bir işlev bulunmuyor. Ancak Çankaya'ya çıkan kişi Tayyip Erdoğan gibi iktidar partisinin bu konuda kararlı ve güçlü lideri olunca ve anayasa sınırlarını açıklayınca çıkarılması gereken sonuç şudur:

Bundan böyle ya cumhurbaşkanı icrai yetkiler ve sorumlulukla ya da mevcut anayasal durum içinde daha geniş bir yorumla sembolik icrai alanın içine girecektir. Uygulama ve geçiş meselesi doğal olarak hem gelecek açısından belirleyicidir, hem siyasi açıdan kritiktir. Rota kadar, bunların Anayasa ihlaline ve sistem krizlerine yol açmadan gerçekleşip gerçekleşmeyeceği önemlidir. Erdoğan'ın Çankaya'da 'nasıl bir yönetim modeli'ni devreye sokacağı, 'hangi anayasal yorumla cumhurbaşkanlığı' yapacağı, daha öce de söylediğimiz gibi, yeni dönemin siyasi tartışma, gerginlik zeminlerinden birisini oluşturacaktır.

Gerek anayasa ve başkanlık sistemi hedefi, gerekse ara dönemdeki fiili politik durum önümüzdeki dönemin siyasi ajandasını oluştururken diğer siyasi partilerin, CHP ve MHP'nin, bu hedeflere ve uygulamayla karşı siyaset yapacakları vebu açıdan gündemin bağımlı bir değişkeni olacakları söylenebilir. Parlamento dışı muhalefete bakıldığında Gülen cemaatinin baskı altında tutulacağı ve güç kullanma imkanlarından uzaklaştığı, ulusalcı çevrelerin ise zaman zaman alevlenecek yeni toplumsal muhalefet dalgasının içinde yer alacakları tahmin edilebilir. Kürt siyasi hareketinin rolü ise muhtemelen daha farklı ve etkin olacaktır. Zira özellikle yeni anayasa ve başkanlık sistemi çerçevesinde Kürt meselesi hem önemli bir rol oynamaya, hem bu çerçeveden etkilenmeye adaydır. Çözüm sürecinde ivme yükselmesi AKP'nin Kürt desteğini de alarak hedeflerine ulaşmasını kolaylaştıracaktır. Buna karşın Kürt siyasi hareketinin bu süreçte anayasa üzerinden yeni Türkiye'nin şekillenmesinde pay sahibi olması ve demokratik entegrasyon istikametinde yol alması ciddi bir olasılıktır. Bu koşullar bir yanda, HDP adayı Demirtaş'ın yüzde 9'luk bir oy oranına ulaşması diğer

yanda, Kürt hareketinin ana siyasi akımlardan biri olma iddiasında küçük de olsa yol almaya başladığını göstermektedir. Kürt sorununu temsil ve muhalefet boşluğunu doldurma işlevlerini ayrı görme arayışını anlamlı kılmaktadır.

MHP ve CHP'nin çözüm süreci ve yeni Türkiye ilişkisi karşısında tutucu tavrı devam ettiği sürece AKP Kürt hareketi arasında bir yakınlaşma, zımnî bir işbirliği yaşanması kaçınılmazdır. MHP'nin Kürt meselesi tavrında hiç bir değişiklik bulunmamakta, bu siyasi parti kendisini Türkçü ve negasyonist bir tavra hapsedilmiş bulunmaktadır. Her türlü reform ve çözüm hamlesi karşısında direnç oluşturmakta ve yüzde 10'luk bir hassasiyeti temsil etmektedir. CHP ise yaşadığı iniş çıkışlara, örneğin çevrçeve yasaya verdiği desteğe rağmen, kendi içinde ve Kürt politikasında tutarlı bir açıklık politikası üretememektedir. CHP'deki nasyonalistler, liberaller, Kemalistlerin koekzistansı bir sentez üretme yerine, bu siyasi partiyi bloke eden bir işlev görmektedir.

Yakın gelecek, otoriter ve değişim tartışmaları, Kürt meselesi karşımıza böyle bir özet çıkarmaktadır. Bunlara hiç şüphe yok ki Ortadoğu'daki gelişmeleri, Rojava meselesini dikkatle eklemek gerekiyor.

Lê Zêde

28ê cotmeha 2014an

Demeke kurt piştî nivîsandina vê nirxandinê, trêna aştiya Tirk û Kurdan li ser rêya xwe qezayeke mezin kir. Serdema seqemgîrîyê ji nişkan ve cihê xwe ji rewşeke aloz re hişt. Çîroka daketin û bilindbûnan...

Di xwepêşandanên li dij polîtîkaya Kobanîyê ya Tirkîyeyê de, li 35 bajaran 42 kesan jiyana xwe ji dest dan. 212 dibistan, 67 mudîrîyetên polêsan, 25 qeymeqamî jî tê de 113 avahî hatin rûxandin. Dîmeneke “serhildanê” derket holê. Têkilîyên navbera alîyan tengezar bûn. Zimanên wan tûjtir bû. Herdu alîyan li dû hev hevdu tawanbar kirin. Xisarên mezin li hewldanên aştiyê ketin.

Di nav vê raporê de hûnê rastî vê hevokê werin: “ Li Tirkîyeyê nakokîya navxweyî ya bingehîn a pêvajoya çareserîyê (...) wateyên cuda cuda ne, ku alîyan didin vê pêvajoyê û bendewarîyên wan ên ji hev cihêtir in.”

Bûyerên ku li jorê hatin binxêz kirin jî, tam jî, teqîna qismî lê belê karîger a van cudahî û tengezarîyan a navbera alîyan in, ku çav lê bû, ku bi destpêkirina muzakereyan dê kêmîtir bibûna.

Pêwîst e ku mirov bi kurtasî li ser van sedeman raweste.

Di navbera lêgerîna çareserîyê û bendewarîyên AK Partîyê û yên

rêxistinê de ji destpêka vî karî ve 'cudahîyeke paradîgmayê' heye.

Fikr û bendewariya hikûmetê ya ji çareserîyê li ser esasa 'helandina demokratîk' rûdinê. Li vê enîyê, tiştê ku bi pêvajoya aşîyê tê armanc kirin û ew lê bendê ne, berfirehkirina qada mafên takekesî û qada sîyasetê, hêzdarkirina rêvebirîyên herêmî, paqijkirina qanûnên cudager û hevvelatîyeke nû ne. Bi ser wan re jî, çekdayîna PKKê, hêdî hêdî helandina wê û bi rêya entegrasyona demokratîk ji xwe bixwe çareserbûna pirsgerêkê ye.

Lê belê, ji bo Kurdan, ji bo rêxistinê û Îmraliyê, armanca sereke, wekî ku bi awa û rêyen cihê cihê tên bilêvkin, ew e ku Kurd li herêmekê, ku sînorên wê hatine dîyar kirin, bi asteke bilind xwe bixwe bi rê ve bibin, dezgeh û rêxistinên xwe ava bikin, kadroyên çiyê tev li sîyasetê bibin û Öcalan were serbest berdan. Bi ser wan re jî "cureyeke xweserîyeke hêzdar" pêk were.

Wekî ku di gelek tecrube û gelek pêvajoyên din ên aşîyê de pêk hatîye, sedema bingehîn a daketinên tûj an jî di nav-hev de bûna pevçûn û hevdiîtinan a di vê pêvajoyê de, paradîgmaya cihê ya Tirkîyeyê ye. Ev cudahîyeke kûr e: Ji bo rêxistinê "Helandina Demokratîk" wekî sîyaseta tasfîyekirinê, ji bo dewletê jî xweserîyeke hêzdar hîna jî xetên sor in. Bi gotineke din, ragihandina vîna çareserîyê, rewşa agirbestê, peywendîyên bi Îmraliyê re, qanûna çarçoveyê, ku hat derxistin, û biryarnameyên derbarê vê qanûnê, nasandina fikra aşîyê ya bi civakê wan cudahîyên paradîgmayê ji holê ranakin. Pêvajoya aşîyê jî di vî warî de, wekî ku di vê raporê

de hat binxêz kirin, tevî hemû serkeftin û wateya xwe nikarî ji “pêşrew” (gava peşîn) bûnê wêdetir here.

Lê belê mijara ku divê were binxêz kirin ev e: Wateya bingehîn a pêvajoyê di wê yekê de ye, ku rêya ku di sîyasetê de hat meşandin anku merheleya ku pêvajoya aştiyê heta niha hat. Anku ev pêşveçûna pêvajoyê bixwe xwedî girîngî û wateyekê ye.

Ji ber ku tiştê ku van cudahiyên navborî û nakokiyên pêvajoya aştiyê kêmîtir bike belkî jî ji holê rake, bêguman pêvajoya aştiyê bixwe ye, rêya ku tê de bi dîalog û muzakereyan, bi tawîzên dualî pêş de herin.

Sedema vê qezaya mezin, hin pêşveçûn in, ku êdî nahêlin ew nakokî werin paşguh kirin, paş de avêtin yan jî di domahîya demê de were dirêj kirin, herweha sedema wê ew e ku pêkhateke din li pêvajoyê hat zêde kirin, pêvajoya aştiyê êdî sînorên netewî derbas dike û ev yek jî zorê dide wê.

Kurteyêke şênber a rewş dikare weha were gotin:

Li Sûriyeyê valahîya otorîteyê hişt, ku formula xweserîya ku PKKê dixwaze li Rojava were bi cih anîn û PKK dikarî li derveyê Tirkîyeyê bi cih bibe, reh berde. Bi gelek awayan hatibû gotin, ku ev yek dijberî sîyaseta helandina demokratîk a dewleta Tirk e. Lewma faktora Rojava, ji dema peydabûna xwe û pê ve, di aştiya navbera Tirk û Kurdistan de bû pêkhatek û pirsgirêkeke nû. Sîyasetên ku

Tirkîyeyê ji bo têkbirina xweserîyê meşandin, li hember vê yekê jî hevkarîya navbera PYD û Esad, gavên herdu alîyan bûn li hember hevdu hatin avêtin. Dema ku DAÎŞê Kobanî dorpêç kir, êdî pirsgrîk hat radeya teqînê. Piştî ku DAÎŞ derket holê û Kobanî dikir biketa, êdî dem leztir bû. Li cem Kurdên Tirkîyeyê hessasîyeta Kobanîyê bilind bû, rêxistinê daxwazên xwe zêdetir kirin û pir bilez û bez Rojava li pêvajoya aşîyê zêde kir û mesele anî Tirkîyeyê. Bi vî awayî paradigmayê xwe derxist pêşîyê. Tirkîyeyê jî, herçend ev pêşveçûn û rîsk dîtî jî, xwest ku tu gavan neavêje û wekî koz bi kar bîne. Divîya Tirkîye bi awayekî din nêzî faktora Rojava bibûya lê belê dev ji sîyaseta xwe ya helandinê berneda û ji bo alîkarîyê şert û merc danî ku PKK ji xweserîyê paş de gavan biavêje.

Ev teqîn dikare bi daneyên vê raporê re çawa were xwendin?

Di merheleya îroyîn de (1) xitimîna pêvajoyê bêhtir derket pêşîyê. (2) Di warê sîyasî de Rojava û Kobanî, di navbera xwe û pirsgrîka Kurd a Tirkîyeyê de pir çêkirin. (3) Sînor careke din hatin xêz kirin: Rêxistinê divê dîtibe, ku bi sîyaseta serhildanê rîsk derdikeve holê, ku qada ku ew tê de serdest e bi hêzên wekî Hizbullah, wekî artêşê re parve bike û leşker careke din bikevin ser dikê. Dewlet jî divê dîtibe ka rîska wê yekê çi ye, ku bi gel re tê hemberî hev. Hin navçeyên li Rojhilata Başûr, ku dora 70ê dersedê xelk derketin kolanan, ji bo rêvebirên dewletê sînora hêzên dewletê nîşan da. (4) Taybetmendîya navneteweyî ya pirsgrîka Kurd a Tirkîyeyê zêdetir bû.

Digel vê yekê jî, bûyera Kobanîyê wekî hevokeke nav paragrafekê ye. Berîya wê û paşîya wê di nav lêgerîneke dîrokî ya çareserîyê de ye.

Naverok

Pêşgotin.....	103
Tirkîye wekî welatê nakokîyan (paradoksan).....	107
Gelo kîja rast bû?.....	113
Lê, di heman demê de li alîyê din ê weznê de çi hebû?.....	115
Bandorên damezinêr ên pêvajoya aşîyê	127
Tevgera Kurdî: “Ji serhildanê ber bi aktorîya damezinêr”	128
“Pîrgîrêka Kurdî wekî faktora serkêş tê dîtin, ku dê pîrsgîrêkên Tirkîyeyê çareser bike.”	130
AK Parti: Guhertina Çînî, Afîrandina Çîna Naverast, Bilindkirina Xwebawerbûna Civakî û Şêwaza Bavîksalar a Sîyasetê.....	134
Çima û Çawa?	137
Tirkîye li ber Guherîna Sazgehî: Destûra Nû û Ber bi Sîstema Serokatîyê ve	139
Gelo AKP dikare bigihîje armancên xwe?	141

Pêşgotin

Ev nirxandina Ali Bayramoğlu¹ çarçoveya nêrîna nivîskar destnîşan dike derbarê birêveçûna çend salên dawî ya pêvajoya çareserîyê ya li Tirkîyeyê û herweha astengiyên heyî yê li pêşîya çareserkirina pîrsgîrêka Kurdî rave dike. Ev gotar parçeyeke nirxandinên domdar ên DPI e li ser rewşa li Tirkîyeyê, di warê çareserîya pîrsgîrêka Kurdî de. Ev gotar komeke nirxandinên li ser vê mijarê pêk tîne, ku ji aliyê pisporên cihê yê him neteweyî him jî navneteweyî ve hatine nivîsandin. Nirxandinên din ên bi vî rengî yê derbarê çareserkirina Pîrsgîrêka Kurdî ya li Tirkîyeyê de, dê ji aliyê vê dezgehê ve heta dawîya îsal werin weşandin.

Di du salên dawî de Tirkîyeyê di warê merheleya birêveçûna pêvajoya çareserîyê de gelek guhertinên berbiçav û pêşveçûnên girîng dîtî. Hevdem, herçend hin pêşveçûnên erênî pêk hatin jî tirs û fikar jî tî derbirîn, ku hin gavên ber bi paş de jî tî avêtin. Parsal ji aliyê hikûmetê ve hin pakêtên demokratîkbûnê hatin ragihandin, yek ji wan jî ‘Qanûna ji bo tunekirina Terorê û Pêşxistina Yekgirtîbûna Civakê’ bû. Wan hemûyan derbarê pêvajoyê de hêvî zêde kirin û di heman demê de hin rexne jî bi xwe re anîn. Tevî ku qanûn di dîroka Tirkîyeyê de ji bo cara pêşîn bi awayekî fermî pêvajoya çareserîyê nas dike û merceke sereke ya Kurdan a statuyeye qanûnî ya pêvajoyê bi cih tîne jî, ew herweha ji aliyê Kurdan û hin derdorên civakê ve bi awayekî neyînî tê pêşwazî kirin, anku ji ber ku qanûn

1 Ali Bayramoğlu nivîskarekî xwedî gelek weşanan û kunciknivîsê rojnameya Tirk a Yeni Şafak e. Ew herweha endamê Desteya Aqilmendan a Serokkoma Erdoğan û Lijneya Pîsoran a Enstîtûya Pêşketina Demokratîk DPI e.

navekî li pevçûnê nake û nemaze jî tê de navê Kurdan derbas nabe. Pêkan e ku sedema vê yekê ew be, ku hikûmet berîya hîlbijartinên giştî yê 2015an naxwaze piştgirîya alîyên neteweperest ên civakê wenda bike. Bi ser de jî, herçend çapemenî berevajî wê nîşan dide jî, ne di qanûnê û madeyên wê de ne jî di ravekirina qanûnê de, ku pê ve ye, ne qala Kurdan û Partîya Karkerên Kurdistanê (PKK) ne jî pêvajoya ku bi rê ve diçe tê kirin, belkû tê de tunekirina ‘terorê’ û bi gelemperî ‘pêvajoyeke çareserîyê’ tîn nîqaş kirin. Qanûn herçend gaveke erênî pêk tîne jî, hîna jî wekî ‘qanûneke îskeletê’ dimîne, ji ber ku qanûn divê bi qanûnên din ên talî û reformên qanûnî ve were temam kirin. Tevî ku gelek Kurd qanûnê wekî gaveke erênî dibînin jî, ji ber ku qanûn çarçoveya legal, ku pêdivîyeke mezin jê re heye, pêk tîne û cîheta birêveçûna pêvajoyê destnîşan dike û derfetê dide ku gavên din ên qanûnî werin avêtin da ku pevçûnê û pêvajoya çareserîyê nas bike, lê belê hin fikar jî hene ku qanûn Kurdan wekî muxattabeke yeksan a pêvajoya çareserîyê nabîne belkû li ser ‘terorê’ hûr dibe. Pesnê qanûnê tê dayîn, ji ber ku alîyên pêvajoyê û kesên ku tê de beşdar dibin diparêze, lê belê ev parastina giştî, ku qanûnê ji bo wan kesên beşdarên gotûbêjan terxan dike, dibe sedema hin gengeşîyan û rexne lê tê girtin, ku hêzeke gelek zêde dide alîyê hikûmetê.

Di warê helwêsta partîyên muxalefetê yê parlamentoya Tirkîyeyê ya beranber vê qanûnê de jî, tevgera neteweperest a li Tirkîyeyê, anku Partîya Tevgera Neteweperest (MHP) li dij wê nerazîbûn nîşan da û aşkere kir ew tu piştgirîyê nadinê de. Partîya Komarperwer a Gel (CHP) bi şert û merc piştgirî da qanûnê û pêşniyar kir

‘Komîsyona Lihevkirina Civakî’ û ‘Şandeya Hevbeş a Şêwrê’ werin damezirandin da ku bi tevkarîya parlamentoyê bi civaka sivîl re bixebite. Bersiva CHPê di sîyaseta wan de guhertineke erênî pêk tîne û gelek girîng e, ku pêvajoya çareserîyê herkesî bihewîne anku tu partî yan komekê li derve nehêle û muxalefet jî xwe wekî parçeyêke wê hest bike. Nebûna têgihîştineke vehewandinê berê di pêşveçûna pêvajoyê de rê li pîrsgirêkan vekiribû û heger ev mesele neyê çareser kirin dê di pêşerojê de jî di warê leza pêvajoyê de hin pîrsgirêkên nû bi xwe re bîne.

Bi ser meseleyên navxweyî de, ku bandorê li ser pêvajoyê dike, her ku çû zelaltir bû, ku bi gelemperî bûyerên li heremê, bi taybetî jî avabûn û hêzdarbûna Dewleta Îslamî (DÎ) ya li herêmê, bi awayekî rasterast bandorê li ser pêvajoya li Tirkîyeyê dike û heger ev têkildarbûna van hemû bûyeran neyê têgihîştin dê encamên wê yê giran hebin. Pêşveçûnên dawî dê bandorê li ser hemû herêmê bikin lê belê bûyerên bi taybetî têkildarî Rojava (Herêma Kurdî ya li Sûrîyeyê) bi Pîrsgirêka Kurdî ya li Tirkîyeyê re bêhtir peywendîdar e û dê bi awayekî rasterast bandorê bike li ser pêvajoya çareserîyê ya li wê derê.

Herçend çendîn pêşveçûnên erênî pêk hatin jî, rewşa ku pêvajoya çareserîyê ya Tirkîyeyê tê de ye bi awayekî aşkere hessas e. Dîyar e ku bernameguzarîyêke mezintir divê ji bo berdewamkirina pêvajoyê li ser bîngeheke teşedar û zexm. Rûdanên vê dawîyê û pêşveçûnên herêmî ev hessasîyet kûrtir kirin û rê li nebûna pêbawerbûna navbera aliyên vê pêvajoyê de vekir. Pêdivîyêke mezin e, ku aktorên

vê pêvajoyê bêhtir girîngîyê bidin gavên avakirina pêbawerbûnê, da ku ji bo dîalogeke karîger derfet û cihên pêwîst bi dest kevin.

Kerîm Yildiz

Enstîtûya Pêşketina Demokratîk

Îlona 2014an

Tirkîye wekî welatê nakokîyan (paradoksan)

Em gelê Tirkîyeyê, li erdnîgarîyeke dijwar dijîn û li ser mîrata împaratorîyeke zehmet de rûdinên. Ême pirsgirêkên me yê kûr ên derbarê civakbûn û lihevkerinên (mutabaqatên) civakî de hene. Pêkhatina me ya civakî herçend wekî nûjen û yekgirtî xuya bike jî di kûrahîya wê de pir-perçeyî ye. Li ser van axan, pergala miletan a Osmanî, bi rûyekî nû berdewam dike, ku tê de civakên cihê yê herêmî, çandî, xwecihî û nijadî li kêleka hev dijîn, bêyî ku di warê zihnîyet, bendewarî, daxwazî û sîyasî de têkilî bi hev du re bikin.

Em xwedî çandê sîyasî ya civatî ne. Tiştê ku em ji sîyasetê fêhm dikin ew e, ku takekes di nav civata xwe de qada xwe ya şexsî berfirehtir dike, jê girîngtir qada jiyanê ya civatê li dij civatên din bi awayekî keyfî tên berfirehtir kirin. Wekî encameke xwezayî, piştgirîya nav civatê û pêşbirkeke bê qaîde ya navbera civatan bingeha feraseta me ya sîyasî pêk tînin. Bi vî awayî, di şûna qaîde û prensîban de, berjewendî û sûdperwerî (pragmatîzm) çalakî û lêgerînên me dîyar dikin. Ev jî sedema wê yekê ye, ku pergala sîyasî li ser esasa parvekirina çavkanîyan hatîye ava kirin û em jî xwedî populîzmeke xwezayî ne.

Formata rejîmê, herçend li ser esasa dewleta huqûqê û demokrasîyê hatibe rûniştandin jî em xwedî kelepûra dewleteke otorîter in. Rista ku otorîteya leşkerî di birêvebirina welêt de dilîze, xwedî rehên kûr e. Peywendîyên hêzdar ên dîrokî û civakî yê navbera nasnameya neteweyî û lêgerîn an jî fikra ewlekarîyê de, ku ji zihnîyet û serpêhatîyeke koçber dertên, civakê bi zihnîyeteke weha,

ku bi meyleke leşkerî, ku di esasa xwe de wekî artêş-netewe tê bi nav kirin, û bi ferasetekê weha dorpêç dike, ku erka sîyasî ya artêşê meşrû dike. Ev feraset li ser navê hikûmdariya leşkerî yan jî sîyasî berdewam dike.

Pîrsgîrêka bingehîn a civakên bi vî rengî hertim ew bûye, ku bi hev re jîyan were kirin, bendbendîbûnên tûj (polarîzasyon) werin dorpêç kirin û bi wan pîrsgîrêkan re serî were derxin, ku ji ber vê yekê peyda dibin. Ev yek him ji bo adapte kirina dînamîkên serdemî, ku ew tê de dijîn, him jî di çarçoveya hewla parastina xwe ya ji ber van dînamîkan tên kirin. Rewş weha berdewam bike, wê demê ew jî, ji ber bandorên navxweyî û derveyî, di asta civakî de bi awayekî domdar bi zexta guhertinê re rû bi rû dimînin. Lê belê ji ber ku di warê xwe guhertina di asta sîyasî û adaptekirina dînamîkên serdemî de xwedî zerengîyeke qels in, dikevin nav tengasîyê. Ev rewş, li ser warên bi vî rengî, wekî mînak bi qasî têkilîya hevdu bandorkirina navbera serpêhatîya civakê û serpêhatîya sîyasetê ya li Tirkîyeyê de, ev peywendîya hêzan derdikeve pêşîya me, hetta wekî peywendîyeke pevçûnê. Ew rewşa hanê dikare wekî têkilîya navbera pêkhatineke civakî were bi nav kirin, ku diguhere yan jî di xeta guhertinê de dimeşe, û wekî pêkhatineke sîyasî were binav kirin, ku feraseteke civaka statîk berz dike, ji guhertinê fikaran dike û li hember guhertinê ber xwe dide.

Hêsan e ku mirov civakên wekî Tirkîyeyê rave bike lê belê dijwar e ku wê fêm bike. Da ku ev dijwarî bi qismî were kêmkirin, pêwîst e li rehên nêzîk, li modela sereke ya neteweyê were nihêrtin. Ev model li ser 'koçberî, ol, veguherandina sîyasî' ava dibe. Mirov dikare weha kurt bike: Di bingeha avakirina neteweya li Tirkîyeyê

de, koça musulmanan a ber bi Anatolyayê ve heye, ku di esasê de di salên 1800î de dest pê kiriye û bênavber 150-200 sal berdewam kiriye. Ev pêla koçberîyê hingî hêzdar e, ku di salên destpêkê yê Komarê de dora nivê şênîyên Anatolyayê ji muhaciran û ji alîyê nijadî ve jî, ji ne-Tirkan pêk dihat. Ên Tirk jî komên musulman bûn, ku ji fikra nijadî dûr bûn. Ev rewşa hanê du projeyên sereke, ku bîngeha fıkara netewe-dewlet a Komara Tirkîyeyê ye, baş zelal dike. Projeya pêşîn, projeya Tirkkirina musulmanan e, ku ji nijadên cuda ne. A duyemîn jî ew e, dema ku ji musulmanan neteweyek tê ava kirin, hevdem îslam tê kedî kirin. Ev proje herweha bîngeha modela rêvebirîyeke otorîter pêk tîne. Van herdu projeyan, ev pêkhatina otorîter xist rewşeke weha jênerew, ku navend bi awayekî zordest, karîger û bilez bandorê li hawîrdor û civakê dike. Herçend berdelên giran hatin dayîn jî 'Rejîm' di van projeyan de di asteke girîng de bi ser ket. Di domahîya salan de, ji bilî Kurdan musulman hatin Tirk kirin, parçeyeke mezin a musulmanan jî hatin kedî kirin. Lê belê serkeftin bi giştî pêk nehat. Bi vî awayî hawîrdorên ku navê îslamî li wan tê kirin, ku li ber sîyasetên kedîkirinê ber xwe dane, û herweha musulmanên ku nebûne Tirk, anku Kurd, pîrsgîrêka sereke ya pergalê pêk tînin.

Salên 2000î dikarin ji bo Tirkîyeyê wekî serdema reforme kirina pergala heyî û çareserkirina van pîrsgîrêkan werin bi nav kirin. Lê belê hewldanên guherîn û çareserîyê bi xwezî bi nakokîyên pergalê re meşîyan, li gor pêkhatên cuda yê pergalê bi lez û cîhetên din de bi rê ve çûn. Di vê çarçoveyê de, ku li ser xeta ji pîrsgîrêka Kurdî ber bi pîrsgîrêka din de dimeşe, nakokî gelek caran derdikevin pêşîya me. Di destpêka salên 2000î de, leza naverastî ya demokratîkbûna li Tirkîyeyê li pêşîya gavên ji bo pîrsgîrêka Kurdî de diçû. Ji alîyêkî

ve Tirkîye di warê demîlîtarîzasyon, berfireh kirina maf û azadiyên bingehîn û demokratîk kirina sekulerîzmê de bi lez bû û reformên tûj pêk dianîn, ji aliyê din de jî di warê pirsgirêka Kurdî de gavên ku dihatin avêtin bi tenê ji rakirina qedexeyeke kujer a wekî qedexeya li ser zimanê Kurdî û zimanê dayîkê yê hevvelatîyan û berfirehkirina nisbî ya mafê kombûnê pêk dihatin û pergal teşîr dikir, ku bi awayekî din bifikire, pirsgirêkê ji hêla sîyasî ve bi nav bike û bibîne, di vê çarçoveyê de bi Kurdan re, bi rêxistinê re bikeve têkilîyê. Ev rewş di awira pêşî de pêvajoya guhertineke gav bi gav tîne bîra mirov. Dikare were gotin, ku gavên pêşîn ên demokratîkbûnê atmosfera sîyasî û hev kêşî guherandin, rê li gav û ravekirinan hat vekirin, ku di serdema nû de bihatana kirin, ew hatin teşwîq kirin û bûn tiştên asayî. Lê belê nispet wekî ku dihat guman kirin yek be yek nîne. Bi vî awayî têkilîya atmosfera demokratîk û pirsgirêka Kurdî li ser mêzîneke berevajî ya serdema berê rûnişt.

Di Tirkîyeya îro de, di çarçoveya pêvajoya aştîyê de, ku di 2013ê de dest pê kir û pêvajoya çareserkirina pirsgirêka Kurdî hat ragihandin, bi hevdiatinên digel Öcalan re gavên bi lez û radikal tînin avêtin, lê mekanîzmaya giştî ya demokratîkbûnê ji 2010ê û vir ve gav bi gav hêdî dibe. Demokratîkbûn li aliyekî, pirsgirêkên sebarêt bi rewşa kê-m-demokratîkbûnê, otorîterbûnê, şexsîkirina desthilatdarîya sîyasî û fikar derketin holê. Ji ber gelek sedem û tezahurên li ser qada sîyasî ya li Tirkîyeyê, li cem hawîrdorên muxalîf û lîberal, li cem welatên Rojava jî di asta fermî û di raya giştî de fikra serdest, meyla otorîterbûna desthilatdarîya AKPê, îmajê şexsîbûna desthilatdarî û pêvajoya yek-kesî ya biryar girtina Tayyip Erdoğan in.

Niha divê ev nakokî were bi nav kirin. Em bi ser wan pêşketinên sîyasî re bimeşin, ku ji Gulana 2013 û vir ve pêk tên, û em du alîyên weznê li ber çavan rabigirin: Li alîyekî meseleya otorîterbûnê li alîyê din de jî pîrsgirêka Kurdî.

Par sal di meha Gulanê de xwepêşandanên Gezîyê, Tirkîye hejand. Dema ku nerazîbûn û berxwedaneke jîngehparêz a ji ber jêkirina darên li yek ji girîngtirîn qadên Stenbolê, li Qada Taqsimê, tûşî reftareke hişk û şiddetêke zêde ya desthilatdarîya sîyasî hat, ev nerazîbûn veguherî pêleke muxalefet û berxwedanê. Xwepêşandanên ku tê de pêkhatên cihê yên muxalîf hatibûn cem hev, ji ber zimanê exlaqperest û baviksalar ê Tayyip Erdoğan, ku di demên dawî de hişkîr bûbû û gef li xelkê dixwar, ji ber helwêsta wî ya piranîperest û bi ser hev de kombûna wan hemûyan di demeke kurt de veguherî pêleke dij hikûmetê û li zêdeyî 20 bajaran belav bû. Tevgera Gezîyê, ku ji îmajê desthilata ku di rêya şexsîbûn û otorîterbûnê de ye, hêzdar dibû, lê ji alîyê hikûmetê ve wekî alozîyek hat dîtîn û wekî meseleyeke ewlekariyê piçûk hat nirxandin û bi vî awayî mesele kûrtir bû. Çawa ku bûyerên Gezîyê krîzeke nav peywendîyên navbera civak û sîyasetê, xitimandineke peywendîyên civak û dewletê destnîşan dîke jî, ji bo AKPê û atmosfera demokrasîyê jî şikeştinekê destnîşan dîke.

Li dû van bûyeran, lêpîrsînên gendelîyê hatin, ku di Berfanbara 2013ê de dest pê kirin. Di 17ê Berfanbarê de, derbarê 4 wezîrên hikûmeta Tayyip Erdoğan de, di 25ê Berfanbarê de jî derbarê kurê wî û kesên dora wî de lêpîrsîn hatin vekirin û lêpîrsînan li Tirkîyeyê deng vedan. Ev lêpîrsîn bi du awayî hatin ragihandin. Li gor daxuyaniya pêşîn, hikûmet gendelî dikir û polis û dadwerî ew

zevt kiribûn. Li gor daxuyanîya duyemîn, cemaateke bi navê Fetulla Gülen, ku di nav dewlet, dadwerî û polîs de bi cih bûye, da ku desthilatdarîyê birûxîne, hêza dewletê li ser hesabê xwe bi kar anîye. Bi vî awayî, li dû van lêpîrsînan bi awayekî lezgîn mudaxeleyên hişk ên hikûmetê yên li ser wan polîsên asayîşê û dozgeran hat, ku lêpîrsînên gendelîyê dabûn dest pê kirin. Piranîya li Parlamentoyê, ku ji partîya desthilatdarîyê pêk tê, qanûnek derbaz kir, ku li gor wê qanûnê, Wezîrê Dadê dikare teşeyeke nû bide lijneya ku dozger û dadgeran tayîn dike.

Bi ser îddîayên gendelîyê, binpêkirina parvekirina erkan jî li tewanbarîyên li dijî hikûmetê hatin zêde kirin û û dûr û dirêj hat nîqaş kirin. Hikûmet jê emîn bû, ku dosyeyên gendelîyê karê komeke wekî rêxistina 'Opus Dei' bû, ku di nav dadwerî û polîs de belav bûbû û di sîwana azadîya dadwerîyê de bi hinceta dosyeyên gendelîyê dixwest hikûmetê bixîne, lewma sîyaseteke li gor wê da meşandin. Vê yekê, li cem civakê, herweha ji ber bûyerên Gezîyan jî, bi lezgînî rê li du têgihîştinan, li du sîyasetan, li du tewazûnan vekir. Li gor tewazûna pêşîn, ku liberal û barajî alîgirê wê ne, 'Hikûmeta AKPê gendelî dikir, û da ku wê yekê veşêre mudaxele li dadwerîyê dikir. Ev yek jî asteke nû ya otorîterbûna hikûmetê bû.' Hawîrdora muhafazakar jî bawer dikir, ku di nav dewletê de şerê ji bo desthilatdarîyê berdewam dike, mudaxaleya dewletê ji bo veşartina gendelîyê nebû belkû ji bo mudaxaleya li dij avabûneke ne rewê bû û ji bo parastina xwe û demokrasîyê pêwîst bû.'

Gelo kîja rast bû?

Guncan e ku herdu jî rast bin... Hêzek hebû, ku dosyeyên gendelîyê peyda kiribûn yan jî mubalaxa kiribûn; li delîlan, delîlên sexte zêde kiribûn da ku bikaribe hikûmetê bixe. Ji alîyê din de jî li holê îddîayên gendelîyê û derbarê wan de jî hin delîlên hêzdar hebûn. Lê belê, ji alîyekî din ve jî dozgerêk, polîsek, bi rêyên neqanûnî li serokwezîr û wezîr guhdarî kiribûn û piştî çend mehan ev aşkere dikirin, hêza dewletê ji alîyê cemaateke olî ve hatibû bi dest xistin. Vê yekê jî pirsgrêkeke demokrasîyê û wêneyeke nehuqûqî pêk dianî. Bi vî awayî, rojên piştî wê, derket holê ku polîs û dozgerên ku li gor îddîayan endamên cemaata Gülen in, bi dosyeyên vala yên lêpîrsînê, bi hincetên pûç, bi navên sexte destûr standine, yan jî bêyî ku destûr bistînin, bi mehan guhdarîya serokwezîr, wezîr, dezgehên dewletê, general, burokratên ewlekarîyê, serokê rêxistina îstîxbaratê, karsaz û rojnamegeran kirine. Bi ser de jî, tomarên dengî bûn amûrên têkoşîna sîyasî û rêşkirina navên kesên û li ser înternetê hatin belav kirin. Bi vî awayî Tirkîye di domahîya sê mehan de guhdarîya wan tomarên neqanûnî yên têkildarî yan jî netêkildarî gendelîyê guhdarî kir û bû sîyasî. Tevgera Gülen, ku bi ser polîs û dadwerîyê re bûye hêzeke nepenî û karîger a pergala sîyasî ya Tirkîyeyê, û şewaza wê ya bikaranîna hêza di destê xwe de û bikaranîna rêyên ne meşrû, dihatin zanîn yan jî guman kirin, ku li dij Kurdan jî, ku yek ji çavkanîyên otorîterbûna Tirkîyeyê ne, bi awayeki keyfî dihatin bi kar anîn, di lêpîrsînê li KCKê û dozên girîng ên Gladyo de, ku ji alîyê heman komê ve dihatin bi rê ve birin. Di encamê de divê ev yek were gotin: Ji ber pergala dadwerîyê ji alîyê hin kesên ve hatibû bi dest xistin, hikûmet jî da

ku pêşî li vê hêzê bigire, ku hikûmet ji xwe re kiriye armanc, serî li hin mudaxeyan da ku bi ser çarçoveya dewleta huqûqê dikeve, zorê dide demokrasîyê û mudaxele li erka dadwerîyê dike, vê yekê jî li ser pergalê cot-otorîterbûnê anî.

Evana hemû li ser îmajê Tayyip Erdoğan bandoreke gelek neyînî kirin. Muxalefeta ku bi bûyerên Gezîyê zîl dabûn, geş bû. Li cem elewîyan liv û bizaveke sîyasî derket holê. Nemaze Elewîyên ciwan ku li Stenbolê dijîn di bûyerên Gezîyê de risteke sereke lîstin. Hevpeymanîya zimmî ya navbera kesên xwedî nêrînên lîberal û AK Parti bi xedarî birîndar bû. Lîberal jî di nav xwe de perçe bûn. Rêjeyeke wan a girîng bi rexneya ku her ku diçe otorîter dibe li dijî AKPê û Tayyip Erdoğan nerazîbûn nîşan dan. Di nav faktorên de, ku li ser AKP û Erdoğan bandoreke neyînî kirin, nabe ku faktorên Rojhilata Navîn û bihara Erebî werin ji bîr kirin. Nerazîbûna tûj a hikûmetê ya li hember darbeya li Misirê, ku bi bûyerên Gezîyê re hevdem pêk hatin, 'Peywendîya zimmî ya navbera Hamas-Birayên Musulman-AKP', di sîyaseta derve ya Tirkîyeyê de hessasîyeta îslamî, ku zêde dibe, dijberîya tûj a li hember Îsrailê, di vê hawîrdorê de carna zimanekî tûj a dijberî welatên Rojava, nîqaşên li ser piştgirîya Tirkîyeyê ya ji bo komên selefî yê sunnî û rexneyên ji ber meyla sunnîperwerî pêkhatên sereke yê û faktorê bûn.

Ev hemû bi ser nîqaşên qada giştî (siyasetên li ser jîngehê, qanûna qedexeya araqê ûhw.) digel îddîyên ku AKP sîyaseteke nasnameperest dimeşîne, ku pergala nixwe yê çandî û sîyasî dixwe pêş, bûn yek û ji aliyê muxalefetê ve wekî argumanên sîyasî hatin bi kar anîn. Di çapemenî û raya giştî ya rojavayî de, pirsên li ser îmajê Tirkîyeyê di vê çarçoveyê de zêde bûn.

Lê, di heman demê de li alîyê din ê weznê de çi hebû?

2013, di warê pîrsgîrêka Kurdî de saleke krîtîk bû. Piştî ku di dawîya 2012 de hin nîşane derketin holê, ku rayedaran ragihand ku navbera Öcalan û MITê de hevdîtin pêk tên û pêvajoya çareserîyê dest pê kiriye. Ji alîyêkî ve navbera Öcalan û dezgeha îstîxbaratê de hevdîtin pêk dihatin, ji alîyê din de jî baskê legal û parlamentoyê yê Tevergera Kurdî BDP, bi Öcalan, Qendîl re hevdîtin pêk dianî û peywendîya sereke datanî. Di 21ê Adara 2013ê de, di Newrozê de li ber 1 mîlyon kes nameya Öcalan hat xwendin, ku tê de destpêkirina pêvajoya aşîyê dihat ragihandin, dihat binxêz kirin ku ji bo Kurdan serdema çekdarî bi dawî bûye û serdema sîyasî dest pê kiriye, û dihat gotin ku divê gêrîla xwe vekîşînin derveyî sînoren Tirkîyeyê. Wezîrê Dadê Sadullah Ergin, bi sernavên danîna çekan, demokratîkbûn û sepandin/asayîbûn, pêvajoyeke nû ya sê merheleyî ragihand.² Hema li dû wê, di destpêka meha nîsanê de desteya aqilmendan hat ava kirin, peywira wê ew bû ku girîngîya pêvajoya aşîyê ji xelkê re bibêje û bihêle ku pêvajo were gotûbêj kirin û meşrû be. Xebatên van komên aqilmendan heta serê meha pûşberê, heta destpêkirina bûyerên Gezîyê berdewam kir û di warê civakîbûna fikra çareserîyê, aşî nabûna civakê ya bi vê fikrê re encamên erênî derxistin holê, ku encam paşê derketin holê. Bi vekîşîna yekîneyên PKKê ya ji nav Tirkîyeyê gavên pêşîn jî hatin avêtin. Nûnerê legal ê Tevergera Kurdî hevserok û namzetê serokkomarîyê yê HDPê Selahattin Demirtaş di meha sibatê de ji komeke aqilmendan re nirxandineke weha kir:

2 Rojnameya Sabah, 29.03.2013, "Bakan Ergin'den Öcalan Açıklaması" (Ji Wezîr Ergin Daxuyaniya Öcalan), <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2013/03/29/bakan-erginden-ocalan-aciklamasi>, berwara xwendinê 27.07.2014

“Öcalan, bi Hakan Fidan re dora 50 caran hevdîtîna pêk anî. Heta niha 16 şande çûn Îmralîyê. Dema ku grevên birçîbûnê dest pê kirin, li ser nameyekê pêşî têkilîya MÎT û Îmralîyê pêk hat. Li ser banga Öcalan grevên birçîbûnê bi dawî hatin. Yê herî girîng, demnameyê hevdîtînan hat çêkirin û pêvajoya weha dest pê kir. Di 4ê Rêbendanê de Öcalan digot me piştî Osloyê, cara pêşîn bi dewletê re têkilî danîye. Wî jî şandeya BDPê re gotibû, şandeya ku tê, ez wekî şandeya dewletê têdigihim, ew dikarin sîyasetê qane bikin, ez jî Qendîlê. Lihevkerîna pêşîn li ser danîna çekan de pêk hat. Li dû wê, banga di Newrozê de hat. Ew bang di esasa xwe de wekî nivîsareke lihevkerîna ye. Di navbera Serokwezîr û Îmralîyê de çend caran çû û hat, çend car hat guhertin. Vê rewşê, bi hevdîtîna li ser vê nivîsarê dest pê kir. Û vekîşîna di vî çarçoveyê de hat rojevê. Ev yek jî li ser esasa lihevkerîna bû. Li ser wê yekê hatibû li hev kirin, ku vekîşîna dê bi qanûnê pêk bihata. Lê belê piştî ku şandeyê dewletê hat û got ‘serokwezîr nikare vî rîskê bistîne’ Öcalan jî got bila bêyî qanûnê be û ji ber ewlekarîyê jî bila gêrîla bi lezgîna li cihê kom bibin û bi vî awayî vekîşîna dest pê kir...”³

Li dû wê, bûyerên Geziyê dest pê kirin. Bi qasî atmosfera sîyasî, navenda konsantrasyona sîyasî jî hat guhertin. Bala raya giştî û enerjîya sîyasî bi giştî bi bûyerên Geziyê û têgihiştina krîzê ve hat girêdan.

3 Bayramoğlu, Ali, “Nevroz 2014 ve Gelecek”(Newroza 2014 û Paşeroj), Rojnameya Yeni Şafak, 21.03.2014. <http://www.yenisafak.com.tr/yazarlar/AliBayramoglu/nevroz-2014-ve-gelecek/50894>, berwara xwendinê 29.08.2014

Bi vê yekê re hevdem me dît ku leza pêvajoya aştiyê daket û tûşî krîza xwe ya pêşîn bû. Helbet mirov nikare bibêje ku di navbera van herdu rûdanan de têkilîyek nîne. Divê bi taybetî du xal werin bin xêz kirin. Bûyera Geziyê ji aliyekî ve bal û enerjîya sîyasî bi lez kişand ber xwe, ji aliyê din de jî bû sedem, ku li cem hikûmetê helwêsteke otorîter û asayîşperest peyda bibe, yan jî yê ku ji berê de hebû kûrtir kir. Vê kûrbûnê li awayekî nerasterast bandora xwe li ser pêvajoya çareseriyê kir. Rûdanên şiddetê, hêrsa dewletê, zimanê tûj ê sîyasî, daxuyanîyên terorîzmê û peyama sîyaset û azadîyê, ku pêvajoya aştiyê nûnertîya wê dikir, veguherîn faktorên, ku hevdu def didin.

Lê belê faktora herî girîng xitimandin bû, ku pêvajoya aştiyê tûş bûbû. Ev xitimîn dikare wekî krîzeke pêbawernebûnê ya navbera dewlet û rêxistinê de were bi nav kirin. Daxuyanîyên ku ji hêla hikûmetê, digotin ku gêrîla bi giştî ji axa Tirkîyeyê venekîşiyane, vekîşîn hêdîka û bi aliqînê pêk tê, jin û birîndar pêşî tîrî şandin. Li hember vê jî rêxistine digot, li cihên ku ew jê vekîşiyane artêşê xwe lê hêzdartir dike, binkeyên 'kalekol'an ava dike, ev yek bi rihê pêvajoya aştiyê bi hev nake û ew bi sîyaseteke nû ya aliqandinê ya dewletê re rû bi rû ne. Herdu alî jî li dû hev gav avêtin û daxuyanî dan ku ew bi hevdu nebawer in. Krîz kûrtir bû û sekna pêşîn pêk hat. Rêxistinê da xuya kirin ku agirbest berdewam dike, pêvajoya aştiyê bi dawî nehatîye lê belê vekîşîna gêrîla hatîye rawestandî Hevserokê HDPê Demirtaş vê xitimînê weha rave dike:

“Dewletê li cihên ku PKK jê vekîşîya dest bi çêkirina bingehên ‘kalekolan’ kir, hikûmetê derbarê vekîşînê de daxuyanîyên yek alî dan, bi ser wan de jî bûyerên Geziyê hatin lewma PKK,

Öcalan pê li frenê kirin. Wan got 'Li dû me hûn leşkerkêşîyê dikin, agirbest dimîne lê me vekîşîn da rawestandî.' Hikûmetê pêşî got eger weha be em nema gavan diavêjin, paşê got 'em hevdiînên xwe berdeyam bikin...'⁴

Lê belê ev rewş di nav şert û mercên sîyasî de rê li qutbûnekê venekir, tengezarî û pêkhatên din ên sîyasî li ser bandor nekirin, qet nebe tevgera Kurdî ev tengezarî nekirin amûrên sîyasî. Berevajî wê, cara pêşîn navbera AKP û tevgera Kurdî de piştgirîyeke nerasterast derket holê. Ji ber ku berdeyamkirina pêvajoya aşîyê ji bo tevgera Kurdî xwedî girîngîyeke mezin e û ji ber ku hikûmeta AKP-Erdoğan ji bo hawîrdora seqemgîr a sîyasî hessasîyet û zemîneyeke zexm a îradeya sîyasî nîşan dan, tevgera Kurdî jî piştgirî neda bûyerên Gezîyê. Xwe ji daketina kuçeyan, hejandina hikûmetê û xerakirina seqemgîrîyê dûr xistin. Di dema û piştî krîza 17ê berfanbarê de, li cem AKPê cih negirtin lê li dijî wî jî ranebûn. Tevgera Kurdî, siyaseta Kurdî ragihandin ku ew hebûna cemaata Gülen wekî ne meşrû qelem didin.

Öcalan di axaftina xwe ya 2yemîn a Newrozê de di warê şerê navbera hikûmet-cemaatê de bi van gotinan îma dikir ku cemaat dixwaze darbeyekê pêk bîne û ew piştgirîya AKPê dike:

"Li pêşîya me tiştê ku bi şewata xwe li benda bersivê ye, pîrsgirêka darbeyan e ku xwe dubare dikin yan jî emê bi demokrasîyeke giştî û radîkal rêya xwe berdeyam bikin. Rewşa niha, ku em ji Newroza par û heta niha tê de ne, vê cudabûna rê tîne zimên, ku dibe wekî rêyeke çetelî. Yan rejîma

4 Heman çavkanîya jorîn.

komploger-darbeger, ku xwe dispêre modernîteya kapîtalîst a 200 salî, xwe nû bike û berdewam be, yan jî têkilîyên Tirk-Kurd ku rêya xwe ya dîrokî danîye, di reformên berfireh ên demokratîk re derbaz bibe û rejîmeke destûrî mekanîzmayên komploger-darbeger perçe bike. Ev hemû rêyên talî û teşeyên demborî dema xwe tije kirine...⁵

Roja ku ev hevok li qada Amedê hatin xwendin, şeva wê rojê hevserokê BDPê Selahattin Demirtaş di bernameyeke li ser IMC TVyê de bi daxuyanîya xwe gotinên Öcalan zelal dikirin û helwêsta tevgera Kurdî bi van gotinan aşkere dikir:

“Heger enîya li dij AKPê, enîya ‘cemaat-MHP-CHP’ be em ne di vê enîyê de ne, ev rast e. Öcalan bi daxuyanîya Newrozê aşkere kir, ku ew ne di wê enîyê de ye. Alîyek bi israr ji tevgera Kurdî re dibêje ‘divê hûn di nav enîyeke li dij AKPê de cih bigirin, ew enî jî ev der e, hûn nikarin li cihêkî din rawestin.’ Ev kemînek e ku em tu car nakevinê de. Ji wan kesan re ku dibêjin ‘Heger tu dijberî AKPê bî, cihê te li cem me ye’ emê bi berdewamî bibêjin ‘Na birê min, cihê me ne li cem we ye, cihê ku hûn lê ne, nerast e, mebesta we meşrû nîne, şewaza we ya muxalefetê rast nîne.’ Çima dibêjim mebesta wan meşrû nîne, li van hemû agahî, kaset, tomarên ku rijandine holê, binêre. Yek ji wan jî têrê dike ku hikûmetekê bixîne. Lê belê ji ber ku gel mebesta wan û meşrûbûna wan pirsîyar dike, hikûmet nakeve.

5 Yüksekovahaber.com, “Abdullah Öcalan’ın Newroz Mesajı”(Peyama Newrozê ya Abdullah Öcalan), <http://www.yuksekovahaber.com/haber/abdullah-ocalanin-2014-newroz-mesaji-125867.htm>, berwara xwendinê: 12.08.2014

Heger di destê we de ewqas agahî, belge hebûn, ewqas we li wan guhdarî kiriye, hertişt li gor qanûnê bûne, we çima heta niha ev dernexistin holê? Xelk vêya dipirse, em jî dipirsin. Heger diz hebû, divê we di wexta xwe de aşkere bikira. Anku mebesta we ne ew e ku hûn gendelîyê derxin holê, berîya hîlbijartinan malzemeyê ku di destê we de hebû hûn dixwazin pê teşe bidin sîyasetê. Ev xala yekem e. Xala duyem jî ev e: Tu van tiştan derdixî holê lê tu çiqaş paqij î? Ma di operasyona KCKê de rola cemaatê qet nîne? Xala sêyem jî, ev guhdarî kirin, bêqanûn, bêhuqûq hatine kirin, jiyana taybet hatîye guhdarî kirin, ev bi rêyên nemeşrû tên belav kirin û dixwazin em bi ser wan tiştan sîyasetê bikin. Em di prensîbê de li dij wê yekê ne...”⁶

Du xetên sereke yê birêveçûna pêvajoya aştiyê dikare bi ‘xitiminê’ û ‘têkilîya sîyasî ya navbera Tevgera Kurdî û AKPê’ were bi nav kirin.

Daku ev xitimîn were çareser kirin, rihê Gezîyê hinekî biçilmise pêdivî bi salekê hebû. Di vê serdemê de, ku tê de îddîayên otorîterbûnê gelek zêde berz dibin, di meseleya Kurdî de hin gavên nû û krîtîk, yê berevajî cîheta otorîterbûnê hatin dest pê kirin. Piştî pêngavên Newrozê, ku me li jorê qala wan kir, di 30ê Adara 2014’de hîlbijartinên herêmî pêk hatin. Li dû hîlbijartinan sînyal hatin dayîn, ku krîza pêbawerbûnê tê çareser kirin.

6 Çoşkun, Vahap, “Kürt Siyaseti ve Meşruiyet” (Siyaseta Kurdî û Meşrûbûn), Sebestiyet.com, <http://serbestiyet.com/kurt-siyaseti-ve-mesruiyet/>, berwara xwendinê: 20.08.2014

Ev çûnûhatin weha bi rê ve çû:

- Di 19ê gulanê de li ser pêvajoya aştiyê civîneke gelek girîng û krîtîk hat li ar xistin, ku tê de serokwezîr, wezîrê dadê, wezîrê navxweyî, alîkarê serokwezîr, şewirmendê MÎTê û çend burokratên din beşdar bûn. Ji daxuyanîyê wezîran xuya bû, ku serokwezîr ji bo diyarkirina nexşerêyêke berbiçav û bi tarîx ferman daye.

- Bi vê civînê re hevdem, şandeya parlementerên Kurd, ku çûbûn Îmraliyê, ji raya giştî re ragihandin, ku hevdîtîna Öcalan û MÎTê careke din dest pê kirine. Öcalan di 1'ê Pûşberê de di hevdîtîna xwe ya digel şandeya HDPê got: 'Pêvajo gihastîye qonaxêke nû. Di vê qonaxê de ji bo destpêkeke ciddî hêviyêke girîng hebû û divê ev hêvî were parastin û xurt kirin...'”⁷ Ji şandeya HDPê, ku çûbû Îmraliyê, Pervin Buldan daxuyanîke balkêş da: “Öcalan du çaran bi şandeya dewletê re rûnişt. Wî qala du qanûnan kir. Wî got ‘Heger ev herdu qanûn werin derxistin dê pîrsgîrêka Kurdî di vê çarçoveyê de bigihîje çareserîyêkê.’ Çavdêriyên me, întîbaya ku me stend ev e; di vê mijarê de tiştek heye. Atmosfereke erênî heye. Lewma ez jî wekî endameke şandeyê gelek bi hêvî me. Hêviya min heye ku dê pêvajo pêş de here, bi awayekî bê pîrsgîrêk bigihîje çareserîyê...”⁸

7 Rojnameya Özgür Gündem, “Abdullah Öcalan 01.06.2014 İmralı Görüşmesi” (Li Îmraliyê, Hevdîtîna bi Öcalan re 01.06.2014), <http://www.a-ocalan-ozgurkadin.info/abdullah-ocalan-1-6-2014-imrali-goruesmesi/>, berwara xwendinê :25.07.2014

8 Rojnameya Zaman, “Öcalan ve Hükümet Anlaşısı” (Öcalan û Hikûmetê li hev kirin), http://www.zaman.com.tr/medya_ocalan-ile-hukumet-anlasti_2215968.html, berwara xwendinê: 28.07.2014

- Li dû van pêşveçûnan di 6ê pûşberê de li Dîyarbekirê ji aliyê rêxistina AKPê ve komxebateke Kurdî hat li dar xistin. Peywira sereke ya vê komxebatê, ku tê de wezîrên têkildar beşdar bûn, agahdarkirina raya giştî ya bi peymanên ji bo destpêkirina serdemeke nû, bi leztir kirina trêna aşîyê bû. Daxuyanîyên Beşîr Atalay ên di komxebatê de hêjayî baldayînê bûn:

“Peyamên ku ji Îmralîyê tên bi fikrên me bi hev dikin. Em nêzîkî çareserîyê ne. Em li ser nexşerêyeke nû ne. Em hewlê didin ku pêvajoyê leztir bimeşe. Biryar derket ku em li ser nexşerêyeke nû bixebitin û em jî niha vê xebatê dimeşînin. Dîalogên me helbet berdewam dikin. Lê belê di van demên dawî de em hewlê didin dezgeha sîyasîyê, aliyên sîyasîyê bêhtir li pêş bigirin, heger em bikaribin. Bi rastî em dezgeha sîyasî hertim wekî baskê herî girîng dibînin. Mebesta me ya nihayî ew e ku ev hemû pîrsgîrêk di nav dezgeha sîyasî de werin gotûbêj kirin, di nav sîyaseta demokratîk de werin çareser kirin. Bi boneya vê komxebatê ev pîrsgîrêk careke din li ser masê tên danîn. Heger hewce be em dikarin qanûn jî derxin.”

Ev derblêdana Atalay a li ser dezgeha sîyasî çûnûhatineke nû ya hevdiîtan, ‘pergaleke sê goşeyî’ û di vê çarçoveyê de rapêrîneke nû ya di warê muzakere û mutabaqatê de dest nîşan dikir. Li gor vê yekê, Öcalan û MÎT li ser ‘esasan’ gotûbêj dikirin, Parlamenterên BDP (Buldan, Önder û Baluken) û Şandeya AKP (Wezîrê Navxweyî Ala, Wezîrê Dadê Bozdağ, Alîkarê Serokwezîr Atalay)

9 Rojnameya Milliyet, “Çözüm Sürecinde Yeni Yol Haritası” (Di pêvajoya çareserîyê de nexşerêya nû), <http://www.milliyet.com.tr/cozum-surecinde-yeni-yol-haritasi/siyaset-detay/1893517/default.htm>, berwara xwendinê: 27.07.2014

li ser ‘nexşerê’. Hevdem şandeya BDPê him bi Öcalan him jî bi Qendîlê re hevdîtin pêk dianîn û bi vî awayî sêgoşe dihat temam kirin, piyeyê navbera sê baskan de dihatin danîn. Cihê civîne di şûna Navenda Giştî ya AKPê wekî avahîya serokwezaretê hatibû guhertin. Ev guhertineke sembolîk bû lê vê carê hevdîtin zêdetir binavkirî û sistematîk bi rê ve diçûn.

- Di domahîya vê destpêka krîtîk de ‘qanûna çarçoveyê’ hat, ku him Öcalan û him jî Atalay destnîşan kiribûn û Öcalan wê wekî ‘bê wê nabe’ bi nav dikir. Ev qanûn him bi hebûna xwe him jî bi naveroka xwe nîşan dida ku di pêvajoya çareserîyê de merheleyeke nû hatiye. Qanûn herweha pêkhatên pêvajoya aştiyê bi nav dikir û bi vî awayî ew ‘fermî dikirin’ û dikirin sîyaseteke dewletî, ku ji aliyê parlamentoyê ve hatiye pesend kirin. Qanûn dikare bi sê serenavan were rave kirin. 1. Destûrmendîya ji bo hikûmetê, ji bo hevdîtin û peywirdarkirina hevdîtinên digel şexs û rêxistinên nav û derveyî welêt. 2. Destûrmendîya ji bo entegrasyona endamên rêxistinê, ku çekên xwe datînin. 3. Destûrmendîya avêtina gavên sîyasî, huqûqî, aborî û çandî ji bo temam kirina pêvajoya çareserîyê.

Qanûn bi vê halê xwe, xetên sere yê pêvajoya çareserîyê (gavên qanûnî, bêçekkirin û entegrasyon) bi nav dike û bi awayekî nerasterat aliyên pêvajoyê û hevdîtinan destnîşan dike û wan dixê bin garantîyekê. Nebûna peyva muzakereyê, cih negirtina peyv û meseleya Kurd a di nav qanûnê de, derblêdana terorê herçend wekî kêmasî werin dîtîn jî qanûnê bersiva bendewariyan da û li ser bingehên pêvajoyê rûnişt. Divê em bala xwe bidin ser vê şîroveya Atalay:

“Bi vî awayî dê hêsantir be, ku dezgehên dewletî di çarçoveya qanûna damezirandina xwe de bikaribin di pêvajoya çareseriyê de mijaran dîyar bikin ku tevkarîyê di pêvajoyê de bikin û xebatên girîng bimeşînin. Li gor qanûnê, di çarçoveya pêvajoyê de, di mijarên wekî peywendî, dialog, hevdîtin de, ku îradeya sîyasî û biryardarî tînin, di şûna biryareke wezaret yan jî dezgeheke fermî de, divê biryareke Desteya Wezîran were stendin û peywir weha bên dayîn û ev yek jî dihêle, ku ev mijar wekî sîyaseta hikûmetê ji aliyê îdareyê ve leztir û karîgertir were sepandin. Ev hukmeke giştî ye. Ji bo xebatên paşerojê perspektîfan dide... Di vê çarçoveyê de qanûn bîngeha nexşerê û plana çalakîyê pêk tîne, ku xebatên wan hîna berdewam dikin û bêhtir hûrgilîyên pêvajoyê tê de hene.”¹⁰

- Li dû vê qanûnê û çûnûhatina hevdîtinan ji Atalay û Öcalan peyamên hêzdar hatin. Öcalan digot “Ev şerê 30 salî dike bi muzakereyê mezin a demokratîk bi dawî were. Pêvajoya muzakereya demokratîk di warê dîrokî û civakî de xwedî wateyê kûr e. Em di pêvajoyekê re derbas dibin, ku xwedî bandor û encamên gelek mezin e. Ev pêvajoyê di nav xwe de derfetên dîrokî dihewîne, ku dikare di bigeha aşî û azadîyan de bibe modelek, ne tenê ji bo pîrsgirêkên giran ên li Tirkîyeyê lê yê seranserî herêmê.¹¹

10 CNN-Turk, “Çözüm Paketi Meclis’te” (Paketa Çareseriyê di Parlamentoyê de ye), <http://www.cnnturk.com/haber/turkiye/cozum-paketi-mecliste>, berwara xwendinê: 28.07.2014

11 Rojnameya Sabah, “30 Yıllık Savaş Bitiyor” (Şerê sî salî diqede), <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2014/08/17/30-yillik-savas-bitiyor>, berwara xwendinê: 18.08.2014

Divê mirov bala xwe bide jî Atalay cara pêşîn qala peywendîyên rasterast ên bi Qendîl û rêxistinê jî di van rojan de bilêvkir. ¹²

- Bendewarîyên meha îlonê di vê çarçoveyê de bilind dibûn û agahîyên ku di çapemenîyê de cih digirtin, merheleya nû nîşan didan. Di van nûçeyan de di şûna efûyeke giştî de, guhertinên di Qanûna li dij Terorê de û garantîyên ji bo wan kesan, ku dê vegerin, dihatin îddîa kirin û dihat gotin ku hevdîtînen bi Öcalan re nîşan didin ku pêkhatên çekdar ên nav Tirkîyeyê bi giştî vekîşîyane. Li gor nûçeya Faruk Balıkcı, ku di rojnameya Hürriyetê de hat weşandin, hewldan hene ku xetên sereke yê pêvajoya aştiyê bigihîje 1'ê Îlonê: “Herkes li benda peyama Öcalan a sebare bi pêvajoya aştiyê ye, ku qerar e di 1ê Îlonê de were weşandin, dewlet dê xetên sereke yê pêvajoyê bi Öcalan re, gavên qanûnî dê HDPê re, bêçekkirinê jî bi Qendîlê re gotûbêj bike. Da ku pêvajo bi rêk û pêk bimeşe, lijneyeke çavdêriyê û komîsyonek werin ava kirin, ku tê de komên pisporan ên ji rêxistinên civaka sivil cih bigirin. Hemû hevdîtînen ku dê werin kirin, dê ji aliyê sekreteryayê ve werin tescil kirin, ku dê nav Şewirmendiya Ewlekarîyê de were damezirandin.

12 Atalay daxuyanî dida û digot: “Şewirmendiya me ya MÎTê bêhtir bi Îmralî re hevdîtînan pêk tîne lê şandeyên hevdîtîne ji niha û pê ve wê hinekî berfirehtir bin. Ji bilî MÎTê, ji dezgehên din ên dewletê jî kes tê de beşdar bibin. Di asta sîyasî de em bi şandeya HDPê re hevdîtînan dikin. Ez daxwaz dikim ku heyeta nû, ku dê were ava kirin, rasterast bi Qendîlê re hevdîtîne bike. (<http://haber.stargazete.com/politika/besir-atalay-kandille-de-direkt-gorusulmeli/haber-928043>). Bersiva Qendîlê jî bilez û erênî bû: “Em hertim vekirî ne. Em heta niha bi kesî re vekirî bûn. Me kesek jî venegerand. Çi çapemenî ne, çi şande be, çi ji rêxistina navneteweyî be...” <http://www.gazetevatan.com/rusen-cakir-671047-yazar-yazisi-kandil-den-her-zaman-kapimiz-acik-mesaji/>

Di lê Îlonê Roja Aştîyê ya Cihanî de, Öcalan dê nexşerêya xwe ragihîne, ku di hevdîtînan digel dewletê de hatîye nîqaş kirin û li ser hev bîr in. Pêşî mirovên aqilmend bikevin dewrê, ku di warê îdarekirina krîzê de şareza ne. Paşê 'lijneya çavdêrîyê' û 'komîsyon' dê werin damezirandin. Bi vî awayî nexşerê dê bikeve dewrê. Hat ragihandin, ku tecrûbeya Osloyê li ber çavan radigirin, û lewma biryara hevbeş hatîye danîn ku pêvajoyê dê bi awayekî şeffaf were meşandin, di şûna efûya giştî de, dê di Qanûna li dij Terorê de guhertin pêk werin û ji bo kesên ku vegevin garantî tînin dayîn. Tarîfa endametiya rêxistinê jî dê ji nû ve were kirin. Ji bo vegera wan kesan, ku li Ewropayê ne, derbarê wan kesan de ku biryara dadgehê hene, ji hevwehatîyê hatine derxistin, bi bultena sor tînin lêgerîn dê xebat were dest pê kirin. Vekişîna ku parsal nivco mabû dê were temam kirin û komên nav Tirkîyeyê dê werin bêçekkirin. Di hevdîtînan bêçekkirina PKKê de, ku li Îmraliyê bi Öcalan re tê meşandin, hat dîyar kirin, ku hêzên çekdar ên nav Tirkîyeyê dê bi giştî vekişin lê di vî merheleyê de, li derveyî Tirkîyeyê bêçekkirin ne guncan e. Piştî ku DAÎŞê Musul stend, Öcalan dîyar kiribû, ku heta ku şer berdewam bike ne guncan e ku rêxistin çekên xwe deyne. Di hevdîtînan de çavdêrîya rêxistineke navneteweyî nehat pejirandin...”¹³

Bi van pêşveçûn û nûçeyan paralel, xaleke din ku divê were binxêz kirin nîşaneyên biryardarîya îradeya sîyasî ne. Yek ji delîlên wê ew e, ku di belgeya vîzyonê de, ku bingeha namzetîya serokkomarîya

13 T24.com, “Çözüm sürecinde genel af yok, teminat var”(Di pêvajoya çareseriyê de efûya giştî nîne, garantî hene), <http://t24.com.tr/haber/cozum-surecinde-genel-af-yok-teminat-var,268643>, berwara xwendinê: 26.08.2014

Tayyip Erdoğan pêk dianî, bi pêvajoya çareserîyê girîngîyeke taybet dihat dayîn, wekî tahaahudek dihat bi nav kirin. Jixwe, agahîyên pêşîn ên bernameya nû ya hikûmetê nîşan didin ku yek ji bingeheên sereke yê bernameya hikûmetê ji pêvajoya sereke pêk tê.¹⁴

Bandorên damezinêr ên pêvajoya aşîyê

Li nakokîya navbera cîheta otorîter a sîyasî û kûrtirbûna sîyaseta çareserîyê ya pîrsgirêka kurdî, xaleke din ku dikare were zêde kirin ev e, bandorên sîyasî û civakî yê pêvajoya aşîyê yê li ser sîstemê. Ji ber naveroka wê, heger qanûna çarçoveyê çend sal berê bihata derxistin dê aloziyek rabûya. Lê pejirandina bê nerazîbûn û nîqaşê ya vê qanûnê ya ji aliyê civakê nîşan dide, ku pêvajoya aşîyê tê pejirandin û veguherîye bendewariyeke xwezayî ya sîyasî. Namzetê serokkomariyê yê HDPê Demirtaş dengê partîya xwe ji sedî 6,5 berz kir ji sedî 9,5. Ev yek dikare wekî zêdebûna piştgirîya ji bo pêvajoya aşîyê were şîrove kirin. Anku ne tenê piştgirîya Kurdan e, ji piştgirîya Kurdan mezintir e.

Yek ji wan xalan, ku pêvajoyê bandora xwe li ser civakê kiriye, bêguman qada sîyasî ye. Partîya muxalefê ya CHP, ku di destpêka pêvajoya aşîyê de û di dema xebatên Desteyên Mirovên Aqilmend de bi şik û guman nêzî pêvajoyê dibû, rexne li hevdiştinên dewletê yê digel Öcalan digirt, heta di warê sîyasî de ev mijar ji xwe re dikirin amûr, di encama atmosfera civakî û sîyasî de hat wê radeyê

14 Ensonhaber.com, “Çözüm sürecine final yılmış” (Di pêvajoya çareserîyê sala fînalê), <http://www.ensonhaber.com/davutoglu-2015-cozum-surecinde-final-yilimiz-2014-09-08.html>, berwara xwendinê: 10.08.2014

ku piştgirîya xwe ya ji bo pêvajoya aştiyê ragihand, li gor vê yekê sîyaseta kir û ket bin bandora wê. Li Dîyarbekirê, di hevdîtina Kılıçdaroğlu ya digel rêxistinên civaka sîvîl de, wî piştgirîya xwe ya ji bo pêvajoya aştiyê aşkere kir. Ev yek jî ji ber vê yekê girîng e. Jixwe, dema ku CHPê di Parlamentoyê de piştgirî da Qanûna Çarçoveyê, ev yek jê re bû derbasbûnek. Bi vî awayî, ji çar partiyên sîyasî yê di parlamentoyê de, ji bilî MHP ya neteweperest, 3 partiyên piştgirî dan vê qanûnê û piştevanîya qanûnekê kirin, ku pêvajoya aştiyê wekî sîyaseta dewletê bi nav dike.

Dema em bi awayeki giştî li wêneyê binihêrin, emê bibînin ku bi rastî bi pêvajoya aştiyê, bi rêya nîqaşên civakî, ku bi ser Desteyên Mirovên Aqilmendan hat meşandin, atmosfereke sîyasî û civakî pêk hatîye. Vê atmosferê CHP vexwendîye ku di pêvajoyê de beşdar be. Ev pêşveçûneke girîng e, ji ber ku ev nîşan dide, ku pêvajoya aştiyê ne tenê meseleya AK Partî, hikûmet yan jî rêxistinê ye belkû hemû sîstem, di warê civakî û sîyasî gav bi gav di nav vê sîstemê de beşdar dibe.

Tevgera Kurdî: "Ji serhildanê ber bi aktorîya damezinê"

Di vê qonaxê de xaleke girîng heye, ku divê were bixêz kirin. Ev xal jî bandora pêvajoya aştiyê li ser tevgera sîyasî ya Kurdî ye. Weha xuya ye, ku vê bandorê rê li pêvajoyeke guherîneke ciddî û xwedî taybendmendî vekiriye.

Ez vê rewşê wekî “ji serhildanê ber bi bûyîna aktorîya damezinêr’ bi nav dikim. Tevî ku bûyîna yek ji aktorên damezinêr ên Tirkîyeya nû ji bo tevgera Kurdî îfadeyeke hêzdar be jî, dema ku lê were nihêrtin, ka vê tevgerê di 1,5 dawî de çî peywîr anîne cih û rista ku ew lê rabûye, di cih de ye. Bi tevgera sîyasî bi qasî rista zordayîna sîstemê, ku ew ji xwe re hildibijêre, jê bêhtir ji nû ve pêkanîna tarîfa sîyasî ya rola xwe, hevpeymanî yên wê yên nav sîstema sîyasî, wateya wan a hemûyan hêz û giranîyek e, ku dikare li ser mêzînan bandorê bike. Nîşaneyên pêşîn ên vê rewşê weha dikarin werin rêz kirin, peywîra parastina seqemgîrîyê, ku min berê bînxêz kiribû, bandoreke, ku têkoşînên sîyasî û di şewaza sîyasetê de meşrûyetê hildiberîne, rabûna namzetîya bûyîna yek ji aktorên sereke yên serdema nû ya Tirkîyeyê (Bi namzetîya Demîrtaş a ji bo serokkomarîyê tê wê wateyê ku nûnerê tevgera Kurdî radibe ku bibe hejmar yek a Komara Tirkîyeyê.)

Divê lê were zêde kirin, ku digel derbasbûna ji BDPê bo HDPê, ku xwedî îddîaya Tirkîyeyî bûnê ye, aktorên sîyasî yên kurd, li kêleka nîşandana helwêsteke aşkere ya ji bo seqemgîrîya sîstema sîyasî, xwe wekî ‘pêkhatê hevkesîyê’ jî dîtî. Di vê çarçoveyê de mijareke din a girîng jî, ewê bi ser keve yan na, nayê zanîn jî îddîaya tevgera Kurdî ya ji bo nûnertîya nasnameyên din ên mexdûr û bûyîna muxalefeteke neteweyî, ku bi mijar û meylên sereke yên Tirkîyeyê mijûl dibe. Şîrovekar qebûl dikin, ku îddîayên muxalefeteke demokratîktir, bûyîna nûnerên sîyaseteke xwedî prensîb, di nav wan faktoran de ne, ku bûne sedem ku Hevserokê HDPê Demirtaş bikaribe dengên partîya ji sedî 6,5 berz bike ji sedî 9,5.

Ev wêne bêguman xala destpêkê ya tevgera Kurdî ye, ku xwedî îddîaya ji nû ve avakirina sîstemê ye û herweha entegrasyona wê ya di vê sîstemê de ye. Jixwe, him Öcalan him jî sîyaseta Kurdî wê helwêsta nû di çarçoveya entegrasyona demokratîk, bihevrejîyana demokratîk bi nav dikin.

Pêşveçûnên vê dawîyê, ku li ser warên Kurdan pêk tên, avakirina rêvebirîyeke li Rojava, meyla Barzanî ya ji bo serxwebûnê, gefa DAÎŞê, xitimandina ku sîyaseta derve ya Tirk tê de ye, li ser pêvajoya aşîyê zextê dikin, pêdivîya revîzyonê bi xwe tînin lê mêzîn û tewazûna sereke hîna jî ji alîyê dînamîkên navxweyî ve tên dîyar kirin.

Bi kurtasî, tevî daketin û hilketinan, li ber me wêneyek heye, ku her ku diçe hêzdartir dibe, bi awayekî erênî pêşdikeve û zelal dibe. Ev wêne hebûna xwe di naverasta nîqaşê li ser otorîterbûn û keyfîbûnê de berdewam dike. Di vê rewşê de pirsên sereke, ku divê werin pirsîn ev in: “ Gelo ev herdu alî dikarin di nav hev de bijîn?”, “ Demokratîkbûna di meseleya Kurdî de, dikare rêyekê derxe holê, ku bikaribe pîrsgîrêkên din nisbî telafî bike?” an jî “berevajî wê, pîrsgîrêkên ku li alîyêkê tên jiyîn dikare meseleya Kurdî ji rê derxe?”

“Pîrsgîrêka Kurdî wekî faktora serkêş tê dîtin, ku dê pîrsgîrêkên Tirkîyeyê çareser bike.”

Tiştê ku tê dîtin ev e: Avabûna sîyasî ya bavixsalar a Tirkîyeyê, di wadeya nêzîk û naverastê de dê neyê guhertin, welat dê ji krîzên ku ji ber vê yekê peyda bibin bêzar be. Lê ji alîyê din de jî di nav

avabûna sîyasî ya baviksalar de meseleya Kurdî dê rola xwe ya serkêşîyê bidomîne.

Xwezaya dîrokû û civakî ya meseleya Kurdî, nîşan dide ku ev pîrsgirêk xwedî wê hêzê ye ku li tevahîya welêt dikare têgihîştina demokratîk û sepandinan, bikişîne xwarê yan hilkişîne jorê. Ferqeke pîrsgirêka Kurdî ya Tirkîyeyê ya ji Îrlandaya Bakur a Îngîltereyê, ji Bask a Îspanyayê, ji Korsîka ya Fransayê ev e, ku pêkan e ku bandor û encamên 'çareserîya pîrsgirêkê' herêmî nemînin û rengê xwe bidin ser pêkhatin û sîyaseta neteweyî.

Ji ber ku Kurd li seranserî welêt belav in, daxwazên sîyaseta Kurdî, hessasîyetên dîrokî yê sîstema sîyasî ya Tirk, tasavvura Tirkîyeke nû, ku alî di çarçoveya entegrasyona demokratîk li ser hevbîr in, her reformeke li ser pîrsgirêkê, projeya çêtir û çareserkirinê dê pêkhatina sereke ya sîyasî û îdarî ya welêt biguherînin, ev hemû pêwîstîya fikrandinê bi xwe re tîne. Bi gotineke din, çareserkirina meseleya Kurdî ya li Tirkîyeyê pêwîst dike, ku mafên ku li herêmên Kurdnîşîn ên Başûrê Rojhilatê (lê belê pîranîya gelheya Kurd li derveyî vê herêmê belav bûne) werin dayîn, biryarên ku ji bo wê herêmê tên derxistin, divê li seranserî welêt werin belavkirin, were strandartîze kirin, divê pêkhatina sîyasî li gor wê jî were nû kirin, anku divê peymaneke nû ya Komarê were çêkirin.

Wekî mînak, xweserî yan jî hêzdarkirina rêvebirîyên herêmî ne bi tenê li Başûrê Rojhilat lê li seranserî welêt were sepandin, ev yek di sîstemeke navendî de tê wateya refomeke gelek mezin. Tarîfa nû ya hevvelatîyê, ku di peymanê destûrî de guhertinê pêwîst dike, di qada giştî û jiyana dewletê de ji nû ve tanzîm kirina simbol

û temsîla sîyasî, mafê perwerdehîya zimanê dayîkê hin ji wan reforman in, ku bê wan nabe.

Derbarê birêveçûna pêvajoya aştiyê de jî encameke wekhev li pêşîya me ye. Weha xuya dike, ku sê mebestên sereke yê sîyaseta Kurdî heye: Yekem “wekî alîyeke were pejirandin”, “bibe muxattabek”, “Wekî nûnerê meseleye Kurdî” were dîtin. Israra Öcalan, a ji bo qanûna çarçoveyê, nemaze ji ber vê meseleyê ye, ji ber pêdivîya bi binavkirinan e. A duyem, “tatmîn kirina daxwaza Kurdan a ji bo xwe bixwe birêvebirin” e, ku ji 1830’an û vir ve bi awayekî berdewam dike û rê li rêze serhildan û sîyasîbûnan vekirîye. Dibe nîqaşa ka ev rêvebirî dê di kîjan formatê de be nehatîye kirin. Heta ji pêşdîtinên pêvajoya aştiyê ye, tê daxwaz kirin, ku ev nîqaş bi ser temsîliyeta azad û giştî ya Kurdan a di qada sîyasî de bikeve dewrê. Tevî vê yekê, nîqaşa herî girîng a li ser masê, rakirina astengiyên li pêşîya hêzdarkirina rêvebirîyên herêmî û xweserîya herêmî ne. A sêyem jî derbasbûna ji çekan bo sîyasetê, efû û meseleya entegrasyonê ne. Ji alîyekî derketina hêzên çekdar a derveyî Tirkîyeyê, vegera endamên PKKê û kadroyên sîvîl û entegrebûna wan a di sîstemê de, ji aliyê din de jî statuya Öcalan û dayîna derfetan e, ku bikare serbest bigere.

Nemaze ev mijara duyemîn him ji hêla sembolîk him jî ji hêla fiilî ve xwedî grîngîyeke diyarke e. Dewleta Tirkîyeyê, pêvajoya aştiyê bi Öcalan re dimeşîne, ev rewş bi awayekî jênerew pêwîst dike ku şîyana Öcalan a tevgerîne were zêde kirin, statuya wî were guhertin. Hevdem Öcalan, sembola herî girîng a Tevgera Kurdî û sîyasîbûna wê ye, lewma şert û mercên wî di warê pîrsgîrêka Kurdî de xwedî heman wateya giranbuha ye. Cihê wê hatîye ku were gotin,

mutabaqata navbera AKP û Öcalan vê meseleya sêyem dixê pêşîyê, vê mijarê dike faktoreke serkêş. Ev mijar, beşdarbûna kadroyên PKKê yê di qada sîyasî de, divê wekî azadîya xwe-rêxistin-kirinê û azadîya sîyasetê werin bi nav kirin. Di warê xweserîyê de, tevgera Kurdî dê di asta pêşîn de bi qebûlkirina Şerta Ewropayê ji bo Rêvebirîyên Herêmî, tatmîn be, dibe ku gavên din bi ser sîyasetê re, di dema xebatên destûrê de werin kirin. Aşkere ye ku sîyaseta Kurdî û pêvajoya aştiyê di dora vê her sê meseleyan de dimeşin. Gavên ku derbarê van sê meseleyan de werin avêtin, di esasê de di paradîgmaya sîstema sîyasî ya Tirk de rê li guhertinan vedike. Li Tirkîyeyê, ku xwedî avabûneke tund a navendî ya îdarî ye, dayîna selahîyeta îdarî ya bo rêvebirîyên herêmî, tê wateya derbasbûna modeleke ne-navendî. Ji bo vê yekê guhertinên destûrî hewce ne û ji pirsgirêka Kurdî wêdetir dê rûpeleke mezin a demokratîkbûnê vekin. Lewma, gelek çavdêr û şîrovekar îro meseleya Kurdî ji bo sîstemê wekî sedemeke astengîyekê nabînin, berevajî wê bêhtir wekî faktora serkêş a demokratîkbûnê dibînin. Ev yek bi tena serê xwe girîng e, ku meseleya Kurdî wekî faktoreke serkêş tê dîtin ku dikare pirsgirêkên Tirkîyeyê çareser bike. Ev têgihîştin di wesfa rêvebir û rênîşandêr de ye, ku her ku diçe di civakê de, li cem hawîrdorên lîberal û demokrat de belav dibe.

Derbarê çareserîya wan nakokîyan de, ku me li jorê qala wan kir, atmosfera demokratîkbûnê dê pêşîya pirsgirêka Kurdî veke, lê jê girîngtir mirov dikare qala dînamîkên demokratîk bike, ku çareserîya pirsgirêkê dê bi xwe re bîne. Aşkere ye ku pêvajoya aştiyê bi qasî nîyetê, bi sîyaseteke seqemgîr, helwêsta sîyasetmedaran, hebûn îradeyê hêzdar jî girêdayî ye. Îro maneya desthilatdariya AKPê ji bo Kurdan ev e. Di çareserkirina pirsgirêka Kurdî de heta niha

seqemgîrîya sîyasî û îradeya sîyasî di dereceya yekem de girîng in û ev krîter ji alîyê AKPê ve tèn bi cih anîn. Heger mesele di maweyeke naverast û dirêj de pîrsgirêk di warê integrasyona demokratîk de were çareser kirin, demokratîkbûn an jî taybetmendîya demokratîk a vê meseleyê jênerew in.

AK Parti: Guhertina Çînî, Afirandina Çîna Naverast, Bilindkirina Xwebawerbûna Civakî û Şêwaza Baviksalar a Sîyasetê

Da ku em bikaribin wateya AKPê ya ji bo çareserkirina pîrsgirêka Kurdî û pêvajoya aşîyê baş rave bikin, divê em li bilançoya 12 salî ya vê partîyê binihêrin. Çar pêkhat hene ku AKPê di vê çarçoveyê de bi nav dikin.

A yekem di warê sosyolojîk de ye: Civaka Tirkîyeyê ji alîyekî ve xwedî wê taybetmendîyê ye, ku ji serhevdeya civatan pêk tê. Civatên nijadî, di nav wan de heger serdestîya Tirk-Sunnî li alîyekî were hiştin, şêwazên jîyanê yê civata sekuler-modernîst û civata oldar-muhafazakar di warê nîrxên civakî de nûnertîya du enîyên cuda dikin. Parçeyê girîng a dîroka Tirkîyeyê, bi tengezarîyên navbera komên serdest û yê din de, derbas bûye.¹⁵ Tengezarîya navbera alîyên îslamî û sekuler de yek ji girîngtirîn tengezarîyan e.

15 Ev çarçoveya tengezarîya sê alî bi kurtasî komên Tirk-Sunnî û zihniyet û navbera ne-musulman û Elewîyan de, Tirk an jî îdeolojîya fermî, ku nûnertîya wan dike/dewlet û navbera Kurdan de, Sekuler an jî hêza sîyasî ku nûnertîya wan dike, û navbera oldaran de tê jiyîn.

Alîyê îslamî bi salan ji aborîyê têra xwe par nestendîye, di nav dewletê de têra xwe cih nedîtîye, di navenda sîstemê de nikariye tevbigere û hertim têkoşîna wê yekê daye û meşîyaye. AKP partiya sîyasî ya komên muhafazakar û dîndaran e, ku hat ser desthilatdariyê. Ferqa wê ya ji selefên wê ne tenê hatina wê ya ser desthilatdariyê ye, herweha hilberîna wê ya sîstematîk a guhertina desthilatdariyê û temsîlkirina wê ye. Pêkhata sereke ku sembola AKPê nîşan dide ew e ku AKP temsîliyeta guherîna mezin a şûna çînan dike û di vê çarçoveyê de dûrbûnên çînî tèn kêrn. Serpêhatiya AKPê, ji alîyekî ve serpêhatiya wan hawîrdoran e, ku di modela damezirandina Komara Tirkîyeyê de li derveyî navenda sîyasî, aborî û çandî de hatibûn û hiştin, û ev kom niha tev li van navendan dibin, ev modela rûniştî tê guhertin. Demîlîtarîzasyon, ji nû ve organîze kirina dewletê, xwe derbirrîna nasnameya Kurdî, pejirandina rûserîyê di qada giştî de, Bi alîkariya, asayîbûna têkilîyên navbera ol-dewlet-civak, demokratîkkirina prensîba sekulerîzmê, ku bi alîkariya têkilîyên bi Yekîtiya Ewropayê re û krîterên Kopenhagê pêk hatin, anku berfirehkirina maf û azadiyên bingehîn him amûr hîm jî encamên vê guhertinê ne. Pevçûna ji bo desthilatdariyê û demokratîkbûnê ketine nav hev û ev rewş li cem civakê û di têgihîştina civakî de wekî 'yeksanbûn' cih standîye.

A duyemîn di warê aborî de ye: Performansa aborî ya AKPê, performansa wê ya civakî tamam dike û pêş dixê. AKP, ku li pêdivîyên aborîya lîberal dozajêke zexm a sîyaseta sosyal enjekte kir, di serdema xwe de rê li peydabûna çîneke naveresatê ya nû û hêzdar vekir. Lêkolîneke Bankaya Cihanî nîşan dide, ku di gelheya serhev de, rêjeya çîna naverast ji sala 2002ê heta 2011ê ji sedî 21 bilind bûye û bûye ji sedî 41. Derameda neteweyî, ku îro dora

11.000 dolar e, navbera 2002-2012 de, bi ser dolar 3 caran, bi buhayên basît jî ji sedî 70ê zêde bûye. Sala 2002, ku AKP hat ser desthilatdarîyê, stoka deynan a binavkirî ya YEê di 2012ê de ket ji sedî 36ê, rê li xercên perexistin û xizmetan hat vekirin.

Sîyaseta xizmeta giştî ya hêzdar û berfireh, ji sektora tendurustîyê heta ragihandin û teknolojîyê qada ku ev çîna naverast tê de tev digere berfirehtir kir û qalîteya refah-jîyan-bixwe ewlebûnê bilind kir. Îro bi milyonan kes di nexweşxaneyan de bêmûçe tên tedawî kirin, ji bo jinan û kesên pîr û kal bi destê şaredarîyan alîkarîya sosyal tê dayîn. Polîtîkaya hêzdar a sosyal, polîtîkaya lîberal, polîtîkaya mezînbûnê, ev polîtîkayên sê-alî, yek ji wan sedemên bingeîn e ku ev 12 sal in bi AKPê hîlbijartinan dide qezenc kirin. Ev rewş, di serî de li cem alîyên muhafazakar, li cem gelek alîyên cuda de wekî 'wekehevûna aborî', bi awayekî 'demokratîkbûn' tê jiyîn û dîtîn.

A sêyemîn di warê nasnameyê de ye, derbarê zêdebûna bixwe ewlebûna civakî ye ku bi desthilatdarîya AKPê re pêk hat. Li Tirkîyeyê, ku mîratgîrê împaratorîyeke mezin e, nemaze helwêsta AKPê ya di warê sîyaseta derve de, hesta aîdbûna civakekê guherand serbilindîyek/xururek û ev yek kir pêkhateke gelek girîng a sîyasî/psîkolojîk. Wekî mînak, bandora wê yekê, ku Erdoğan li Davosê got 'one minute', rola ku wî di Bihara Erebi û Xezzeyê de lîst, di qada nasnameyê de wekî bixwe-ewlebûneke hêzdar deng veda. Endametîya welatekî, ku xwedî hêz û şîyan e, di nav xwe de hesteke din a wekhevûnê dihewîne.

A çarem, sîyasî ye û bi birêvirinê re têkildar e. Ev yek derbarê şêwaza birêvebirinê ya Erdoğan e, ku li ser ferasetêke sîyasetêke bavixsalar

de rûniştîye. Ev şêwaz xwe dispêre têgihîştin û avabûneke sîyasî ya civatî. Di vê çarçoveyê de her çiqas di nav civatan de ye jî, sîyaseta eslî sîyaseta ji bo civatekê serokek, şexsek, xwegihandina navendê, ku di şexsîyetekê de tê temsîl kirin, û nêzîkbûnê ye. Di hav xwe de sîstema dilsoziyê, şexsîbûna îqtîdarê, sazgehîbûneke qels dihewîne. Di vê daîreyê de, hegemonyaya sîyasetê xweserîyê nade tu qadan, biryarên sîyasî ne li gor daxwazên civakê lê belê li gor taqdira navendê tên dayîn, pêkhatên demokrasîyeke sazgehî tên red kirin, tahammuleke kêr li hember rexneyan tên nîşandan, ku ev şêwaza AKP û Erdoğan e, ku ji 2012 û vir ve nayê guhertin. Ev şêwaz, di dema mudaxaleya artêş, zanîngeh, dadwerîya kemalîst û pêkhatên rejîma berê de wekî ‘îradeya hêzdar a sîyasî û wêrekî’ hatibû dîtin. Paşê ev yek bû çavkanîya pîrsgirêkan.

Çima û Çawa?

Di nav wan pêkhatên derbarê performansa AKPê de, ku me li jorê rêz kirin, ên her du yê pêşîn herçend vekirinekê, wekhevîbûn û demokratîkbûnê destnîşan didin jî, pêkhata sêyem herweha berevajîya wê destnîşan dike. Rastîya aktuel a sîyaseta Tirkîyeyê jî ji bihevrebûna van herdu cemsêrên berevajî pêk tê. Ev azîneya sîyasetê ne tenê ya AKPê lê herweha zîhnîyeta muhafazakarîya Tirkîyeyê destnîşan dike. Hevdem, taybetmendîya bingeîn a sîstema sîyasî ya Osmanî ya Tirk jî pêk tîne.

Ev 12 sal in AKP di desthilatdarîyê de ye. Di serdema pêşîn a vê desthilatdarîyê de, di 8 salên pêşîn de aktorên rejîma berê li derve hatin hiştin û pevçûneke weha dijwar pêk hat, ku her

sê pêkhat (guherîna çînî û sîstemî, refah û bixwe bawerbûna civakî) roleke weha dîyar lîstin, ku di têgihîştina civakî û sîyasî de, li cem muxalefetê jî baldarî bêhtir li ser van xalan bû. Pêkhata çaremîn, şêwaza baviksalar a sîyasetê, di van şert û mercan de wekî biryardarîya îradeya sîyasî ya li hember sîstema berê dihat dîtin. Ev çend salên dawî, pêkhata çarem jî ji pêkhatên din azadtir derdikeve pêş û bê guman tê hîs kirin jî.

Sedema pêşîn a vê yekê guhertina konjuktura li herêmê û li cîhanê ye. Bi vê guhertinê re sîyaseta derve ya Tirkîyeyê bi welatên rojava re hat rû bi rû hev, bi ser krîza Sûrîyeyê aşkere bû ku Tirkîye polîtîkayên sunnî dimeşîne, Bihara Erebi rê li aloziyan vekir û têkilîya Hamas-Birayên Musulman-AKP zêdetir eyan bû, di meseleya Xezzeyê de tengezarîya bi Îsrailê re, hemû têgihîştinên guhertina nasnameya sîyasî ya AKPê xurttir kirin û şêwaza baviksalar bi vê têgihîştinê re bû yek.

Sedema duyemîn jî ew e ku, piştî têkoşîneke dirêj a ji bo desthilatdarîyê, AKP bû hakimê qada dewletê, bi gotîneke din, dem hatibû ku rejîma berê were rûxandin û rejîma nû were damezirandin. Ji vê gavê û pê ve, daxwazên mîkro, makro, sîyasî, jîngehî û meseleya, ka yê 'nû' wê çawa were ava kirin, bûn mijara nîqaşa civakî û sîyasî. Di vê wateyê de AKP di dema desthilatdarîya xwe de, bû muxattabê daxwazên civakekê, ku 12 salan dewlement bûn, guherîn û demokratîk bûn, bi vî awayî helwêsta desthilatdarîyê, ku bi demokrasiya temsîlî sînordar bû, ku xwe li ser esasa ' heger ez hîlbijartinan qezenç dikim naxwe ezê welêt bi rê ve bibim' dispart, li hember daxwazên demokrasiya beşdar, ku bi awayekî kategorîk red dike, êdî qels

dima. Helwêsta baviksalar a AKPê, di van şert û mercan de êdî ne wekî hezeke li dij wanên ku nedihatî xwestin, dihat dîtin lê wekî ferzîkirina bawerîyên desthilatdarîyê, wekî amûra fetisandina azadîya çapemenîyê dihat dîtin. Ji ber ku AKP hestîyarîya jîngehî, daxwazên nû yê civakî yê li ser sîyaseta qada giştî paşguh kirin û ew wekî pîrsgîrêkên asayîşê dîtin, daxwazên ji bo demokrasîya beşdar wekî mudaxaleya demokrasîyê bi nav kirin, sînyala vegera ser pîranîperestî û îradeperestîya neteweyî¹⁶ dan, rê lê vekir ku ev şêwaza sîyasî kûrtir be û wekî otorîterbûnê were fêm kirin.

Tirkîye li ber Guherîna Sazgehî: Destûra Nû û Ber bi Sîstema Serokatîyê ve

Him di warê pîrsgîrêka Kurdî de him jî di warê mêzîn û polîtîkayên gelemperî de, di şert û mercên heyî de pîrsgîrêkeke girîng e, ka Tirkîye ber bi dahatûye nêzîk a çawa de dimeşe, ber bi çi teşe mêzînen sîyasî ve vediguhere.

Di vê mijarê de, nîşaneyên herî aşkere mirov dikare di bendewarî û polîtîkayên partîya desthilardar de bibîne.

16 Kelepûra muhafazakar a Tirk, ku demokrasîyê wekî qezenckirina hîlbijartinan di bin navê îradeya netewî dibîne, û selahîyeta ku ji hîlbijartinan tê stendin bi qasî qaîde û qeydan qaîdedanêr dibîne.

AKP di salên xwe yên pêşîn de, hebûna xwe ya sîyasî û guhertina sîstemê xist nav hev, ji Yekîtîya Ewropayê jî di warê atmosfera sîyasî û nexşerê de hêz û meşrûtiyet stend, bi rêya guhertinên qanûnî û destûrî di warê dewletê de, di qada maf û azadîyên bingehîn de reformên girîng pêk anîn. Di serdema duyemîn de, pevçûna li ser desthilatdarîyê derket pêş, navbera AKP û berxwedana mezin a aktor û dezgehên rejîma berê de. Di navbera leşker, burokrasî, medyaya navendî û desthilatdarîya sîyasî de şerekî meydanê pêk hat. Di serdema sêyemîn de AKP aktorên rejîma berê tasfîye kirin. Di dawîya vê serdemê de, di artêş, zanîngeh, dadwerî, burokrasîyê de, kadro, elîta rêvebir di asteke girîng de hatin guhertin, di nav dezgehan de mêzîneke nû hat dayîn.

Îro em di serdema çaremîn de ne. Ev serdem, dikare wekî merheleya avakirina rejîma nû an jî wekî guhertina sazgehî were bi nav kirin. Du mebestên AKPê hene, ku di vî warî de ragihandibû. A yekemîn amadekirina destûreke nû, a duyemîn derbasbûna sîstema serokatîyê ye.¹⁷ Mebesta pêşîn a Erdoğan û hevalên wî ew e, ku di pûşbera 2015ê de, di hîlbijartinên giştî de bi 330 kursîyan piraniya destûrî (hejmara pêwîst a parlamenteran, ku dikare destûrekê bibin referandûmê) bi dest bixin, di mehên li dû wê de jî referandûma destûrê li dar bixin. Ev stratejî dê herî kêmtir du salên din Tirkîyeyê di nav atmosferê hîlbijartinan de rabigire, û di vî warî de xwedî taybetmendîya seferberîya giştî ye.

17 Mebesta sêyem, ku hatîye ragihandin, temam kirina pêvajoya çareserîyê de. Serokomar Erdoğan di belgeya xwe ya vîzyonê de, Davutoğlu di bernameya hikûmeta nû de, destûr (sîstema serokatîyê jî tê de), pêvajoya aşîyê û têkoşîna li dij cemaata Gülen ji bo serdema pêşîya me wekî sê hedefên sîyasî bi nav dikin.

Gelo AKP dikare bigihîje armancên xwe?

Em mêzîneyên sîyasî li ber çavan ragirin, weha xuya dike ku pêşîya desthilatdarîya sîyasî vekirî ye. Piştgirîya civakî ya ji bo AKPê, wekî ku di hilbijartinên serokkomarîyê de jî derket holê, di dora ji sedî 50îyan de ye. Di sala 12emîn a desthilatdarîya AKPê de û hilbijartinên serokkomarîyê de seqemgîrîya serkeftina di hilbijartinan de gelek balkêş e, jê girîngtir ev yek sîstema partîya sîyasî ya hakim destnîşan dike.

Jixwe, li gor hîlbijartinên herêmî yê 30ê Adara 2014ê, AKP dora li 70 bajarên Tirkîyê zêdeyî ji sedî 40 deng distîne. Hejmara wan bajarên, ku lê kêmtir ji sedî 10 stendine 3 ne. Dora 27 bajarên, dengê ku AKP distîne navbera ji sedî 20 û 40 de ye. Bajarên ku AKP lê ne partîya yekem yan duyem be, kêmtirî 10 in. Li hember vê yekê, dengên partîya sereke ya muxalefetê, li 1/3 ê bajarên Tirkîyeyê, dora 30 bajarên kêmtir ji sedî 10 e. Li 1/4'ê welêt jî dengên wê bi tenê navbera ji sedî 10 û 20 de ye. Di her hîlbijartinan de, wêneya muxalefetekê ku piranî li du herêmên Tirkîyeyê, bi Trakya û Egeyê sînordar e, derdikeve pêşîya me. Wêneya partîya desthilatdar jî weha ye ku li her derê Tirkîyeyê hêzdar dibe û di warê sosyolojîk de mezintir dibe.

Bêguman pêkhatina partîya sosyolojîk a serdest bandorê li ser çalakî û qada sîyasî jî dike. Guhertina rêvebirên elît di nav partî de pêk tê, nîqaşên sîyasî di vê çarçoveyê de watedar dibin.

Di wî warî de, piştî ku Erdoğan wekî serokkomar hat hîlbijartin, manevrayên karîger ên sîyasî yê serokkomarê berê Abdullah Gül, ku wekî zîlamê duyem ê AKPê dihat dîtin, hatin pûc kirin, tercîhê Erdoğan wezîrê karên derve Davutoğlu, bi rêbaza şêwrê, anku bê reqabet, hat serokatîya AKPê, bû serokwezîrê nû yê Tirkîyeyê. Ev hemû bi hev re, wêneya rewşa sîyasî ya nav partîya desthilatdar xweş nîşan dide. Li gor wê, pêkhatineke sîyasî derdikeve pêşîya me, ku di serokatîya Erdoğan de, di nav xwe de xwedî disîplîn, li dij pêşbirkan girtî, bi qaîdeyên sînordar ên demokrasîyê re ji bo seqemgîrîyê vekirî ye.

‘Sîstema partîya sîyasî ya hakim’ çî ji ber nebûna muxalefetê be çî ji ber serkeftina desthilatdarîya sîyasî be, ji bo demokrasîyê rewşeke pîrsgirêk e. Ev sîstem asta reqabet û pîrrengî dixê, bandorê li ser xwezaya sîyasetê dike. Îro bi awayekî bandorên vê yekê tên jiyîn.

Jixwe guhertineke di rêvebirîya welatekî de, bi guhertina kadroyên îdarî yên partîyeke sîyasî re ketîye nav hev û sîyaset bi awayekî bi vê veguherînê hatîye endeks kirin. Mîrov dikare bibêje, ku di serdema pêşîya me de nîqaşên sîyasî û seqemgîrîya sîyasî li ser vê meselê ava bibe. Jixwe, Tayyip Erdoğan gelek çaran ragihand, ku bi meşrûiyeta xwe, ji ber ku ji alîyê gel ve hatîye hîlbijartin, ew dê bibe wasîyê rêvebirina welêt. Ji bilî vê yekê, berî ku peywîr dewr stend lê wekî serokkomarê hîlbijartî di teşedayîna pêkhatina AKPê û dîyarkirina serokwezîrê de li dû xwe roleke çalak lîst. Lê belê, li gor destûra heyî divê serokkomar bêalî be. Herweha heman destûr, herçend ji warê teşedayîn û birêvebirina dewletê de gelek selahîyetên girîng dide serokkomar jî, di nav wan de peywîreke îcraî (hikûmetî) nîne. Lê belê, kesê ku derdikeve Çankayayê, wekî Tayyip Erdoğan serokê hêzdar û biryardar ê partîya desthilatdar be û sînoren destûrê aşkere bike, encama ku divê were derxistin ev e: Ji niha û pê ve, serokkomar yan bi selahîyet û berpîrsîyarên îcraî anku hikûmetî yan jî di çarçoveya destûra heyî de bi şîroveyeke fireh dê bikeve nava qada sembolîk a îcraî. Sepandin û meseleya derasbûnê helbet him ji bo paşerojê dîyarker e him jî di ware sîyasî de krîtîk e. Bi qasî rotaya rê, ew yek jî girîng e, gelo ev hemû dikarin werin kirin bêyî ku destûr were bin pê kirin û rê li krîzeke sîstemê were vekirin. Wekî me got yek ji zemîneyên nîqaş û tengezarîyê ya serdema nû ew be, ka Erdoğan li Çankayayê modeleke çawa ya rêvebirinê bi kar bîne, bi çî şîroveyên destûrî serokkomariyê bimeşîne.

Mirov dikare bibêje, him armanca destûr û sîstema serokatîyê, him di serdema derbasbûnê de rewşa fiilî ya sîyasî dê rojeva sîyasî ya serdema pêşîya me jî pêk bînin, partîyên din, CHP û MHP, li dij van armancan û sepandinan sîyasetê bikin û di vî warî de dê bi guherbarî bi rojevê re girêdayî bin.

Dema ku li muxalefeta li derveyî parlamentoyê were nihêrtin, mirov dikare guman bike, ku zexta li ser cemaata Gülen dê berdewam bike û ji derfetên bi kar anîna hêzên dewletê were dûr xistin, alîyên ulusalcı (neteweperestên kemalîst) dê di nav pêlên muxalefeta civakî de cih bigirin, ku car car har bin. Rista tevgera sîyasî ya Kurdî pêkan e, ku cudatir û karîgertir be. Ji ber ku, nemaze di dora destûra nû û sîstema serokatîyê de meseleya Kurdî dikare him risteke girîng bilîze him jî bikeve bin badora vê çarçoveyê. Bileztir kirina pêvajoya çareserîyê, dê ji bo AKPê hêsantir bike ku piştgirîya Kurdan bistîne û bigihîje armancên xwe. Li hember vê yekê, îhtîmaleke mezin e, ku tevgera sîyasî ya Kurdî di vê pêvajoyê de bi ser destûrê re, di warê teşegirtina Tirkîyeya nû de hevpar be û di warê entegrasyona demokratîk de bimeşe. Ev şert û merc li alîyekî, namzetê HDPê Demirtaş gihîşt rêjeyêke ji sedî 9 a dangan, ev li alîyekî din nîşan didin, ku tevgera sîyasî ya Kurdî di îddîaya xwe ya bûyîna yek ji alîyên sereke ya sîyasî ya tevgera Kurdî de piçûk jî be hin gavên pêş de avêtin. Pîrsgirêka Kurdî, hewldana ji hev cuda kirina temsîliyet û dagirtina valahîya muxalefetê watedar dike.

Heger helwêsta muhafazakar a MHP û CHPê ya li ser pêvajoya aşîyê û Tirkîyeya nû berdewam bike, navbera AKP û tevgera Kurdî nêzîkbûnek, hevkarîyeke zimnî jênerew e. Di helwêsta MHPê ya di warê meseleya Kurdî de tu guhertinek nîne, ev partîya sîyasî xwe

di helwêsteke Tirkperwer û negasyonîst (vejandina bûyerên dîrokê) de heps kiriye. Li hember her cure gavên reform û çareserîyê berxwe dide û temsîla hessasîyeteke ji sedî 10î dike. CHP jî bi daketin û hilketinên xwe, wekî mînak herçend piştgirî da qanûna çarçoveyê jî di nav xwe de û sîyaseta xwe ya Kurdî de dikare zelalîyeke yekgirtî hilberîne. Di nav CHPê de hev-hebûna neteweperest, liberal û kemalîstan di şûna hilberîna sentezekê de, peywira asê kirina vê partîyê bi cih tînin.

Paşeroja nêzîk, nîqaşên otorîter û guherînê, meseleya Kurdî kurteyeke weha derdixin pêşîya me. Helbet bêguman, pêşveçûnên li Rojhilata Navîn, meseleya Rojava jî divê bi baldarî lê werin zêde kirin.